

Uitzending nu

nederlandse
zending
raad

Veranderende visies in beleid en praktijk

Uitzending nu

Veranderende visies in beleid en praktijk

Uitzending nu

Veranderende visies in beleid en praktijk

Onder redactie van: Foka (drs. F.R.) van de Beek, Gerrit (dr. G.) Noort,
Marieke (A.M.) van der Giessen-van Velzen

Vormgeving: Peter Slager | Garage bno

Productie: Uitgeverij Kok

Omslagfoto: Amelia White

NZR-Cahiers | nummer 2

© Nederlandse Zendingsraad, 2016

Uitgave

Nederlandse Zendingsraad

Hoofdstraat 51

3971 KB Driebergen

(0343) 745 245

www.zendingsraad.nl

NZR-Cahiers

Uitzending nu. Veranderende visies in beleid en praktijk is deel 2 in de Cahier-reeks van de Nederlandse Zendingsraad, een serie reflectie en toerusting over missionaire en missiologische thema's.

De Nederlandse Zendingsraad (NZR) is het landelijk platform voor protestantse en oud-katholieke kerken en organisaties op het terrein van zending en evangelisatie. Het platform biedt ruimte aan ontmoeting tussen vertegenwoordigers van oecumenische en evangelische stromingen, kerkelijke zending en geloofszending, gevestigde kerken en migrantenkerken.

Inleiding	5
I Uitzendpraktijk	10
1 Uitzendingen: cijfers en uitzendtermijnen	10
2 Van werving tot uitzending	15
3 Begeleiding en re-entry	24
II Uitzendbeleid	33
1 Uitzending: het geografisch paradigma voorbij?	33
2 'Liever geen uitzendingen meer'	40
3 Contouren van een discussie	46
4 Enkele spanningsvelden	63
III Bijlagen	74
1 Integrale tekst <i>Over zending en uitzending</i> , nota van het Hendrik Kraemer Instituut, 1991	74
2 Fragmenten uit <i>Cape Town Commitment</i> , Lausanne Beweging, 2010	89
3 Fragmenten uit <i>Nieuwe Wegen voor Zending en Werelddiakonaat: Wederkerigheid en Uitwisseling</i> , discussienota van de Commissie Wederkerigheid en Uitwisseling van de Samen op Weg-kerken, 1998	99
<i>Personalia</i>	104

Uitzending blijft trekken

Sinds de oprichting van het Zeister Zendingsgenootschap in 1793, de oudste zendingsorganisatie in Nederland, hebben protestanten vele honderden zendingswerkers uitgezonden. Ons kleine landje telde zo'n 750 zendingsgenootschappen. En dan hebben we het nog niet eens over de rooms-katholieke missiecongregaties. Ruim tweehonderd jaar later zenden we nog steeds mensen uit.

Er is in die tijd echter veel veranderd. Oude genootschappen werden veelal zendingsafdelingen van de kerken, sommige van deze kerken zenden inmiddels helemaal niet meer uit en ondertussen ontstonden talloze evangelische zendingsgenootschappen. Jaarlijks zijn er velen die naar het buitenland vertrekken voor missionair werk. Het gaat hierbij niet alleen om jongeren, maar ook om ouderen van wie velen al eerder uitgezonden zijn geweest.

Zending en uitzending blijven trekken. Gaat het om roeping, om avontuur, om een vlucht uit het bestaan hier of om het gevoel iets goeds te willen doen voor God en de mensen? Allerlei motieven spelen een rol en uitzendende organisaties proberen daar ook de vinger achter te krijgen. Dat is niet omdat ze mensen willen tegenhouden, maar omdat ze hen en de lokale partner in het buitenland tegen teleurstellingen willen beschermen. Niemand is er bij gebaat als een uitzending mislukt, degene die uitgezonden wordt niet, de mensen op de werkplek niet. Uit ervaring wijs geworden hebben zendingsorganisaties daarom een uitgebreide screening en begeleiding ze de werker wanneer hij op het werkveld is ook.¹

Van lang naar kort tot zeer kort

In het verleden, na 1945, gingen mensen vooral uit via de zendingsorganen van de 'gevestigde' kerken. Tegenwoordig voelt men zich vaak veel minder verbonden aan een bepaalde kerk en valt de keuze net zo makkelijk op een evangelische, niet aan één kerk verbonden organisatie. In toenemende mate zijn er echter ook mensen die zonder bemiddeling van een zendingsorganisatie vertrekken. De vanzelfsprekendheid om zich in te passen in de structuren en mogelijkheden die de zendingsorganisatie van de eigen kerk biedt, is verdwenen. Mensen zoeken naar een organisatie die aanspreekt of mogelijkheden biedt die passen bij de verlangens die de kandidaat-zendingswerker

heeft. Organisaties die verbonden zijn aan een bepaalde kerk spelen hier op in door de mogelijkheid van een gezamenlijke uitzending te bieden: de zendingswerker wordt zowel door de kerkelijke organisatie als een evangelische organisatie uitgezonden.

Lang was het gebruikelijk om voor een zeer lange periode, enkele tientallen jaren of zelfs voor het leven, uitgezonden te worden. Dat gebruik is totaal veranderd. Tegenwoordig spreekt men bij twee tot vier jaar al over een 'lange uitzending'. Veel organisaties bieden de mogelijkheid om enkele maanden tot een jaar ergens te gaan werken. In sommige gevallen gaat het zelfs om één tot enkele weken. Mensen willen zich niet voor jaren vastleggen, ze willen eerst kijken of zending 'iets voor hen' is, willen ervaring in het buitenland opdoen of zich voor één of twee jaar inzetten voor een missionair project, zoals anderen in eigen land een diaconaal jaar doen.

De meningen over dit soort korte uitzendingen zijn verdeeld. Sommigen vinden dat zulke korte periodes niet lang genoeg zijn om wezenlijk iets te kunnen bijdragen aan het missionaire werk in een bepaald gebied. Het kan het werk zelfs verstoren, zeggen critici: de zendingswerker die voor langere tijd in zo'n gebied werkzaam is, heeft zijn handen zo vol aan al die mensen die voor korte tijd komen, dat hij aan zijn eigen werk daar niet meer toekomt. Ook voor de lokale kerk kan het onrust opleveren. Anderen zijn van mening dat deze uitzendingen zeker zinvol zijn: misschien niet altijd voor het werk ter plaatse, maar wel voor de uitgezondene zelf. Hij verbreedt zijn blik, leert omgaan met cultuurverschillen en ontdekt de rijkdom van Gods wereldwijde kerk. Die ervaringen kunnen hem helpen om vervolgens actief te worden in de kerk in Nederland of om toch voor langere tijd uitgezonden te worden.

Naast deze korte uitzendingen zijn er nog altijd langere. Een groot deel van de mensen gaat weg voor vier tot zes jaar en verlengt dat soms nog met enkele jaren. Mensen die voor bijbelvertaalwerk weggaan worden, gezien de specifieke aard van het werk, meestal geacht voor langere tijd op het werkveld te blijven. Ook zijn er mensen die na een aantal jaren terugkomen en na een kortere of langere periode in Nederland opnieuw uitgezonden worden. Anderen zetten in Nederland hun blijvende interesse in missionair werk verder in.

Veranderde visie op zending

Naast het feit dat veel mensen zelf niet meer voor tientallen jaren naar het buitenland willen, is er ook in de visie op zending veel veranderd. Ten eerste is men steeds meer gaan beseffen dat ook Nederland een zendingsland geworden is. De kerk is in de afgelopen decennia sterk gekrompen, er is een hele generatie die nauwelijks meer iets weet van het christelijk geloof. Verder zijn er veel niet-christelijke migranten in ons land. Ook hier is er werk te over en ligt daar niet onze eerste prioriteit?

Ten tweede is de visie op het buitenland veranderd. Vroeger zag men zending als de gang vanuit de westerse christelijke wereld naar de heidense wereld, om daar het licht van het evangelie te brengen. In de loop van de twintigste eeuw zijn we gaan beseffen dat de situatie drastisch veranderd is. Overal ter wereld zijn er kerken, in sommige landen in het Zuiden zijn ze groter dan die in Europa. Europa is in de loop van de tijd zelf een zendingsgebied geworden. Kerken in het Zuiden zijn zelfstandige kerken, ze hebben geen westerse zendelingen nodig. Vaak zijn ze zelf ook missionair actief en hebben ze meer behoefte aan financiële dan aan personele ondersteuning. Sommige, zoals de Redeemed Christian Church of God (Nigeria), zenden nu zendingswerkers uit naar Europa om daar de mensen (opnieuw) bekend te maken met het evangelie.

Bescheidenheid

Is zending vanuit Nederland naar elders dan overbodig geworden? Veel christenen menen van wel en meer dan één organisatie draagt dat standpunt ook uit. Dat is ook in dit Cahier terug te vinden. Anderen – het betreft een aanzienlijk aantal kerken en zendingsorganisaties – kiezen wel voor uitzending, maar hebben daarop een andere visie dan vroeger. Het besef is gegroeid dat zendingswerkers er zijn ten dienste van kerken elders. De kerken daar moeten aangeven welke noden er zijn. Die zijn er namelijk nog steeds: soms is er in de snelgroeïende kerken een tekort aan toerusters en docenten, soms is er geen Bijbel in de eigen taal, of men heeft gebrek aan (christelijk) medisch personeel. Daarvoor wordt er nog steeds een beroep op kerken in het Westen gedaan.

Deze (nieuwe) situatie vraagt om bescheidenheid: niet wij bepalen de agenda van het lokale missionaire werk, maar onze broeders en zusters elders. En ook moeten we leren inzien dat wij van hen kunnen leren. Waarom zouden wij geen zendelingen ontvangen in ons zeer ontkerkelijkt land?

Al is er tegenwoordig in elk land ter wereld wel een kerk of tenminste een groepje christenen, niet alle zendingsorganisaties kiezen ervoor om daarmee samen te werken. Soms vanwege theologische verschillen, soms is de kerk heel klein en zwak, soms is er het risico van vervolging voor de lokale gelovigen. In dat soort situaties kiezen bepaalde organisaties ervoor om toch zelf een kerk te stichten.

Het gebeurt echter ook dat organisaties hun eigen zendingswerk starten in landen waar al een grote (of meer dan één) kerk is. Als reden wordt dan vaak aangedragen dat de bestaande kerk (of kerken) theologisch te veel afwijkt van de visie van de zendingsorganisatie. Dit leidt echter tot veel wrijving met bestaande kerken, die door proselitisme hun leden verliezen aan de nieuwe groepen. De meningen over dit fenomeen blijven verdeeld, ook binnen de achterban van de Nederlandse Zendingsraad (NZR). Waar de een deze werkwijze legitiem vindt, vindt de ander dit ongepast.

Bij uitzendingen maken ze dan ook uiteenlopende keuzes: de een zal altijd een lokale kerkelijke partner zoeken, de ander heeft die in zijn visie niet per se nodig.

Aanleiding tot NZR-Cahier 2

In dit tweede NZR-Cahier komen in enkele achtergrondartikelen verschillende vragen aan bod die een rol spelen rond het thema ‘uitzendingen’. Het Cahier als zodanig komt voort uit gesprekken en studies waar de NZR al langere tijd mee bezig is. In 2014 en 2015 spraken bij de NZR aangesloten kerken en missionaire organisaties verschillende malen over het uitzenden van mensen. Zij maakten daarbij onder meer gebruik van de oude nota ‘Over zending en uitzending’ van het Hendrik Kraemer Instituut (HKI, 1991). In de jaren negentig spraken veel zendingsorganisaties intensief over de inhoud daarvan. Deze nota was geschreven door een commissie van het HKI, het toenmalige trainingsinstituut voor missionair werk van de Samen-op-Weg-kerken.

Inmiddels zijn we bijna vijftienvintig jaar verder en dat vormde de aanleiding voor een heroverweging van het uitzendbeleid. De context van kerk en zending veranderde immers. Zo kwam in Nederland het accent zwaarder te liggen op missionair werk in eigen land. Lokaal missionair pionieren en gemeentestichting staan nu hoog op de agenda. Internationaal vindt het missionaire werk steeds meer plaats in de context van een wankele wereldorde. Veel meer dan in de jaren negentig wordt nu dan ook intensief gesproken over veiligheid van uitgezonden werkers. Daarnaast kwam versterkt de vraag op hoe de zendingswerker intermediair kan zijn tussen kerken en christenen daar en hier. Hoe draagt de zendingswerker dan effectief bij aan wederkerigheid?

In de NZR-discussies kwamen bijvoorbeeld de volgende vragen aan de orde:

- Gelden de motieven voor uitzending, zoals die begin jaren negentig werden geformuleerd, ook nu nog?
- Zien kerken en zendingsorganisaties het uitzenden van zendingswerkers nog steeds als een belangrijke schakel vormt in het missionaire werk?
- Hoe wenselijk is het eigenlijk dat we vanuit Nederland nog missionair werkers uitzenden? Wat zijn de motieven daarvoor?
- Erkennen we niet al geruime tijd dat de lokale kerk verantwoordelijk is voor de missionaire opdracht?

In dit Cahier laten we een diversiteit van stemmen horen, maar het hoofdaccent ligt op het gegeven dat kerken en organisaties ook in onze tijd uitzenden. We brengen in kaart hoe in oecumenische en evangelische kring het denken over uitzending zich ontwikkelde én we geven dit kleur door een inkleuring in de uitzendpraktijk van diverse kerken en missionaire organisaties.

Het Cahier biedt als zodanig een verdieping van twee nummers van *TussenRuimte*, het missionaire kwartaaltijdschrift dat de Nederlandse Zendingsraad uitgeeft, die eveneens handelen over uitzending en de relatie met buitenlandse partners: *TussenRuimte* 2014 | 3 ('Uitgezonden') en *TussenRuimte* 2015 | 3 ('Wederkerigheid?').²

TussenRuimte 2014 | 3 schetst een beeld van de huidige uitzendpraktijk en beschrijft zending als kwetsbare ontmoeting over grenzen heen. *TussenRuimte* 2015 | 3 behandelt vragen rond wederkerigheid en gaat in op de verhouding van ideaal en praktijk. Want we zeggen in het huidige missionaire werk dat zending niet meer de beweging is 'van hier naar daar', dat de norm in het missionaire werk is dat we *van* en *met* partners elders leren en dat we samenwerken op basis van gelijkwaardigheid, maar dat is nog lang niet altijd de praktijk.

Opzet van dit NZR-Cahier

Het eerste gedeelte van dit Cahier bevat drie artikelen over de praktijk van uitzending. Het eerste artikel biedt een kort overzicht in cijfers en gaat in op vormen van uitzending. De twee daarop volgende artikelen geven weer hoe vier verschillende zendingsorganisaties uit de achterban van de NZR hun uitzendbeleid vormgeven. Het tweede deel biedt in vier artikelen informatie over de achtergronden van het uitzendbeleid. Daarbij gaat het om vragen rond paradigma's, historische ontwikkelingen in visie op uitzending en de daaruit volgende mogelijke keuzes, variërend van het beleid om niet meer uit te zenden tot het actief mensen werven voor kortere en langere uitzendingen. Het laatste deel van het Cahier bevat drie bijlagen met (delen uit) eerder verschenen nota's, die van belang zijn voor het denken over uitzending.

We hopen dat de informatie en de bezinning in dit nieuwe NZR-Cahier een stimulans vormt voor het verdere gesprek over uitzendbeleid. Met het oog daarop hebben we aan verschillende bijdragen in dit Cahier vragen voor verder gesprek toegevoegd.

Foka van de Beek en Gerrit Noort
december 2015

¹ Voor de leesbaarheid is er in dit Cahier voor gekozen alleen 'hij' en 'zijn' te gebruiken. Vanzelfsprekend kan ook 'zij' en 'haar' gedacht worden.

² *TussenRuimte* 2014 | 2 ('Uitgezonden') is uitverkocht maar voor geïnteresseerden als download beschikbaar op de website zendingsraad.nl, onder publicaties/resources. *TussenRuimte* 2015 | 3 ('Wederkerigheid?') is verkrijgbaar bij de Nederlandse Zendingsraad.

1 Uitzendingen: cijfers en uitzendtermijnen

Gerrit Noort

Nederlandse kerken en zendingsorganisaties zenden al heel lang zendingswerkers uit. Om hoeveel uitgezondenen gaat het eigenlijk? En hoe lang duurt hun verblijf over de grens?

Uitzendingen in cijfers

Het *Reformatorisch Dagblad* telde bij een onderzoekje in 2013 zo'n 620 uitgezonden zendingswerkers.¹ Wie kritisch naar die cijfers keek, constateerde echter dat slechts uitgezondenen van 30 protestantse en evangelische zendingsorganisaties waren geteld. Enkele grote uitzendende organisaties bleven buiten beeld, omdat zij geen informatie wilden verstrekken over hun werkers en de bestemmingslanden. Evenmin bevatte het onderzoek informatie over de uitzending van missionarissen. Dat neemt niet weg dat het onderzoek duidelijk maakte dat personele uitzending in het werk van zendingsorganisaties geen marginaal verschijnsel is. Verre van dat.

Zo meldde het RD dat Wycliffe in 2013 ruim 120 uitgezondenen had, de Overseas Missionary Fellowship (OMF) 65 en de Zending van de Gereformeerde Gemeenten (ZGG) 37. Ook vanuit de Protestantse Kerk in Nederland vonden uitzendingen plaats: voor het genoemde jaar 22 uitzendingen via Kerk in Actie en circa 100 via de Gereformeerde Zendingsbond (GZB), inclusief uitzendingen in samenwerking met evangelische zendingsorganisaties.

Schattingen over het totaal aantal Nederlandse zendingswerkers lopen sterk uiteen. Terwijl het RD uitkwam op 620 protestantse en evangelische werkers, noemen de *Atlas of Global Christianity*² en het boek *Operation World*³ respectievelijk 5.000 en 4.000 Nederlandse zendingswerkers. Deze cijfers roepen de vraag op hoe de verschillen te verklaren zijn. Het antwoord daarop is eenvoudig: het hangt er vanaf wie je meetelt.

Zo keek het RD keek uitsluitend naar 30 protestantse en evangelische organisaties die cijfers wilden verstrekken, terwijl bij de Nederlandse Zendingsraad en Missie Nederland meer dan 120 kerkelijke en evangelische zendingsorganen aangesloten zijn. Op die manier valt een schatting van het aantal zendingswerkers al snel laag uit.

Wie tel je mee?

Voor het inschatten van het aantal zendingswerkers spelen echter ook andere factoren een rol. Beperken we ons bij de telling tot protestantse zendelingen of nemen we daarin ook de katholieke missionarissen mee? Het antwoord lijkt voor de hand liggend (namelijk dat ze wel meetellen), maar dat is niet in alle statistische overzichten het geval. Ook de volgende kwestie is aan de orde: tel je uitsluitend degenen die emigreerden omwille van het missionaire werk, of tel je missionair werkers die in eigen land bleven mee? Een andere vraag is hoe je telt bij de uitzending van echtparen. Sommige organisaties geven slechts aan een van beiden een contract als uitgezondene, maar andere beschouwen nadrukkelijk beide echtelieden als zendingswerker.

En dan is er nog de kwestie wie of wat je eigenlijk verstaat onder een zendingswerker: tel je iemand mee die via een zendingsorganisatie ontwikkelingswerk doet? Of worden alleen de gemeentestichters en evangelisten meegenomen in de optelsom? Om nog maar te zwijgen over aan te leggen criteria voor de lengte van de uitzending. Tellen uitzendingen die korter dan een jaar duren mee? En de vele uitzendingen die korter zijn dan zes maanden ook? Het zal duidelijk zijn dat het meetellen van heel korte uitzendingen leidt tot een hoge schatting van het aantal zendingswerkers.

Internationale aantallen

Internationaal gaat het bij uitzendingen in ieder geval om grote aantallen. Geschat wordt dat het gaat om ruim 400.000 (cross-cultureel werkende) zendingswerkers. Ruim 30 procent daarvan is afkomstig uit de Verenigde Staten. Opmerkelijk is dat de laatste decennia het aantal zendingswerkers uit Latijns-Amerika, Afrika en Azië in snel tempo stijgt. Zo zonden Braziliaanse kerken in 2010 meer dan 34.000 werkers uit en Zuid-Koreaanse kerken 20.000.

Het behoeft geen betoog dat met het uitzenden van zoveel zendingswerkers veel geld gemoeid is. Ter illustratie citeren we uit het *International Bulletin of Missionary Research* een passage over de kosten voor de uitzending van Koreaanse zendingswerkers:

'In 2012 there were a total of 19.798 Korean missionaries serving in countries outside South Korea. (...) The total amount of mission finance channelled through [South Korean] mission agencies is estimated to be \$ 363.005.083 in 2012. The organized budget per person was \$ 17.694 in 2011 and it grew to \$ 18.335 in 2012. (...) The average expenditure per month for living costs for a four-person missionary family was \$ 1.518. The average educational cost for the same four-person missionary family was \$ 556.'⁴

Niet zonder reden zijn in kerk en zending de kosten van uitzendingen vaak een gevoelig discussiepunt. De vraag is immers of de financiële middelen effectiever kunnen worden besteed door missionaire projecten van de ontvangende kerk te ondersteunen. De uitvoering van missionaire programma's door lokaal personeel is in veel gevallen immers veel goedkoper dan de inzet van een buitenlandse zendingswerker. Zendingsorganisaties die (bijna) geen mensen meer uitzenden, motiveren dat vaak met bovengenoemd argument. Principeel zijn ze niet tegen op uitzending, maar op praktische gronden doen ze dat niet meer (zie hierover de bijdrage van Klaas Harink, 'Liever geen uitzendingen meer', blz. 40-45).

Uitzendtermijnen

In de lengte van de uitzendtermijn (en ook in de taakstelling) kwam de laatste decennia veel verandering. De traditionele vorm van een langdurige uitzending gericht op kerkplanting, kerkopbouw en dienstverlening heeft al sinds jaren concurrentie van een palet aan andere uitzendvormen.⁵ In het verleden was de zendeling, als *career missionary*, decennialang uitgezonden. Zo werkte zendeling-leraar Albert Kruyt 40 jaar in Midden-Celebes (Indonesië) en was Johannes Verkuyl 22 jaar als zendingspredikant werkzaam op Java. Tegenwoordig hoort een uitzending van zes jaar al bij de langetermijnuitzendingen en na terugkeer in Nederland vervolgen velen hun loopbaan niet in het missionaire werk.

Meer kortere uitzendingen

Het aantal uitzendingen voor de korte termijn (niet langer dan twee jaar) groeide sterk. Deze uitzendingen zijn in de regel sterk gericht op het versterken van wat lokaal al is opgebouwd. Zo kent de GZB naast uitzendingen voor de lange termijn (langer dan twee jaar) kortlopende uitzendingen die zij aanduiden in het kader van 'professionele ondersteuning'. In deze uitzendingen, tot maximaal een jaar, ligt het accent op het voor een partnerkerk of -organisatie tijdelijk beschikbaar maken van specifieke professionele expertise.

Daarnaast heeft de GZB ook een aantal werkplekken voor jonge professionals, waar zij voor een periode van twee jaar aan de slag kunnen. Deze laatste categorie biedt, na een grondige evaluatie, een doorstroommogelijkheid naar een langere uitzending. Datzelfde geldt voor Kerk in Actie, die enkele jonge theologen op een contract voor twee jaar uitzond naar Latijns-Amerika. Een belangrijke doelstelling in deze uitzendingen is het aspect van wederkerigheid: hoe kunnen we leren van kerk en christelijk geloof in een andere context? Het accent ligt dus op uitzending als leerproces en als zoektocht naar nieuwe impulsen voor het kerk-zijn.

'Mission trips'

De laatste decennia kwam het fenomeen *mission trips* op. Met name jongeren nemen deel aan dit soort door kerken en missionaire organisaties uitgezette korte reizen naar een verre bestemming en nemen daar deel aan kerkelijke activiteiten (gericht op getuigenis en hulpverlening). Voor zendingsorganisaties is het gemakkelijk om kritiek te hebben op dergelijke korte *mission trips*, maar de reizen leiden vaak tot missionaire bewustwording en tot diepgevoelde betrokkenheid bij de nood van de wereld.

Niet zelden leidt deelname aan een *mission trip* tot de wens om uitgezonden te worden. Diverse organisaties bieden daarvoor oriëntatietrajecten aan. Zo bieden de programma's 'On Track' van Interserve en 'Serve Asia' van OMF mogelijkheden aan om een korte periode, variërend van een maand tot een jaar, mee te werken in een missionair project. Wie langere uitzending ambieert, kan doorstromen naar de middellange of langetermijnprogramma's voor uitzending.

'In terms of deliberate missionary work, Great Britain today plays host to some 1 500 missionaries from 50 nations. Many come from African countries, and these are shocked at the spiritual desert they encounter in this 'green and pagan land'. (...) Reinforcing the southernization of European Christianity is the changing character of the Catholic priesthood and the influx of global South clergy now found across Western Europe. One diocese in southern France is host to some thirty priests from former colonies such as Senegal, Gambia and Ivory Coast, men who view their new home with a powerful evangelistic impulse.'

Uit: Philip Jenkins, *God's Continent*, 2007, bladzijden 89-91

Ook Wycliffe – vooral geassocieerd met uitzendingen voor de lange termijn – biedt een divers aanbod. Zo is het bij deze organisatie mogelijk tijdens een ‘veldbezoek’ twee tot vier weken mee te kijken met het werk. Wie dan serieus geïnteresseerd is in het werk kan als *guesthelper* zes maanden tot een jaar meewerken in een project. In principe gaat daarbij de voorkeur uit naar een plek waar de *guesthelper* ook voor een lange termijn geplaatst zou kunnen worden.

Het aantal uitzendingen vanuit de ‘traditionele’ kerken liep vanaf de jaren zeventig sterk terug. Elders in dit Cahier (zie hfdst. II.4, blz. 71) geven we aan dat de bedding voor uitzendingen zich voor een belangrijk deel verlegde naar evangelische organisaties. Uitzondenen zijn vaak echter wel uit de ‘traditionele’ kerken afkomstig en blijven met hun gemeente een geestelijke en/of financiële band onderhouden. Het is dus maar de vraag of we kunnen volhouden dat ‘de kerken’ minder mensen uitzenden dan in het verleden.

¹ A. Logman, ‘Onderzoek: Ruim 600 Nederlanders actief voor zending in het buitenland’, *Reformatisch Dagblad*, 16 mei 2013.

² T.M. Johnston, K.R. Ross (eds.), *Atlas of Global Christianity 1910-2010*, Edinburgh 2009, 273.

³ J. Mandryk, *Operation World*, Colorado Springs, 2010, 625.

⁴ *International Bulletin of Missionary Research*, 2013, Vol. 37/2, 96.

⁵ Zie ook G. Verbeek, ‘Tussen “eigen initiatief” en “gevraagd worden”’. Aspecten van korte- en lange-termijnuitzending’, *TussenRuimte* 2014 | 3, 9-14.

2 Van werving tot uitzending

Foka van de Beek

Aan uitzending gaat een intensief traject vooraf. Zendingsorganisaties willen graag een kandidaat uitzenden die past bij hun visie en kerkelijke achtergrond, die geschikt is voor de plek waar hij naar toe gaat en die zal kunnen leven en werken in een andere cultuur. Andersom geldt dit voor de zendingswerker in spe natuurlijk ook.

Zowel de zendingsorganisatie als de kandidaat als de partner in het buitenland is gebaat bij een zorgvuldige werving en selectie. Intensieve begeleiding in het traject tot aan uitzending verdiept motivatie en geeft helder zicht op de kansen en mogelijkheden voor degene die uitgezonden zal worden. Blijkt in het aanlooptraject dat samen verder gaan niet verstandig lijkt, dan is dat altijd beter dan problemen krijgen wanneer iemand al in het buitenland is. De meeste zendingsorganisaties hanteren daarom een goed uitgewerkte structuur voor werving, selectie en opleiding van kandidaten. Op grond van ervaringen met eerdere uitzendingen wordt het protocol regelmatig aan de behoeften aangepast en verbeterd.

In de regel bieden organisaties mogelijkheden voor kortere en langere uitzendingen. De selectieprocedures daarvoor variëren. Hoe langer de uitzending, hoe uitgebreider doorgaans de procedure. Dit artikel belicht de uitgebreide selectieprocedure bij enkele zendingsorganisaties in Nederland.

Vier organisaties

Voor deze Cahier-bijdrage is gesproken met de GZB, met Kerk in Actie, Operatie Mobilisatie (OM) en Wycliffe Bijbelvertalers Nederland (in het vervolg aangeduid als Wycliffe).¹ Deze organisaties zenden alle vier al sinds lange tijd mensen uit en hebben een uitgebreide procedure wat betreft werving en selectie.

Gekozen is voor Kerk in Actie en de GZB aangezien zij aanmerkelijk meer mensen uitzenden dan andere kerkelijke zendingsorganisaties in Nederland. De keuze

viel verder op OM, een organisatie met een evangelische kleur die eveneens veel mensen uitzendt, en op Wycliffe, omdat deze niet aan één kerk gebonden organisatie veel mensen uitzendt en daarvoor mensen uit de breedte van de kerken werft.

De belangrijkste aspecten van het wervingsproces tot aan de daadwerkelijke uitzending komen in dit artikel naar voren. Het gaat hierbij om een feitelijke weergave van de procedures zonder al te veel in detail te treden, niet om een kwalitatieve vergelijking van de uitzendmodellen van de vier organisaties. Elk model is ontstaan door de combinatie van theorie en praktijk, passend bij de doelstellingen van de desbetreffende organisatie. Dat geeft een interessante diversiteit aan werkwijzen te zien.

Het eerste contact

Kandidaat en organisatie kunnen op twee manieren met elkaar in contact komen. Een organisatie stelt voor een specifieke functie een vacature open, of iemand meldt zich zelf aan om uitgezonden te kunnen worden. In het eerste geval wordt er bij de selectie gelet op vakkennis en ervaring op het terrein van de vacature. In het tweede geval vormen opleiding en vakkennis van een kandidaat een uitdaging voor de organisatie om een geschikte plek te vinden. Vaak staan organisaties er voor open om samen met een kandidaat te zoeken naar een werkplek waar hij zijn opleiding en kennis kan inzetten, al lukt het niet altijd om die ook bij een buitenlandse partner te vinden.

Werving en selectie

GZB

Voor de GZB vormen geloofsovertuiging, een flexibele, open houding en de vaardigheden van de kandidaat de belangrijkste voorwaarden. Daarnaast verwacht de GZB van kandidaten dat zij de missionaire betrokkenheid in kerkelijke gemeenten in Nederland bevorderen. Sinds het afgelopen jaar werkt de GZB veel met vacatures die uitgezet worden naast het traject van werk-bij-mensen-zoeken. In dit traject wordt in overleg met de buitenlandse partner, de GZB en een kandidaat een passende plek gezocht.

Oriëntatiefase

De eerste stap is een oriënterend gesprek met een medewerker van Human Resource Management, aan de hand van het intakeformulier dat de kandidaat vooraf heeft ingevuld. Deze medewerker geeft vervolgens advies aan de selectiecommissie. Besluit

deze positief, dan krijgt de kandidaat documenten en opdrachten die te maken hebben met het verdere wervingsproces.

In de volgende stap schrijft de kandidaat een reflectie over zijn professionele ontwikkeling en geloofsontwikkeling, zijn relatie tot God en anderen en hoe zijn visie op niet-christenen consequenties heeft voor zijn levenswijze. Intussen vraagt de GZB de nodige referenties op, licht de kerkenraad van de gemeente waartoe de kandidaat behoort in over de procedure en vraagt die om een aanbevelingsbrief.

Hierna volgt een wervingsgesprek waarin dieper ingegaan wordt op de persoonlijke reflectie van de kandidaat, eisen voor zendingswerkers, competenties en motivatie. Ook komt ter sprake welk werkveld de GZB voor de kandidaat voor ogen heeft. Op grond hiervan besluit de wervingscommissie al of niet verder te gaan met de kandidaat.

Benoemingstraject

Als de beslissing om met elkaar verder te gaan is genomen, volgt een medisch en een psychologisch onderzoek. Het psychologisch onderzoek wordt uitgebreid met de kandidaat besproken en aanbevelingspunten voor de begeleiding op het veld worden aan de hand hiervan opgesteld. Er zijn gesprekken met verschillende mensen op het GZB-kantoor over een mogelijke werkplek, uitzendvoorwaarden, communicatie met de uitzendende gemeente en het geven van voorlichting in gemeenten in Nederland. In een gesprek met de plaatselijke kerkenraad van de kandidaat worden zaken verder toegelicht, onder andere over de financiering van de uitzending en de oprichting van een Thuisfrontcommissie (TFC). Een benoeming is in principe eerst voor een jaar, dat wil zeggen tot aan het eind van het opleidingstraject. Daarna volgt een definitieve beslissing.

Kerk in Actie

Bij Kerk in Actie is een uitzending altijd vraaggestuurd: zonder een verzoek van een partnerorganisatie zendt Kerk in Actie geen mensen uit. Soms komt een partner zelf met een concrete vraag om een medewerker uit Nederland, soms komen Kerk in Actie en een partner in een gesprek met elkaar tot het idee voor een uitzending naar die partner. In samenwerking met de buitenlandse partnerorganisatie wordt er een standplaatsbeschrijving gemaakt. Belangrijk voor Kerk in Actie is dat de uitzending ook voor de kerk in Nederland zinvol is. Wederkerig leren is een voorwaarde van een uitzending.²

Als een standplaatsbeschrijving gereed is, plaatst Kerk in Actie de vacature online. Iedereen kan reageren op de vacature, daarnaast wordt er ook in het eigen netwerk gezocht. De vacatures worden gewoonlijk in het voorjaar bekendgemaakt.

De geselecteerde kandidaat komt per september daaropvolgend in dienst bij Kerk in Actie, zodat hij na een opleiding van ongeveer drie maanden in december of januari uitgezonden kan worden. Een medisch onderzoek en een assessment maken deel uit van de selectieprocedure. Het assessment toetst onder meer de flexibiliteit van de kandidaat en geeft uitsluitel over ontwikkelpunten.

Een uitzending is in de regel voor twee tot vier jaar, met een maximum van zes jaar. Slechts bij uitzondering is dit langer. Iedere twee jaar evalueren de partnerorganisatie, de uitgezonden medewerker en Kerk in Actie met elkaar en besluiten samen tot verlenging of niet.

Operatie Mobilisatie

OM plaatst advertenties op websites zoals Jobfish, de eigen website en Facebook om kandidaten te werven en op presentaties, conferenties en festivals wordt uitzending onder de aandacht gebracht. Mensen komen ook uit zichzelf naar OM toe met de wens om uitgezonden te worden. Zij kennen OM dan via presentaties of vrienden en kennissen.

‘Levenslijn’

OM stelt zich tot doel mensen te mobiliseren voor zending. Dit kan zijn door ervoor te bidden, aan zending te geven of naar een zendingsveld te gaan. OM’s visie is dat mensen levenslang bij zending betrokken kunnen zijn. Dit wordt weergegeven in de ‘levenslijn’. Kinderen horen op de zondagschool al over zending, tieners worden door Teenstreet en Teens in Mission opgebouwd, toegerust en uitgedaagd om van hun geloof te getuigen. Vervolgens kunnen korte zendingsreizen gemaakt worden of mensen gaan voor langere tijd naar één van de 110 zendingsvelden waar OM actief is. Bij terugkeer wordt men uitgedaagd om in eigen land het geleerde op het zendingsveld in te zetten.

OM heeft naast de landenteams ook het evangelisatieschip Logos Hope, dat havens overal ter wereld aandoet. Mensen met allerlei achtergronden zijn welkom. Gekeken wordt waar iemand met zijn (vak)kennis en gaven kan werken. Belangrijk is dat er in een land behoefte is aan zo’n persoon, want het gaat om dienen. In sommige gevallen zoekt OM naar een specifiek iemand, bijvoorbeeld een ingenieur voor het schip.

Van oriëntatie tot plaatsing

Het proces begint met een oriëntatiegesprek. Daarin wordt uitgelegd wat er bij uitzending komt kijken en waar de kandidaat naartoe zou willen. Na dit gesprek wordt de kandidaat aangemoedigd om te gaan praten met zijn gemeenteleiding, omdat het

beleid van OM is dat de thuisgemeente de kandidaat uitzendt. In het kader van de uitzending heeft OM ook een gesprek met de gemeenteleiding. Tevens kan als onderdeel van de oriëntatiefase een oriënterend veldbezoek plaatsvinden.

Als dit allemaal positief is, vult de kandidaat een vragenlijst in, er volgt een psychologisch onderzoek en OM vraagt drie referenties op. Daarover hebben medewerkers van de GAAN-afdeling van OM een dieptegesprek met de kandidaat, waarna hij de verdere gang van zaken uitgelegd krijgt.

De volgende stap is dat OM de kandidaat schriftelijk voordraagt aan het team in het land waar de kandidaat zou willen werken. Indien nodig geeft OM via skype aan het team nog verdere toelichting. Aanvaardt het team de kandidaat, dan begint voor hem de periode van fondsenwerving, presentaties, het oprichten van een TFC en verdere praktische voorbereidingen die OM intensief begeleidt.

Internationale teams

OM werkt met internationale teams. Een uitgezondene wordt aan zo'n team verbonden. Twee keer per jaar kunnen mensen instromen, zodat de ervaren teamleden de nieuwe kunnen inwerken. Waar mogelijk wordt samengewerkt met lokale kerken, want OM wil de kerk ter plaatse dienen. Het team is echter de plek waar iemand naartoe gaat en waarbinnen hij functioneert. In sommige gevallen kan de uitgezondene zelf ergens een nieuw team beginnen.

De zendingswerker wordt in eerste instantie voor zes maanden tot een maximum van twee jaar uitgezonden. Na twee jaar kan hij de uitzending weer met twee jaar verlengen, er geldt geen maximum. Na de eerste maximale uitzendtermijn van twee jaar is er een verlot waarin de zendingswerker ook tijd heeft om opnieuw fondsen te werven.

Wycliffe

Verkenningperiode

Wycliffe biedt mensen die uitgezonden willen worden de mogelijkheid een korte periode naar een werkplek in het buitenland te gaan om het werk te leren kennen. Dat kan een kort veldbezoek zijn van enkele weken. Het is ook mogelijk om als *guest-helper* drie maanden tot een jaar ergens mee te helpen. De optie van *guesthelper* staat open voor degenen die serieus denken over een langere uitzending bij Wycliffe en voor mensen die, met de kennis en capaciteiten die ze al bezitten, kunnen voorzien in een bestaande nood. Bijvoorbeeld een juf voor kinderen van de uitgezondene of een accountant. Er zijn ook mensen die meteen al kiezen voor een langere uitzending. Een lange uitzending betekent bij Wycliffe minstens twee jaar. Zelden zijn mensen echter minder dan zes jaar op het veld.

Benoemingstraject

Wycliffe werft gewoonlijk niet via advertenties, omdat er genoeg kandidaten zijn die zichzelf aanmelden. Zij hebben op de een of andere manier van de organisatie gehoord. De werving begint met een open oriëntatiegesprek met twee mensen van Wycliffe, nadat de kandidaat een korte vragenlijst heeft ingevuld en informatie gekregen heeft.

Daarna volgt een uitgebreide vragenlijst die de kandidaat invult en het kantoor toestuurt samen met zijn curriculum vitae en diploma's. Vanuit de sollicitatiecommissie gaan vervolgens twee mensen op bezoek bij de kandidaat thuis. Een kandidaat voelt zich thuis meestal meer op zijn gemak dan op een kantoor bij een sollicitatiecommissie, en het geeft Wycliffe een completer beeld van de kandidaat. Wycliffe informeert in dit stadium ook de geloofsgemeenschap van de kandidaat.

Hierna besluit de sollicitatiecommissie, bestaande uit zes mensen die Wycliffe kennen en veldervaring hebben maar niet verbonden zijn aan het kantoor, of men verder gaat met deze kandidaat. Als dat het geval is, volgen de medische en de psychologische keuringen. Wycliffe vraagt vijf referenties op. De thuisgemeente van de kandidaat wordt weer ingelicht, zodat deze een Thuisfrontcommissie (TFC) kan oprichten. De kandidaat schrijft in deze periode een *doctrinal statement*, waarin hij aan de hand van tien thema's in eigen woorden toelicht wat hij gelooft. Zo kan de uitzendende instantie een goede indruk krijgen van de geloofsopvattingen van de kandidaat. Ook wordt er contact gelegd met mogelijke werkvelden.

Training

Na deze ronde besluit de selectiecommissie of men inderdaad verder wil met de kandidaat. De commissie meldt dit de directeur en als ook deze zijn goedkeuring geeft, wordt de kandidaat een *member in training*. De training krijgt hij aan de opleiding van Wycliffe/SIL in Engeland. Intussen begint de TFC haar werk met betrekking tot fondsenwerving en communicatie. In alles is gebed belangrijk. Veldwerkers krijgen geen salaris, maar ontvangen giften uit een achterban. Men vertrouwt erop dat als God roept, Hij ook zal voorzien in de middelen. Een kandidaat moet een gemeente achter zich hebben staan, zonder gemeente is er geen uitzending mogelijk.

Een geschikte werkplek vinden is niet altijd makkelijk. Wycliffe neemt het lokale initiatief serieus, daarvan is men dus afhankelijk. Zorgen dat mensen op de goede plek terechtkomen is heel belangrijk en dat vraagt goede communicatie. Het kan gebeuren dat er opeens dringend iemand nodig is, maar dat de kandidaat die daarvoor in aanmerking komt nog in de (lange) sollicitatieprocedure zit en dus niet weg kan. Iemand die voor Wycliffe wil werken moet daarom geduld kunnen hebben.

Opleiding

GZB

Bij de GZB duurt de opleiding ongeveer vier maanden. De kandidaten krijgen mis-siologische en interculturele vakken en leren over het land en de kerk en/of organisatie waarnaar ze uitgezonden worden. Een veiligheidstraining en andere praktische zaken, zoals het omgaan met sociale media, het schrijven van nieuwsbrieven en het opstellen van een fondsenwervingplan, maken deel uit van de opleiding. Taalstudie wordt, indien nodig, in Nederland begonnen maar in het land zelf verder voortgezet. Het opleidingstraject besteedt verder aandacht aan de verschillende aspecten van het werk van de GZB en er is een deel open ruimte waardoor het opleidingsprogramma kan worden toegespitst op de kandidaat.

Kerk in Actie

De opleiding bij Kerk in Actie duurt ongeveer drie maanden. Het programma wordt vastgesteld door het hoofd van de afdeling Zending, de relatiebeheerder voor de des-betreffende partner, de opleider en de kandidaat zelf. Het grootste deel van het programma staat vast, maar er zijn ook onderdelen op maat. Aan de orde komen onderwerpen als de taal, missiologie en interculturele communicatie. Er wordt aandacht besteed aan de visie en werkwijze van Kerk in Actie en er is gelegenheid voor kennismaking met mensen uit het netwerk en mensen die het doelland kennen. Er is ook ruimte voor praktische thema's, zoals het gebruik van sociale media, het schrijven van een weblog en een veiligheidstraining. Omdat de kandidaat wordt uitgezonden vanuit een gemeente of classis, wordt ook daarmee kennisgemaakt.

Operatie Mobilisatie

OM heeft in sommige landen een eigen zendings- en discipelschapstraining. In Nederland worden extra verdiepingdagen gegeven over cultuur. Twee keer per jaar organiseert OM een tiendaagse conferentie waar nieuwe mensen uit de hele wereld bij elkaar komen voordat zij naar het zendingsveld vertrekken. In deze conferentie gaat het om de kernwaarden van OM vanuit bijbels perspectief en hoe deze vorm (mogen) krijgen in het persoonlijk leven en op het zendingsveld, het leren omgaan met cultuurverschillen, de 'hartshouding' van de zendingswerker, aanbidding en gebed. Centraal staat het gaan om te dienen, en wat dat inhoudt op het zendingsveld. Ook de persoonlijke uitdagingen in een vreemde omgeving komen aan bod en eenieder wordt aangemoedigd op het zendingsveld een mentor te vinden. De begeleiding vanuit Nederland biedt hierbij ondersteuning.

Om kandidaten nog beter voor te bereiden kunnen extra cursussen worden ge-

volgd, bijvoorbeeld over evangelie en moslims. Sommige van deze cursussen geeft OM zelf, in andere gevallen kan iemand naar een training van een andere organisatie of een bijbelschool gaan, bijvoorbeeld *All Nations* in Hertfordshire (Engeland) of *Cornerstone* in Beugen (Noord-Brabant). Na aankomst op het 'veld' volgt nog een trainingstijd, verzorgd door het team ter plaatse. Voordat mensen uitgezonden worden organiseert OM voor hen nog een voorbereidingsweekend en een trainingsdag voor familie en leden van de Thuisfrontcommissie.

Wycliffe

Kandidaten van Wycliffe gaan naar Engeland of eventueel naar Australië om te studeren aan de eigen opleiding. Meestal gaat het om een periode van vierenhalve maand, zo nodig langer. Er is veel aandacht voor de interculturele aspecten en het verwerven van de nodige vaardigheden. Wie in een Franstalig gebied gaat werken, gaat ook nog een half jaar naar Frankrijk voor taalstudie.

Thuisfrontcommissies

GZB, OM en Wycliffe

De GZB, OM en Wycliffe werken alle drie met Thuisfrontcommissies (TFC's). Kerk in Actie kent voor contact en communicatie een andere structuur (zie hierna). TFC's worden actief vanaf het moment dat de werker wordt aangenomen.

Voor alle drie vormt de TFC de schakel tussen de thuisgemeente en de uitgezonden medewerker. De TFC onderhoudt de communicatie en geeft informatie door aan de gemeente over het werk en gebedspunten. Daarnaast kan ze door de uitgezondene gevraagd worden voor praktische zaken, zoals het regelen van een woonplek tijdens het verlof. De TFC staat ook in verbinding met de uitzendende organisaties.

Wel verschillen de TFC's per organisatie in de financiële verplichting die ze op zich nemen. Bij OM en Wycliffe wordt al het geld voor een uitzending door de kandidaat en zijn achterban zelf geworven. De TFC is hierin de voortrekker.

Bij de GZB wordt er ook een bijdrage uit de kerkelijke gemeente van de kandidaat verwacht, maar de organisatie betaalt zelf het grootste deel van de uitzending. Ook hier heeft de TFC een verplichting om voor financiële middelen te zorgen, maar de inspanningsverplichting is minder groot. De uitzending gaat via vaste uitzendvoorwaarden, waarin rechten en plichten van zowel de zendingswerkers als de uitzendende instantie zijn vastgelegd. Hierdoor is het inkomen gegarandeerd.

Kerk in Actie

Kerk in Actie kent geen TFC's. De uitzendende gemeente en/of classis, en eventueel andere gemeenten, kunnen een relatie opbouwen met de uitgezondene uit interesse voor zijn werk en het werk van de partnerorganisatie. De commissie voor zending, werelddiaconaat en ontwikkelingssamenwerking (ZWO) van de uitzendende gemeente of classis fungeert meestal als contactpersoon. Deze commissie regelt in principe geen praktische zaken voor de uitgezondene. Bij Kerk in Actie ontvangt de uitgezonden medewerker zijn salaris van de Protestantse Kerk in Nederland. Daaraan levert de uitzendende gemeente vaak ook een bijdrage. Net als bij de GZB zijn er vaste uitzendvoorwaarden, waarin rechten en plichten vastgelegd zijn en het inkomen gegarandeerd is.

Moment van uitzending

Na het opleidings- of voorbereidingstraject volgt in principe spoedig de uitzending, al lukt dat niet altijd meteen. Het gebeurt nogal eens dat de zendingswerker op visa moet wachten. De uitzending vindt bij alle vier de organisaties plaats in een kerkdienst in de zendende gemeente. Meestal wordt de dienst geleid door de eigen predikant of voorganger en samen met de uitzendende organisatie vorm gegeven. Wordt iemand als predikant uitgezonden, dan wordt hij ook als zendingspredikant bevestigd.

Gezamenlijke uitzendingen

Soms zenden organisaties samen uit, bijvoorbeeld in de combinatie Wycliffe-GZB of GZB-OMF (Overseas Missionary Fellowship). Omdat dit met enige regelmaat voorkomt, hebben verschillende organisaties in de afgelopen jaren afspraken gemaakt over wie verantwoordelijk is voor werving en selectie, opleiding of training, financiën, begeleiding op het werkveld, bij terugkeer en *re-entry*.

Aan deze overeenkomsten voor zogenaamde 'buitengewone zendingswerkers' besteden we in deze bijdrage verder geen aandacht, omdat voor werving, selectie en opleiding over het algemeen dezelfde procedures gelden als bij een uitzending door één organisatie. Uiteraard hebben de gezamenlijk uitzendende organisaties wel elk hun vereisten wat betreft de kerkelijke achtergrond en competenties van de kandidaat en het mogelijke werkveld.

¹ Gesprekken zijn gevoerd met Harriët Ritman (GZB), Miriam Nagtegaal (Kerk in Actie), Netty Visser (Operatie Mobilisatie), Antje Kieviet (Wycliffe Bijbelvertalers Nederland).

² Zie bijlage 3 van dit Cahier op blz. 99-103: Fragmenten uit discussienota *Nieuwe Wegen voor Zending en Wereldiaconaat: Wederkerigheid en Uitwisseling* van de Commissie Wederkerigheid en Uitwisseling van de Samen-op-Wegkerken, 1998

3 *Begeleiding en re-entry*

Foka van de Beek

Uitzendende organisaties zijn zich er terdege van bewust dat een uitzending veel van mensen vraagt. Zij bieden de zedingswerkers in het buitenland op verschillende manieren begeleiding en ook bij hun terugkeer na afloop van de uitzendtermijn.

Na het moment van uitzending breekt de periode aan dat de zedingswerker zijn plek moet zien te vinden in het nieuwe land met een andere taal en cultuur. In de meeste gevallen heeft hij in zijn werk te maken met een lokale partnerorganisatie of een lokaal team. Heeft hij een partner dan werkt die mogelijk mee of zoekt naar een andere manier om talenten in te zetten. Kinderen die meegekomen zijn krijgen te maken met een andere onderwijscultuur, thuis of op een lokale school. Zeker in het begin van de uitzending zijn er veel zaken die de aandacht vragen, zowel in het werk als in het persoonlijke leven.

Uitzendende organisaties zijn zich daar goed van bewust en bieden de zedingswerker in het buitenland verschillende vormen van begeleiding. Daarbij wordt in het oog gehouden dat elke uitgezondene een individu met een eigen karakter is. De een heeft meer behoefte aan begeleiding dan de ander. Ook externe omstandigheden spelen een rol: in gebieden met oorlog, in geval van conflicten bij de lokale partner en bij persoonlijke problemen is meer zorg nodig dan wanneer alles zonder al te veel moeilijkheden verloopt. Begeleiding is dus altijd maatwerk.

Voor dit artikel hebben we gesproken met dezelfde organisaties als in de voorgaande bijdrage over werving, selectie en opleiding: de GZB, Kerk in Actie, Operatie Mobilisatie en Wycliffe. Achtereenvolgens komen aan bod de begeleiding van de zedingswerker gedurende de uitzending, uitgezondene en lokale partner, contacten met de uitzendende kerk in Nederland, uitgezondene en kinderen, veiligheid, terugkeer en *re-entry*.

Begeleiding in het buitenland

GZB en Kerk in Actie

De GZB en Kerk in Actie onderhouden vanuit het kantoor in Nederland contact met de zendingswerkers, die hun met regelmaat werkverslagen sturen. Kerk in Actie heeft voor elke regio een begeleidingscommissie van mensen van buiten de organisatie en met ervaring in zendingswerk. De begeleidingscommissie leest en bespreekt eveneens de werkverslagen en reageert daarop.

Bij de GZB is de werkbegeleiding toevertrouwd aan de regiocoördinator, die zeer frequent contact heeft met de medewerker via e-mail, skype, telefoon en werkbezoeken. Vanuit het overkoepelende programma denkt ook de programmacoördinator mee. Op het persoonlijke vlak wordt de medewerker de eerste twee jaar van de uitzending gecoacht door een HRM-medewerker. Pastorale zorg biedt de eigen predikant in de thuisgemeente en de lokale partner op de werkplek in het buitenland.

De landencoördinatoren van beide organisaties die over veel kennis met betrekking tot de lokale situatie beschikken, bezoeken de uitgezonden medewerker en zijn gezin van tijd tot tijd in het buitenland. Er is tijd om iets van het werk ter plaatse te zien, de mensen te ontmoeten met wie de zendingswerker te maken heeft en uitgebreider door te praten over het werk, het leven daar en de situatie van het gezin. Ook is er altijd een gesprek met de lokale partner over de inzet van de zendingswerker en zijn plaats in het geheel van het kerkelijk en missionair werk.

Tijdens het verlof in Nederland zijn er eveneens ontmoetingen en gesprekken tussen de landencoördinator en de uitgezonden werker, nu om de achterliggende uitzendperiode te evalueren en vooruit te blikken. Werk en privéomstandigheden komen daarbij aan de orde. Ook bezoekt de werker het kantoor van de organisatie om andere medewerkers te kunnen spreken. Bij Kerk in Actie vindt er in de regel ook een gesprek plaats met de begeleidingscommissie.

Operatie Mobilisatie

Bij OM krijgt de zendingswerker zowel van het team ter plaatse alsook vanuit het kantoor in Nederland begeleiding. Elke uitgezondene heeft een vaste *people care werker* op kantoor, die ook al bij het selectieproces betrokken was. Deze heeft regelmatig contact via e-mail of skype met de zendingswerker en ook met de verantwoordelijke persoon op het zendingsveld. Evaluatie en beoordeling op het veld worden gedeeld met de *people care werker*. Op het kantoor in Nederland wordt wekelijks voor de zendingen gebeden, aan de hand van hun nieuwsbrieven of andere berichtgeving.

Tijdens verlof wordt de zendeling als het even kan persoonlijk bezocht door de *people care werker* en ook wordt hij uitgenodigd om op het kantoor van OM over de

ervaringen te komen vertellen. De *people care werker* onderhoudt ook de contacten met de familie in Nederland en met de TFC.

Wycliffe

De begeleiding die Wycliffe aanbiedt ziet er iets anders uit. De mensen die door Wycliffe worden uitgezonden, werken op het veld onder de vlag van verschillende organisaties. Soms zijn dit lokale organisaties, meestal is dit de zusterorganisatie van Wycliffe: SIL International. De staf van de veldkantoren is in eerste instantie verantwoordelijk voor de begeleiding van de uitgezondene en zijn gezin, zowel wat betreft werkinhoud als met betrekking tot persoonlijke begeleiding. Tegelijkertijd houdt ook Wycliffe Nederland contact met de medewerkers in het buitenland. Er is contact per e-mail en via skype. Als de werker op verlof is in Nederland, vindt er tenminste één gesprek plaats met mensen van het kantoor in Nederland. Sinds twee jaar gaat de zendingswerker tijdens het eerste verlof altijd naar Le Rucher, een centrum in Frankrijk dat onder meer *member care* biedt aan zendingswerkers.¹ In dat kader verzorgen zij op verzoek van uitzendende organisaties *routine-* en *crisis-debriefing, counseling* en *training*.

Uitgezondene en lokale partner of plaatselijk team

GZB en Kerk in Actie

Bij de GZB en Kerk in Actie speelt de plaatselijke partner in het bestemmingsland een belangrijke rol. De uitzending gebeurt altijd in samenwerking met een plaatselijke partner, die als lokale werkgever ook medeverantwoordelijk is voor de begeleiding. Dit wordt echter zeer verschillend opgepakt door de partners. Er zijn partners die een duidelijk omlinjnde visie en een concrete taakstelling voor de zendingswerker hebben, en die hem daarin ook begeleiden. Bij andere partners is de taakomschrijving mogelijk minder uitgewerkt, maar zij beijveren zich er wel voor om de uitgezondene zoveel mogelijk te helpen en een 'thuis' te bieden. Af en toe komt het voor dat er bij aankomst weinig geregeld blijkt te zijn en dat er in de loop van de tijd nog gewerkt moet worden aan een duidelijke taak en begeleiding. Het is mogelijk dat dit vanuit het kantoor in Nederland allemaal wel goed besproken was, maar zijn cultuurverschillen of wisseling van leiderschap er debet aan dat de taakstelling nog met veel onduidelijkheden omgeven is. Dit hoeft op zich geen probleem te zijn: sommige uitgezonden werkers gedijen juist zeer goed in dit soort omstandigheden. Belangrijk is wel dat er bij de selectie gekeken wordt of de kandidaat dit soort onzekerheid aankan.

OM en Wycliffe

Bij OM en Wycliffe werkt men over het algemeen in internationale teams. Belangrijk is daarom dat een zendingswerker goed past binnen het team. Hiervoor zijn *cross-cultural skills* onontbeerlijk. Voor OM geldt dat de leiding op het zendingsveld als eerste verantwoordelijk is voor de zending. De *people care worker* in Nederland heeft over zowel werkinhoudelijk als persoonlijk welzijn rechtstreeks contact met de leiding op het veld.

Bij Wycliffe wordt vaak wel samengewerkt met lokale mensen, maar zij hadden tot voor kort niet direct een (grote) rol bij de begeleiding van de zendingswerker. Deze situatie is aan het veranderen. Sommige van de Nederlandse uitgezondenen hebben een lokale leidinggevende of personeelsfunctionaris.

Uitgezondene en Nederland: wederkerigheid

GZB en Kerk in Actie

Bij de GZB en Kerk in Actie speelt ‘wederkerigheid’ een grote rol: wat kan de kerk in Nederland leren van de kerk elders? De zendingswerker is iemand die hierin een bemiddelende rol kan vervullen. Al tijdens zijn verblijf kan hij informatie doorgeven door middel van nieuwsbrieven en weblogs. Tijdens het verlof in Nederland bezoekt hij verschillende gemeenten en vertelt hij over zijn werk. Daarnaast zijn er ook contacten mogelijk via gezamenlijke bijbelstudie en het uitwisselen van gebedspunten. De taak van de TFC of de plaatselijke zendingscommissie is hier belangrijk. Deze kan helpen bij het organiseren van activiteiten, het doorgeven van informatie over en weer en het regelen van contactmomenten.

Wederkerigheid groeit als mensen elkaar kunnen ontmoeten. Dit gebeurt als mensen uit het land waar de uitgezondene werkt Nederland bezoeken, maar ook als gemeenteleden op bezoek gaan bij de zendingswerker en ter plekke kennismaken met de kerk daar. Persoonlijke contacten helpen om elkaar beter te leren kennen en zicht te krijgen op hoe de kerk leeft en werkt in de eigen context. Het kan ook helpen om het eigen kerkelijk leven door ogen van anderen te zien en de goede en zwakke kanten te ontdekken. In de praktijk is het echter niet eenvoudig om te komen tot wederkerigheid die meer is dan het uitwisselen van (exotische) verhalen. Zowel Kerk in Actie als de GZB zijn bezig met het ontwikkelen van vernieuwende vormen om dit gestalte te geven.

Operatie Mobilisatie

Bij OM speelt ‘wederkerigheid’ ook een belangrijke rol, al heeft het begrip hier een persoonlijker invulling. Wederkerigheid is bij OM vooral verbonden aan de ‘levens-

lijn', zoals weergegeven in hoofdstuk 1.2. Dat proces begint al wanneer de zendeling in het voorbereidingstraject zit. De kerk wordt daarin meegenomen, en tijdens het verblijf van de uitgezondene op het veld wordt de kerk in Nederland actief geïnformeerd. OM stimuleert bijvoorbeeld visiereizen naar het zendingsveld. Bij terugkeer is dan een basis gelegd om vanuit die ervaringen verder te gaan in eigen land. OM ontwikkelt in dat kader beleid om eerdere inzet en opgebouwde expertise te continueren. Heeft iemand bijvoorbeeld in een islamitisch land gewerkt, dan kan hij zich in Nederland ook weer inzetten voor moslims.

Wycliffe

Ook de werkers van Wycliffe staan in contact met hun thuisgemeente. In rondzendbrieven en tijdens presentaties delen zij wat er op het veld, in de lokale kerk en in het werk gebeurt. Bij het stimuleren van de betrokkenheid bij projecten en werkers is de TFC een belangrijke schakel.

Kinderen en onderwijs

De meeste gezinnen worden uitgezonden wanneer de kinderen nog klein zijn. Sommige kinderen worden tijdens de uitzendingsperiode geboren. Het verschilt per plaats hoe de kinderen onderwijs kunnen volgen. Veel kinderen gaan naar een lokale school en krijgen thuis onderwijs in de Nederlandse taal en cultuur. Soms ook volgen kinderen alle schoolvakken thuis. In beide gevallen is vaak een van de ouders de docent. Materiaal en begeleiding kan de uitgezondene inkopen bij de Wereldschool, die ook zorgt voor de toetsing van de kinderen. Als er meer kinderen zijn kunnen sommige zendingsorganisaties een Nederlandse basisschoolleraar sturen, die de kinderen op locatie les kan geven. Soms ook kunnen kinderen naar een internationale school.

Voor de kinderen die moeten wennen aan het onderwijs op een lokale school in een andere taal en met een andere cultuur, is het vaak vermoeiend om thuis ook nog Nederlands te krijgen. En voor ouders kan het ingewikkeld zijn om opeens in de rol van leraar van hun eigen kind te moeten treden. Onderwijs is daarom een belangrijk gesprekstema bij de begeleiding van zendingsgezinnen.

GZB en Kerk in Actie

Bij de GZB en Kerk in Actie is het al langer gebruikelijk dat zendingswerkers terugkomen wanneer de kinderen naar het voortgezet onderwijs gaan. Kerk in Actie is in principe niet voor het uitzenden met kinderen in de middelbareschoolleeftijd, zeker niet bij nieuwe uitzendingen. Bij bestaande uitzendingen met kinderen in die leeftijd

wordt verlenging daarom ontmoedigd. Bij de GZB kiezen enkelen er echter wel voor langer te blijven. De kinderen kunnen dan via internet Nederlands onderwijs krijgen of naar een kostschool gaan. Op slechts enkele plaatsen is er een goede lokale middelbare school die voldoende aansluit het Nederlandse onderwijs.

Operatie Mobilisatie

OM zendt met name gezinnen met jonge kinderen uit. Ouders en kinderen worden goed op het vertrek voorbereid, mede aan de hand van boeken zoals *Wereldkids*, *Families on the Move* en *Op reis naar Anderland*. Oudere kinderen worden persoonlijk meegenomen in het psychologisch onderzoek. Ouders kunnen speciale dagen bij Intransit² volgen en ook worden de mogelijkheden besproken voor onderwijs op het veld. Tijdens de periode van uitzending is er een *people care*-vrijwilliger beschikbaar die kan putten uit eigen ervaring met een gezin op het zendingsveld. Omdat OM veel cross-culturele gezinnen uitzendt, voor wie Nederland niet het enige thuisland is, wordt iedere situatie apart bekeken. Ieder gezin heeft zijn eigen verhaal en achtergrond, en krijgt daarom begeleiding op maat.

Wycliffe

Een bij Wycliffe sterker wordende trend is dat veel zendingswerkers terugkomen zodra de kinderen naar de middelbare school gaan. Voorheen stuurden ouders hun kinderen naar kostscholen of de kinderen werden door de ouders zelf via thuisonderwijs geschoold. Soms blijft het gezin wel in het buitenland en gaan de kinderen terug naar Nederland als ze 18 jaar geworden zijn. In de praktijk blijkt het voor hen niet altijd mee te vallen om alleen hun weg te vinden in het 'thuisland' dat ze nauwelijks kennen, met als gevolg dat de ouders soms alsnog terugkeren naar Nederland.

Veiligheid

In een aantal werkgebieden is er sprake van onveilige situaties. Hierbij valt te denken aan criminaliteit, ontvoering en (burger)oorlog. Tijdens de opleiding krijgen de zendingswerkers een veiligheidstraining, maar het is belangrijk dat hieraan tijdens de uitzending blijvend aandacht besteed wordt om alert te blijven. De meeste organisaties hebben veiligheidsprotocollen of zijn bezig met het ontwikkelen daarvan. Het gaat in de begeleiding van zendingswerkers echter niet uitsluitend om beschikbare en *bij de tijd gebrachte* protocollen over hoe te handelen, maar ook om de vraag wat gebrek aan veiligheid doet met het mentale welbevinden van de uitgezondene.

‘Ontwikkingswerkers zien het als hun taak zichzelf overbodig te maken. Het is niet de bedoeling ter plaatse carrière te maken. Men komt voor een beperkte inzet, waarna men teruggaat naar Nederland. (...) Het gaat erom dat in ieder land de capaciteit beschikbaar komt om de eigen ontwikkeling verder vorm te geven, te leiden en uit te voeren. Hoe logisch dit ook lijkt, toch moet opgemerkt worden dat het dikwijls meer ‘onze’ wens is, dan de wens van de lokale mensen. Dit hangt samen met het feit dat de aanwezigheid van een ontwikkelingswerker dikwijls betekent dat men ter plaatse verbinding krijgt met het netwerk waaruit deze ontwikkelingswerker afkomstig is. Bepaald niet onbelangrijk is dat met deze helper dan ook dikwijls geld mee komt om functionering ter plaatse mogelijk te maken.’

Uit: Afscheidsrede van M.H.M. van Hulten, oud-voorzitter Vereniging PSO, 1996

Terugkeer en re-entry

In de afgelopen jaren is er steeds meer aandacht gekomen voor de *re-entry* van de zendingswerkers. Voor veel mensen bleek terugkeer moeilijker te zijn dan vertrek. Bij vertrek bereidt eenieder zich goed voor, wetend dat hij in een andere cultuur met andere regels en normen terechtkomt. Hij is gewaarschuwd voor een mogelijke cultuurschok. Bij terugkeer vindt er vaak een ‘omgekeerde cultuurschok’ plaats. De zendingswerker is veranderd door het leven in een ander land, de thuisblijvers zijn veranderd en Nederland is niet meer zoals het was toen de zendingswerker vertrok. Dat brengt vragen en onzekerheid met zich mee. De zendingswerker blijkt zijn verhaal vaak niet kwijt te kunnen: mensen hebben er geen tijd voor óf begrijpen het niet, omdat ze dat ‘andere’ leven van de zendingswerker niet kennen. In Nederland verwacht men vaak dat de uitgezondene zich weer snel inpast in het ‘gewone’ leven. Veel zendingswerkers zitten echter bij terugkeer vaak nog in een periode van verwerking, ze kunnen de draad van het Nederlandse leven niet zo gemakkelijk weer oppakken. Organisaties proberen daarom de zendingswerkers op verschillende manieren te helpen bij dit proces van *re-entry*.

GZB

Vanaf een jaar voor terugkeer bereidt de GZB de zendingswerker voor op de *re-entry* door hier geregeld informatie over toe te sturen. Een half jaar van tevoren ontvangt de TFC het boekje *Enkeltje thuis* van N. Pirollo en de predikant krijgt een brief. Bij terugkomst heeft de zendingswerker een gesprek met de eigen landen-coördinator. Ook is er een medische keuring en een *debriefing* bij Intransit, een praktijk voor psychologische hulp- en dienstverlening aan *expatriates*. Vervol-

gens is er op het kantoor van de GZB een uitgebreid eindgesprek met directie, bestuur en HRM. De bedoeling hiervan is dat de zendingswerker zijn ervaringen met betrekking tot bijvoorbeeld het werk, de lokale gemeente en de GZB kan delen. De GZB wil hiervan zelf ook weer leren voor toekomstige uitzendingen. Verder is de GZB een re-integratietraject aan het ontwikkelen, waarin bekeken wordt hoe de opgedane ervaring ingezet kan worden in Nederland. Op verschillende momenten in het jaar zijn er terugkomdagen voor de zendingswerkers.

Kerk in Actie

Bij Kerk in Actie is er zowel op kantoor als met de begeleidingscommissie een eindgesprek. Verder een weekend waar teruggekeerde zendingswerkers, liefst samen met andere teruggekeerden, reflecteren op hun tijd daar en hun terugkomst hier. De eindgesprekken en het terugkeerweekend zijn verplicht. Daarnaast is er de mogelijkheid voor specifieke *member care*, coaching of andere vorm van re-integratie op maat, afhankelijk van de wensen van de uitgezondene.

Operatie Mobilisatie

Op heel wat OM-velden wordt ruim voor de terugkeer van de zendeling aandacht besteed aan de *re-entry*. Ook de familie en de TFC krijgen een training, zodat zij de zendingswerker goed kunnen steunen. Voor de zendingswerker is er een *debriefing-weekend* met mensen van het kantoor van OM. Onderdeel daarvan is een presentatie van de tijd op het zendingsveld. OM betreft teruggekeerde zendingswerkers zoveel mogelijk bij diverse activiteiten in het land, zodat hun ervaringen ook anderen weer kunnen inspireren en mobiliseren voor de zending.

De *people care werker* houdt ook na terugkeer contact met de zendeling. Als de zendingswerker meer begeleiding nodig heeft in het vinden van een plek in Nederland, heeft OM mogelijkheden voor een *coaching-traject*.

Wycliffe

Iedereen die voor Wycliffe gewerkt heeft, gaat sinds kort ook na terugkeer voor *re-entry*-gesprekken naar Le Rucher (zie noot 1). Op het Wycliffe-kantoor zijn er gesprekken en de zendingswerker ontvangt praktische informatie en literatuur over *re-entry*. De TFC krijgt eveneens informatie, zodat deze de zendingswerker kan helpen bij de terugkeer naar Nederland. Elke zendingswerker heeft na terugkeer een periode van verlof, die eventueel verlengd kan worden met drie maanden.

Sommige zendingswerkers blijven in Nederland voor Wycliffe werken. Ze werken thuis verder aan de vertalingen en onderhouden vanuit huis contacten met de medewerkers in het 'veld'. Enkele malen per jaar brengen ze een bezoek aan de

regio. Deze manier van werken vraagt veel discipline: het is omvangrijk en vaak eenzaam werk.

Alle vier de organisaties bieden de mogelijkheid van gespecialiseerde *member care*³ als de situatie daarom vraagt. Terugkeer blijkt van sommigen veel te vergen en de gewone *re-entry*-begeleiding is niet altijd voldoende.

Vervroegde terugkeer

In sommige gevallen moeten zendingswerkers vervroegd terugkeren. Dit kan bijvoorbeeld nodig zijn vanwege de veiligheidssituatie in het land, visumproblemen, scholing van de kinderen, ziekte, problemen met de lokale partner (verandering van visie, te weinig werk) of de persoonlijke situatie. In deze gevallen verrichten de organisaties maatwerk als het gaat om *re-entry*. Vervroegde terugkeer brengt meestal extra vragen en gevoelens met zich mee, die ruimte moeten krijgen in het terugkeerproces. Ook in deze gevallen is er de optie van gespecialiseerde *member care*.

¹ <https://www.lerucher.org>

² <http://www.intransit.nl/>

³ Zie bijvoorbeeld <http://membercare.nl/>

1 Uitzending: het geografische paradigma voorbij?

Eleonora Hof

In dit NZR-Cahier, gewijd aan de vraag naar uitzending van zendingswerkers, werpt Eleonora Hof de vraag op naar de context waarin dit thema aan de orde gesteld wordt. De titel van deze bijdrage verwijst enerzijds naar de noodzaak om kritische vragen te stellen bij uitzendingen die uitgaan van een geografisch paradigma: uitzending van 'hier' naar 'daar'. Anderzijds verwijst het vraagteken naar de vraag: zijn we het geografische paradigma echt voorbij?

In dit artikel analyseer ik drie begrippen die vaak gebruikt worden in het missionaire taalgebruik: 'frontier', thuisland en zendingsveld. Om deze begrippen te kunnen bespreken is het relevant als we eerst een stap terug doen en duidelijk maken in welk kader we dit thema aan de orde stellen. Het meest relevante kader hierbij is de huidige situatie van het wereldchristendom. De bewering dat we in het tijdperk van het wereldchristendom leven, is inmiddels gemeengoed geworden, maar ik wil iets dieper in de materie duiken. In de missiologie is wereldchristendom een onderzoeksgebied waarin met name gekeken wordt naar de transnationale verbindingen in het christendom. Dit betekent dat de nadruk niet zozeer valt op het bestuderen van een bepaald geografisch gebied, maar juist op het zoeken naar de interacties en verbindingen tussen de gebieden.

Drie opvattingen over wereldchristendom

Ik onderscheid ruwweg drie verschillende opvattingen binnen het wereldchristendom.¹ De eerste opvatting is geografisch en heeft te maken met de progressieve ver-

spreiding van het christendom over de wereld. Een bekend voorbeeld is het werk van Kenneth Scott Latourette, die een zevendelige geschiedenis schreef van het christendom.²

Een volgende manier van kijken naar het wereldchristendom is ook geografisch bepaald en kijkt met name naar hoe het christendom functioneert in bepaalde gebieden. Op die manier wordt bijvoorbeeld christendom in Azië of christendom in Latijns-Amerika bestudeerd. Die manier van denken probeert de focus op het Westen te doorbreken, die nog centraal stond in de eerste benadering. Het Westen wordt op deze manier gewoon een van de regio's waar het christendom aanwezig is. Deze benadering heeft haar voordelen, maar aan de andere kant biedt zij te weinig mogelijkheden om de centrale rol van het Westen te bekritisieren.

De huidige stand van zaken in de missiologie is te karakteriseren door de derde benadering, die met name aandacht heeft voor de verbindingen tussen verschillende geografische gebieden. De geografische gebieden zelf zijn daardoor niet meer de belangrijkste manier om het wereldchristendom te bestuderen.

Meer dan een verschuiving alleen

De uitspraak dat het centrum van het christendom verschoven is van het mondiale Westen naar het mondiale Zuiden en dat we als gevolg daarvan in het wereldchristendom leven, heeft meer implicaties dan op het eerste gezicht lijkt. Alléén stellen dat het zwaartepunt verschoven is, is niet genoeg. Daarom schenkt de missiologie ook aandacht aan de vraag hoe recht gedaan kan worden aan het wereldchristendom. Er zal ook kritisch gekeken moeten worden naar de bestaande machtsverhoudingen. Het kan nooit de bedoeling zijn dat de opkomst van niet-westers christendom gebruikt wordt om de scheve machtsverhoudingen te verdoezelen. In een vaak geciteerde definitie van wereldchristendom, gaat het er juist in de studie van het wereldchristendom om aandacht te besteden aan groepen christenen die voorheen gemarginaliseerd werden.³ De studie van het wereldchristendom is geen objectief onderzoeksveld, maar heeft ook de bedoeling om onrechtvaardige elementen aan de kaak te stellen. Verder is het duidelijk dat het christendom in Nederland voluit deel uitmaakt van wereldchristendom. Het is belangrijk dat de term wereldchristendom niet functioneert op dezelfde manier als 'wereldmuziek', waarmee voornamelijk exotische muziek aangeduid wordt die niet tot de *mainstream* behoort.⁴

Postmissionair tijdperk?

Wereldchristendom betekent niet noodzakelijkerwijs dat de invloed van zendelingen minder geworden is. Wie te snel roept dat we op dit moment in een postmissio-

nair tijdperk leven, gaat voorbij aan de grote groepen zendelingen en hun invloed.⁵ Ik geef hier graag een kort overzicht van de hoeveelheid zendingswerkers (zie hiervoor ook hoofdstuk I.1).

Van de naar schatting 400.000 christenen die in het jaar 2010 over landgrenzen heen als zendingswerker dienden, kwamen er circa 127.000 uit de Verenigde Staten. Op de tweede plaats stond Brazilië met 34.000 internationale werkers. Daarna volgden Frankrijk, Italië en Spanje met elk ongeveer 21.000 missionarissen. Het gaat in de laatste drie landen vooral om rooms-katholieke werkers. Daarbij moet aangevend worden dat veel van de missionaire congregaties een steeds kleiner segment Europese en een steeds groter segment Afrikaanse, Aziatische of Latijns-Amerikaanse werkers heeft. België bekleedde in 2010 de zevende plaats van zendende landen in Europa, met naar schatting 7.000 missionaire werkers over grenzen, gevolgd door Nederland op de achtste plaats met circa 5.000 uitgezonden mensen.

Traditionele begrippen instabiel geworden

Wat betekent het nadenken over zending in de context van het wereldchristendom? En wat betekent dit voor begrippen die traditioneel in de missiologie gebruikt worden, zoals *frontier*, thuisland en zendingsveld?

In het kort houdt het in dat deze begrippen instabiel zijn geworden en niet meer op de oude manier gebruikt kunnen worden. Met behulp van onder andere postkoloniale kritiek kan uitgelegd worden dat deze begrippen deel uitmaken van een geografisch en expansionistische kijk op zending.

Postkoloniaal is een woord met een dubbele betekenis. Aan de ene kant betekent het de situatie ná de kolonisatie, dus na de onafhankelijkheid van de voormalige koloniën. Aan de andere kant heeft het ook een programmatische betekenis en duidt het op de inspanning die er gedaan moet worden om een koloniale *mindset* te overstijgen. Ik wil graag deze begrippen kort langsgaan en uiteenzetten hoe ze problematisch geworden zijn.

Frontlijn

De *frontier* hoort bij uitstek thuis in een geografisch een expansief bepaalde opvatting van wat missie is. Het begrip wordt bijvoorbeeld gebruikt in de titel van het blad *International Journal of Frontier Missions*, een uitgave van de *International Society for Frontier Missiology*. De *frontier* of frontlijn geeft de continue expansie aan, het is een dynamisch begrip. De frontlijn schuift telkens een stuk op, de grens wordt telkens een stuk verschoven. In die zin is het dus bij uitstek een begrip dat verbonden is met een koloniale en territoriale opvatting van missie.

Het gebruik van de *frontier* in zending is problematisch, omdat zending zich op die manier niet goed los weet te maken van de verbinding tussen kolonisatie en zending. De *frontier* kan gedefinieerd worden, tenminste in het koloniale discours, als de plek waar beschaving en wildernis elkaar ontmoeten. Dat betekent dan ook dat het de taak van de beschaving is om het ongecultiveerde land zo ver mogelijk terug te dringen. De mythe van de *frontier* is daarom dus altijd gericht op expansie.⁶ Nu is het niet gezegd dat iedereen die op dit moment het woord *frontier* gebruikt ook op die manier denkt over beschaving, maar het woord is naar mijn idee zodanig gekleurd door een verleden van verovering en kolonialisme, dat deze associaties mee blijven klinken.

Thuisland

Wat is een thuisland, een *homeland*? Ook dit is een begrip dat geconstrueerd is, en niet noodzakelijk als een natuurlijke werkelijkheid aanwezig is. Het thuisland heeft alleen betekenis in contrast met *the foreign*, met het buitenland. Er is dus een contrastwerking aanwezig. Het thuisland, of vaderland, kan dan in contrast gesteld worden met het gevaarlijke, exotische, ongekerstende buitenland. Maar de betekenis van het vaderland, het thuisland, is juist instabiel, omdat het altijd in dialoog met de tegenhanger geformuleerd wordt.⁷

Een voorbeeld is de vraag wie een ‘echte’ – tussen aanhalingstekens – Nederlander is. Wie is de Nederlander, wie is de buitenlander? De antwoorden op deze vraag zijn niet eenduidig maar worden telkens weer op nieuwe manieren beantwoord. Er is ook een theologisch argument om het idee vaderland te laten varen. Zo is Jezus de gene die aloude opvattingen over familie en thuis afwijst en verandert. Voor Jezus is de familie niet per se de familie waarin je geboren bent, maar gaat familie met name over met wie je je verwant weet op basis van je overtuigingen. Voor Jezus is de gerichtheid op je eigen vaderland nooit van doorslaggevend belang geweest. Jezus zelf reisde naar de marges, naar de periferie van Israël, en beperkte zich niet tot de gebieden die voor de hand lagen.⁸

Als het inderdaad zo is dat de scheidslijn tussen binnen en buiten, vreemd en thuis, veilig en gevaarlijk, fundamenteel onstabiel is, dan heeft dat gevolgen voor hoe we vaderland en het buitenland definiëren. Het thuisland kan dus nooit het belangrijkste ordeningsprincipe voor zendingswerk zijn.

Zendingsveld

Het zendingsveld is een constructie van de zendingswerker, en is niet iets wat in de realiteit aanwezig is. Het zendingsveld wordt geconstrueerd, wordt waargenomen, maar is niet vanzelfsprekend aanwezig. Iets is pas een zendingsveld als er op die ma-

‘... onafhankelijke Afrikaanse kerken, de pinksterkerken in Latijns-Amerika, de huisgemeenten in China (...) zijn vrijwel geheel onafhankelijk van werkers van buitenaf, dus moeten ze zelf voorzien in leiderschap. Ze ontvangen geen financiële of organisatorische steun van kerken in rijkere landen, dus moeten ze zelf voorzien in de nodige middelen om hun bedieningen uit te oefenen. Bovendien behoren hun leden, inclusief hun voorgangers, tot de kansarme groepen in de samenleving. Ze zijn niet alleen een kerk voor de armen, maar ook een kerk van de armen.’

Uit: Evert van de Poll, *Door de wereld gaat een woord*, 2013, bladzijde 33

nier betekenis aan gegeven wordt. Tegenwoordig wordt er natuurlijk over gesproken dat de hele wereld een zendingsveld geworden is. Op die manier wordt het oude onderscheid tussen thuisland en zendingsveld onder kritiek gesteld, en op zichzelf is het natuurlijk goed om die scheiding aan te brengen. Maar wat zeg je precies als iets een ‘veld’ is? Een ‘veld’ duidt de relatie met landbouw aan, met cultivatie en bebouwing. Het beeld van het veld wordt gebruikt door Jezus, daar waar hij zegt dat de velden wit zijn om te oogsten, maar dat er weinig arbeiders zijn.⁹

In zichzelf is het gebruik van metaforen uit de landbouw niet negatief te noemen. Het is veeleer de vraag hoe deze metaforen in een postkoloniale situatie beleefd worden. Juist in een postkoloniale context is het gebruik van het woord ‘veld’ problematisch omdat het een idee oproept van lege, maagdelijke velden die erop wachten tot dat ze door de zendingsarbeiders gecultiveerd kunnen worden. Deze weergave roept een beeld op van braak liggend land en van witte vlekken op de kaart. Deze koloniale weergave van de lege velden staat in contrast met de weergave van Jezus zelf, die zei dat de velden al vol stonden met de oogst. Het lijkt mij verstandig om in de huidige context metaforen te vermijden die aanleiding kunnen geven tot vermoedens van koloniale overblijfsels. Ik pleit er daarom voor om het woord zendingsveld niet meer te gebruiken.

Op de schop

Als we focussen op de situatie in Nederland, dan is het duidelijk dat Nederland deel uitmaakt van het wereldchristendom. Het is een groot gevaar dat wereldchristendom met name gezien wordt als de exotische, verre en vreemde vormen van christelijk geloof. Het is daarom naar mijn idee belangrijk om te beseffen dat de situatie in Nederland voluit deel is van het wereldchristendom. Als de Nederlandse situatie beschreven kan worden in termen van wereldchristendom, dan heeft dat consequenties voor de manier waarop er gedacht wordt over de eenheid van christenen in Nederland.

Vanuit een postkoloniaal perspectief vormt de geschiedenis van migranten een integraal onderdeel van de Nederlandse geschiedenis. Het is dan niet zo dat de geschiedenis van de migranten in Nederland als het ware buiten de ‘echte’ geschiedenis van Nederland staat.¹⁰ Dit heeft consequenties voor de omgang met migrantenkerken. Zo pleiten bijvoorbeeld Martha Frederiks en Nienke Pruiksmā er voor om niet te spreken over migrantenkerken maar over christenen met een migratiegeschiedenis. Deze manier van spreken benadrukt dat er, theologisch gezien, geen verschil is tussen nationale kerken en migrantenkerken.¹¹

Concreet betekent dit dat het reflectieproces over doorgaande uitzendingen moet rekenen met het *framework* van het wereldchristendom. Dit betekent onder meer dat we moeten toetsen in hoeverre doorgaande uitzendingen een onderdeel vormen van een expansief programma. Ook moet getoetst worden of en in hoeverre uitzendingen werken met een paradigma dat de normativiteit van westerse vormen van theologiebeoefening veronderstelt.

Hier liggen dus lastige vragen om te doordenken. De positieve consequentie is wel dat het onderscheid tussen binnenland en buitenland op een vergaande manier op de schop gaat. Afstand nemen van begrippen zoals ‘het zendingsveld’ kan ook bevrijdend werken, omdat het de mogelijkheid biedt om de relevantie en de basis van zending op een nieuwe manier te doordenken zonder gebonden te zijn aan verouderde begrippen die een daadwerkelijk postkoloniaal verstaan van zending in de weg zitten.

Gespreksvragen

1

Eleonora Hof stelt het geografisch paradigma onder kritiek. Deelt u haar kritiek? Waarom?

2

De auteur heeft sterke aarzelingen bij het woord ‘zendingsveld’, omdat het in haar optiek te zeer verbonden is met het koloniale denken. In hoeverre bent u het met haar argumenten eens? Welke alternatieven voor het woord ‘zendingsveld’ ziet u?

3

Volgens Hof betekent de context van het wereldchristendom dat we anders moeten gaan kijken naar uitzendingen. Ze mogen ‘onderdeel vormen van een expansief programma’. Deelt u haar redenering? Waarom zouden we het woord ‘expansie’ niet meer gebruiken in relatie tot missionair werk?

¹ Zie uitbreider: E. Hof, 'Re-Imagining World Christianity: Challenging Territorial Essentialism', in *Resistance and Visions – Postcolonial, Post-Secular and Queer Contributions To Theology and the Study of Religions*, ed. U. Auga et al., *Journal of the European Society of Women in Theological Research* 22, Leuven: Peeters, 2014, 173-186. Artikel gratis te downloaden via: <http://poj.peeters-leuven.be/content.php?url=article&id=3040797>

² K. Scott Latourette, *A History of the Expansion of Christianity*, vol. 7, New York / London: Harper & Brothers, 1937.

³ D.T. Irvin, 'World Christianity: An Introduction', *The Journal of World Christianity* 1, no. 1 (2008): 1-26.

⁴ Dit argument is verder uitgewerkt in: E. Hof, 'Het gewicht van het zwaartepunt: Recht doen aan het wereldchristendom', *Nederlands Theologisch Tijdschrift*, 68, no. 4, 2014, 261-81. Dit artikel is op te vragen bij de auteur.

⁵ R. Wuthnow, *Boundless Faith: The Global Outreach of American Churches*, Berkeley: University of California Press, 2009.

⁶ R.S. Goizueta, 'Christ of the Borderlands', in *Religion, Economics, and Culture in Conflict and Conversation*, ed. L. Cassidy and M.H. O'Connell, *College Theology Society* 56, Maryknoll: Orbis Books, 2010, 177-95.

⁷ M. Nausner, 'Homeland as Borderland: Territories of Christian Subjectivity', in *Postcolonial Theologies: Divinity and Empire*, ed. C. Keller, M. Nausner and M. Rivera, St. Louis: Chalice Press, 2004, 118-33.

⁸ P. Hertig, 'The Galilee Theme in Matthew: Transforming Mission through Marginality', *Missiology: An International Review* 25, no. 2, 1997, 155-63.

⁹ Dit argument wordt verder uitgewerkt in: E. Hof, "'Called to the Mission Field": A Critical Examination on the Role of Vocation in the Construction of the "mission Field"', *Swedish Missiological Themes* 101, 2014, 257-77. Dit artikel is op te vragen bij de auteur.

¹⁰ H.K. Bhabha, *The Location of Culture*, Routledge Classics, Abingdon: Routledge, 2012 [1994]).

¹¹ Martha Frederiks en Nienke Pruiksmā stellen in dit verband dat de Protestantse Kerk in Nederland nog geen echt multiculturele kerk genoemd kan worden. Op dit vlak zijn dan ook nog een aantal belangrijke stappen te zetten. Zie M. Frederiks and N. Pruiksmā, 'Journeying Towards Multiculturalism? The Relationship between Immigrant Christians and Dutch Indigenous Churches', *Journal of Religion in Europe* 3, no. 1, 2010, 125-54.

2 ‘Liever geen uitzendingen meer’

Klaas Harink

In de relatie met kerken wereldwijd past volgens Klaas Harink van zendings- en hulpverleningsorganisatie Verre Naasten het woord ‘zending’ niet meer. Personele uitzending vanuit Nederland is niet langer de meest geëigende manier. Het is zelfs vaak strijdig met eigen verantwoordelijkheid, respect voor context en eigen mogelijkheden van kerken in het buitenland.¹

Verre Naasten – de organisatie voor zending en hulpverlening van de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt (GKv) – wil in samenwerking met kerken en kerkelijke partners Gods evangelie in woord en daad bekendmaken. De vrijgemaakte kerken willen niet alleen aandacht hebben voor de eigen gemeenteleden, maar ook willen zij verder kijken. De naaste omgeving kan ons als christenen niet onberoerd laten. Daarom proberen we in woorden en daden Gods liefde zichtbaar te maken. Dit krijgt gestalte in evangelisatie en diaconale projecten (‘mission-binnenland’).

Wie echter gelooft dat God de hele aarde heeft geschapen, zal ook zicht willen hebben op Gods wereldwijde kerk. Je wilt je immers laten verwonderen en inspireren door wat God mondiaal doet in de levens van mensen. Er is een wereldwijde verbondenheid, als broeders en zusters. Dat is niet zonder belang. We kunnen van elkaar leren, elkaar vertroosten, elkaar aansporen en vermanen. Met als doel samen God te eren, te dienen en het evangelie van verlossing bekend te maken. De verbondenheid houdt ook in dat je er voor elkaar wilt zijn. Dat krijgt vorm in zending en hulpverlening. Het gaat daarbij om geloof delen wereldwijd in woorden en daden (‘mission-buitenland’).

Plaatselijke (of regionaal samenwerkende) GKv-gemeenten maken gebruik van het bureau van Verre Naasten (19 fte) om handen en voeten te geven aan de relaties

in het buitenland. De gemeenten beseffen dat het zinvol onderhouden van relaties met het buitenland specifieke kennis en vaardigheden vereist. Voor het werk van *mission*-buitenland maken de plaatselijke gemeenten jaarlijks 6 miljoen euro beschikbaar (3 miljoen in afdrachten van quota en 3 miljoen in vrije giften). Deze middelen worden besteed in samenwerking met 50 partners (kerken en organisaties) in 30 landen. De keuze voor de partners wordt vooral ingegeven door verwantschap op basis van onze gereformeerde identiteit. Binnen de relaties met kerken wereldwijd past dat ondersteuningsvragen gesteld mogen worden. Juist in een relatie van hartelijke verbondenheid kan en mag dat. De GKv mogen ondersteuning vragen aan de partner en zij mogen ons daarom vragen.

Zending of 'mission'?

In die relatie met kerken wereldwijd past volgens Verre Naasten het woord 'zending' niet meer. De connotatie van dat woord is tegenwoordig negatief en gaat bovendien te veel uit van 'zenden', van hier naar daar, waarin GKv een wereldwijd exportartikel is. We hebben lang gezocht naar een ander woord en kwamen uiteindelijk toch uit bij het Engelse woord *mission*. Voor Verre Naasten is *mission*-buitenland 'het geheel aan activiteiten van een kerk om bij te dragen aan de verkondiging van Gods Evangelie en/of het zichtbaar maken daarvan buiten de grenzen van het eigen land, in het besef dat God ook onszelf vanuit het buitenland in het geloof wil versterken, in opdracht van Christus'.

Binnen de vrijgemaakte kerken vormen de plaatselijke gemeenten het vertrekpunt voor *mission*-buitenland. Daar moet het missionaire werk zijn basis hebben. In de praktische vormgeving van het werk maken we daarbij geen onderscheid tussen woord en daad. Beide zijn relevant. Theologisch wordt er geen principiële onderscheid gemaakt tussen *mission*-binnenland en *mission*-buitenland, maar we onderscheiden het wel om praktische redenen.

'Impelled by the love of Christ, we commit ourselves to work to ensure that all our neighbours in every place, near and far, have the opportunity to hear and respond to the gospel of Jesus Christ.'

Uit: *Mission and Evangelism in Unity Today*, World Council of Churches, 2000, paragraaf 77a

Wordt de partner vitaler?

Als kerk zijn we begrensd in onze mogelijkheden en daarom hebben we bij Verre Naasten keuzes gemaakt in wat we wél en niet doen. Onze focus ligt op het ondersteunen van kerkverbanden en organisaties waarmee we ons verwant voelen. Hen willen we met kennis en financiële middelen ondersteunen om in hun context Gods evangelie in woord en daad bekend te maken. Deze ondersteuning kan de vorm krijgen van een investering in mensen (training, opbouw netwerken, consultancy, capaciteitsopbouw, etc.) en in financiële ondersteuning van projecten (kerkelijk opbouwwerk, onderwijs, gezondheidszorg, etc.).

Bij alles wat we doen bevragen we de partner of we met onze ondersteuning het betreffende kerkgenootschap versterken of juist niet. Juist die vraag – ‘wordt de buitenlandse partner er sterker, vitaler en zelfstandiger door’ – is tegelijkertijd een centrale én een moeilijk te beantwoorden vraag. Deze vraag stellen we met nadruk, maar tegelijkertijd erkennen we dat onze buitenlandse partner(kerk) de verantwoordelijkheid heeft om zelf keuzes te maken. God heeft de partner geplaatst in een bepaalde omgeving waar hij kerk mag en moet zijn. Bij de lokale kerk ligt de eerste verantwoordelijkheid. En daarbij hoort ook eigen keuzes maken.

Vanuit die visie op *partnership* willen wij geen overheersende partner zijn die kerken in het buitenland doodknuffelt met financiële middelen of personele inzet. We miskennen daarmee eigen verantwoordelijkheid, *ownership* en zelfstandigheid. De impact van onze ondersteuning (namelijk: ‘hoe wordt de buitenlandse partner sterker, vitaler en zelfstandiger?’) is dan niet zoals we die gezamenlijk voor ogen hadden.

Uitzending hoort er niet meer bij

Het is onze wens aan te sluiten bij wat God zelf begonnen is, wereldwijd. Gelukkig zijn er veel kerken met betrokken leden die het evangelie verspreiden. We kunnen veel gemakkelijker contact met elkaar hebben via telefoon en internet. Steeds meer broers en zussen in het buitenland hebben de mogelijkheid een goede opleiding te volgen en te promoveren. Daar hoort personele uitzending vanuit Nederland steeds minder bij. Niet omdat we principieel tegen uitzendingen zijn, maar omdat het niet de meest geëigende manier (meer) is. Het is zelfs vaak strijdig met eigen verantwoordelijkheid, respect voor context en eigen mogelijkheden van kerken in het buitenland. De impact van uitzending is vaak niet wat wij wensen.

Sturen de vrijgemaakte kerken dan geen mensen meer uit? Op dit moment betreft dit via Verre Naasten nog één gezin op Papoea (Indonesië) en twee gezinnen in Kiev (Oekraïne). Daarnaast zijn er korte uitzendingen van bijvoorbeeld een week of

een maand. Verder ondersteunen we – in beperkte mate en door een financiële bijdrage – een aantal kerkleden die in zogenaamde ‘gesloten gebieden’ werkzaam zijn. Deze mensen zijn niet in dienst van Verre Naasten, maar van gespecialiseerde organisaties, zoals Interserve, Wycliffe of de Mission Aviation Fellowship (MAF).

En mensen met een roeping dan?

In het beleid en de strategie van Verre Naasten past uitzending steeds minder, maar relatief veel mensen worden naar het buitenland uitgezonden met de zegen, en soms ook met een financiële bijdrage, van plaatselijke GKv-gemeenten. We krijgen daarnaast veel vragen van mensen uit ons kerkverband die ‘iets’ willen in het buitenland. Als zij willen voeren we een oriëntatiegesprek met hen om zo ook als organisatie geïnspireerd te raken door hun aanstekelijk enthousiasme en te weten wat er speelt in ons kerkverband. Daarnaast mogen zij natuurlijk gebruikmaken van onze expertise, visie en uitgangspunten. Soms kunnen we mensen doorverwijzen naar andere organisaties.

Zelf werkte ik twaalf jaar in het buitenland. Eerst acht jaar in Suriname en vervolgens vier jaar in Congo. Ik werkte zowel op lokaal contract als op uitzendvoorwaarden van Verre Naasten. Juist deze uitzendervaring maakte mij bewust van de risico's van uitzendingen. Ik noem er enkele.

Ten eerste is de wens tot uitzending vaak de bevrediging van eigen behoeften. Deze wens ontstaat vanuit de overtuiging dat God roept en de uitzending als zodanig anderen in het buitenland helpt. Soms ontstaat de wens ook uit onvrede of twijfel over de huidige invulling van het leven in Nederland. Ten tweede heeft de buitenlandse partner vaak geen keuze. De mogelijkheid wordt aangereikt dat zendingswerker X komt ter waarde van € 40.000 of meer. Maar heeft de partner ook de keuze om dat bedrag anders te gebruiken? Heeft men echt gevraagd om een uitzending vanuit Nederland? Is er daadwerkelijk behoefte aan die Nederlandse zendingswerker? Ten derde krijgt de Nederlandse zendingswerker bij de buitenlandse partner – door netwerken, kennis en toegang tot financiële middelen – bijna automatisch een positie die ongezond is voor de ontwikkeling van de partnerkerk en voor de inzet

‘Where missionaries or funds are sent by our church to a place where there is already a Christian church, that will be done in a negotiated, mutually acceptable, respectful arrangement, with equal participation of all parties in the decision-making process.’

Uit: *Mission and Evangelism in Unity Today*, World Council of Churches, 2000, paragraaf 77c

van lokale mensen. Er zijn te weinig *checks and balances* vanuit de lokale organisatie op de inbreng van de zendingswerker.

Tot slot speelt onterecht vaak ook de overtuiging een rol dat uitzending een verhevener roeping is dan andere werkzaamheden. Het gaat in Gods koninkrijk echter niet om wat je doet, maar hoe je het doet. Ons leven en werk staat altijd in dienst van de komst van Gods koninkrijk. In veler ogen is de uitgezondene vaak nog de missionaire held.

Uitzending in een bredere context

De terughoudendheid van Verre Naasten met betrekking tot personele uitzendingen staat niet op zichzelf. Vergelijkbare ontwikkelingen zijn zichtbaar bij ZOA, Woord en Daad, SNV en ICCO. Slechts weinigen worden uitgezonden. En dat doen ze met goede redenen, namelijk met respect voor wat in Afrika, Azië en Zuid-Amerika aanwezig is aan kennis en capaciteit. Het heeft daarnaast ook te maken met effectiviteit, eigenaarschap, duurzaamheid van projecten en impact. Een groot aantal lokale mensen kan werken voor één Nederlands salaris.

Een hoog aantal uitzendingen als missionair werker komt eigenlijk alleen nog voor bij de zogenaamde 'geloofszendingen'. Hoewel ik veel respect heb voor mensen die op die manier en met hulp van een thuisfrontcommissie worden uitgezonden, constateer ik dat dergelijke organisaties ook een riskante structuur vertonen. Iedereen kan immers uitgezonden worden, zodra de selectieprocedure is afgerond en de financiering op orde is. De natuurlijke rem op uitzendingen is laag, want de uitzendende organisaties creëren voor ontvangende partners een groot en goedkoop aanbod. De zendingswerker immers financiert zichzelf en kost de ontvangende partner geen geld. Dit leidt direct tot 'valse concurrentie' met werkers uit het land zelf. En ter overweging noem ik ook een wat cynische constatering: uitzending is ook gewoon omzet. Bij elke uitzending is 10 procent van het budget voor het hoofdkantoor. Dat creëert iets wat we eigenlijk niet willen.

Ik voeg hier nog één kritische reflectie aan toe. In het stadje Sentani (Papoea) wonen ruim honderd missionair werkers. Ik vraag me vaak af wie al die zendingswerkers hebben uitgenodigd. Wat doen die mensen daar allemaal? Sentani is ongeveer zo groot als Meppel. Waar ligt de grens tussen reli-toerisme en het leveren van een substantiële bijdrage aan het missionaire werk van de kerk?

Zijn we iets kwijtgeraakt?

Door de afname van het aantal uitzendingen zijn we in de GKv ook wat kwijtgeraakt. De uitgezondene was de schakel tussen ver weg en eigen gemeente. De buitenlandse relatie kreeg een eigen gezicht via de zendingsheld die één keer per twee jaar in de kerk wat kwam vertellen. Dat leverde betrokkenheid op in de vorm van meebidden en meebetalen.

Desondanks zeggen we als Verre Naasten liever niet meer: 'Wij gaan er op uit als zendingswerker en zullen het evangelie overal brengen.' Overal zijn immers Gods gemeenten en de leden daarvan zijn de eerstverantwoordelijken en meest geschikt om in hun omgeving het geloof te delen. Zij kennen de taal en de cultuur en kunnen het effectiever doen. Ze wonen er, hun activiteiten zijn duurzamer en ze lopen veel minder kans dat het niet in de context past. Het doet recht aan eigenaarschap en zelfstandigheid van de plaatselijke kerken en de capaciteiten van de leden.

Waar het zinvol kan, willen we hun activiteiten graag ondersteunen. Ook zelf willen we graag ondersteuning ontvangen vanuit de wereldwijde oecumene. We zijn op zoek naar nieuwe wegen om 'samen met alle broers en zussen wereldwijd op trekken'. Daarbij denken we dan eerder aan ontmoeting en uitwisseling dan aan uitzending van hier naar daar.

Gespreksvragen

1

Voor Klaas Harink is de vraag of de partner door ons zendingswerk vitaler wordt leidend. Hij concludeert dat uitzending van zendingswerkers daar vaak niet (meer) aan bijdraagt. Waarom bent u dit met hem (on)eens?

2

'De wens tot uitzending is vaak de bevrediging van eigen behoeften', schrijft Harink. Heeft hij een punt? Motiveer uw antwoord.

3

De schrijver ziet ontmoeting en uitwisseling als een nieuwe weg om 'samen met alle broers en zussen wereldwijd' op te trekken. Welke voordelen heeft ontmoeting en uitwisseling ten opzichte van het uitzenden van zendingswerkers? Hoe dragen ontmoeting en uitwisseling bij aan wederkerigheid en partnerschap?

¹ Gerrit Noort bewerkte voor dit NZR-Cahier de lezing van Klaas Harink, gehouden tijdens een NZR-studiedag over uitzendbeleid, tot deze bijdrage.

3 *Contouren van een discussie*

Gerrit Noort

Is het uitzenden van zendingswerkers een gepasseerd station? De getallen in het hoofdstukje 'Uitzendingen: cijfers en uitzendtermijnen' (I.1) geven daartoe allerm minst aanleiding. Zendingswerker is geen uitstervend beroep. Dat neemt niet weg dat kerken en missionaire organisaties over uitzending heel verschillend denken.

Inleiding

Sommige missionaire organisaties en kerken beamen wel degelijk volmondig dat uitzending hoort bij vervlogen tijden. Vrijwel overal, stellen zij, ontstonden kerken en die geven nu zelf gestalte aan de missionaire opdracht in de eigen context. Andere zijn het daar niet mee eens en blijven met overtuiging zendingswerkers uitzenden. Onderlinge oecumenische en missionaire assistentie, menen zij, blijft noodzaak, evenals leren in wederkerigheid. Weer andere stellen dat de taak van de wereldzending nog lang niet is volbracht en dat het uitzenden van zendingswerkers onze grote opdracht is.

In dit artikel verkennen we de ontwikkelingen met betrekking tot het uitzenden van zendingswerkers.¹ De laatste decennia is daaromtrent veel in beweging. Dat komt omdat de zending zelf in beweging is. Ferm erkennen kerken nu dat zending tot het wezen van de kerk behoort en dat de 'verkondiging van het woord van God en het getuigenis ten overstaan van de wereld' essentieel zijn voor elke christen.² Niet ten onrechte stelt de Duitse theoloog Thomas Schirrmacher daarom dat de tijd waarin velen concludeerden dat 'the age of world mission was only a matter of history' nu zelf geschiedenis is geworden.³ In de zendingbeweging is een hernieuwde en gedreven zoektocht gaande naar flexibele modellen voor missionaire presentie. Daarin is de relatie van kerk en zending opnieuw aan de orde, maar ook de verhouding van

kerk en uitzending. Het gegroeide besef dat de kerk wereldwijd present is, leidde namelijk tot een andere visie op zendingswerkers. Zij zijn niet langer in geografische zin voorposten en frontlijnwerkers (zie het artikel van Eleonora Hof op blz. 33-39), maar zij hebben hun plek in een mondiaal netwerk van kerken. Het eenrichtingsverkeer van de zendingswerker door een westerse kerk uitgezonden naar de ‘heidenen’ is reeds lang doorbroken. Niet elke kerk, niet elke zendingsorganisatie zendt nog mensen uit (zie de bijdrage van Klaas Harink op blz. 40-45). De keuze om niet meer uit te zenden blijkt zowel pragmatisch als ook principieel van aard.

In dit artikel gaan we de achtergronden na van het denken over uitzending. In het volgende artikel bespreken we enkele spanningsvelden in het uitzenden van zendingswerkers.

Ontwikkelingen in oecumenische kring

Nederland telde circa 750 zendingsgenootschappen, die in de afgelopen twee eeuwen honderden zendingswerkers uitzonden. Veel van deze genootschappen, zoals het invloedrijke Nederlands Zendeling Genootschap (NZG), ontleenden hun bestaansrecht aan het uitzenden van zendingswerkers. Het proces van dekolonisatie en het zelfstandig worden van zendingkerken, met name in de periode 1930-1960, leidde in de oecumenische beweging tot een heroverweging van de rol en de positie van de westerse zendingswerker. Zendingsconferenties van de International Missionary Council en de Wereldraad van Kerken vormden belangrijke markeringspunten in dit proces. Terwijl in de oecumenische beweging (en binnen kerkelijke zendingsorganen) het accent verschoof naar de lokale verantwoordelijkheid voor het missionaire werk, naar financiering van programma’s en projecten van de partnerkerken en naar vermindering van het aantal cross-culturele zendingswerkers, ontwikkelden evangelicalen nieuwe strategieën om alle volken met het evangelie te bereiken. Zij bleven dus inzetten op het werven en uitzenden van zendingswerkers.

In deze paragraaf richten we ons op de ontwikkelingen in oecumenische kring en we lichten dit toe aan de hand van belangrijke oecumenische zendingsconferenties. In de daaropvolgende paragraaf gaan we na welke ontwikkelingen zichtbaar waren in evangelische kring.

Verschuiving naar partnerschap

Na de Tweede Wereldoorlog was bij veel voormalige zendingkerken een sterk zelfbewustzijn ontstaan. Westerse zendingsorganisaties beseften mede daardoor dat een nieuwe tijd aangebroken was. In 1947 stelde de oecumenische zendingsconferentie in Whitby (Canada) daarom dat een zendingswerker alleen in een ander land mis-

sionair werkzaam kon zijn op uitnodiging van een daar reeds aanwezige kerk. Met dit uitgangspunt onderstreepte Whitby de zelfstandigheid van de 'jonge' kerken. Partnerschap was het kader waarbinnen uitzendingen plaats dienden te vinden. De conferentie stelde zich op het uitgangspunt dat deze jonge kerken ook betrokken moesten zijn bij werving en selectie van zendingswerk dat voor hun land (regio) beschikbaar werd gesteld.

Tijdens de oecumenische zendingsconferentie in het Duitse Willingen (1952) kwam de vraag naar de terugtrekking van zendingswerkers aan de orde. Voor het eerst was daarmee een 'moratorium' aan de orde. Zendingsorganisaties bleken aan een overdracht van hun werkzaamheden echter nog niet toe: in hun beleving bleef er plaats voor 'white witness' in de jonge (zendings)kerken. Belangrijk was dat de theologische onderbouwing van zending in deze periode verschoof naar *missio Dei* ('zending van Godswege'). Het ging niet langer om de missie van het zendingsgenootschap, maar om het bredere kader van Gods zending, om zijn bedoelingen met deze wereld. Het primaat van zending verschoof mede daardoor naar de lokale kerk, die in de eigen context zocht naar de betekenis van Gods heil voor de wereld. Zendingwerkers moesten daarom vooral ten dienste staan van de lokale kerken en hun missionaire taak.

In de daaropvolgende conferentie te Achimoto (Ghana, 1958) uitten de jonge kerken openlijk hun frustratie over westerse zending. Zij verlangden dat deze de verantwoordelijkheid voor het zendingswerk geheel in handen zou leggen van de lokale kerk. De integratie van de in 1921 opgerichte Internationale Zendingsraad in de Wereldraad van Kerken (1961) markeerde in feite de erkenning dat het primaat van het missionaire werk bij de kerken lag, en niet bij de zendingsorganisaties.

Alle zes werelddelen

Als gevolg van de nieuwe insteek gaf de Wereldzendingsconferentie van de Wereldraad van Kerken in Mexico City (1963) nauwelijks aandacht aan de rol van zendingsgenootschappen en zendingswerkers, maar des te meer aan de missionaire opdracht van de kerken.⁴ De oecumenische beweging erkende dat uitzendingen 'van overal naar overal' plaatsvonden. Zending krijgt op zes continenten gestalte, ook in het Westen. De missionaire scheidslijn, stelde de conferentie, was niet langer die tussen gekerstend en niet-gekerstend, maar tussen geloof en ongeloof. Deze conferentie legde ook nadruk op het belang van lekdienst en uitzendingen voor de korte termijn.

De nieuwgevormde afdeling voor zendingswerk (de Commission for World Mission and Evangelism) kreeg niet alleen als taak zich bezig te houden met het missionaire werk in Afrika, Azië, Oceanië en Latijns-Amerika, maar ook met het zendings-

werk in Europa en Noord-Amerika. Deze taakstelling beklemtoonde dat zending plaatsvindt op alle zes continenten en het zette een streep door het zendingsdenken dat de wereld geografisch inderdeelde in gekerstende en niet-gekerstende gebieden. Zending was 'ongedeeld': de hele wereld was 'zendingsveld'. Uitgangspunt was dat God de zender is die zich richt tot alle mensen. Daarom ging het niet aan te onderscheiden tussen uitwendige en inwendige zending, tussen zending en evangelisatie. De missionaire taak van de lokale kerk kwam centraal te staan: 'De hele kerk is opgeroepen tot zendingsarbeid in alle zes werelddelen'.⁵ Hoewel westerse zendingsorganisaties de integratie en de nieuwe uitgangspunten ondersteunden, uitten zij ook hun zorg dat hun directe betrokkenheid bij het missionaire werk verloren zou gaan als zij geen zendingswerkers meer konden uitzenden en nog slechts financieel konden bijdragen.

Tijdens de vierde Assemblee van de Wereldraad van Kerken die in Uppsala plaatsvond (1968) kwam de rol van zendingsgenootschappen wel aan de orde in sectie II, die zich bezighield met 'renewal in mission'. Het rapport constateert dat de oude zendingsgenootschappen een omslag moeten maken vanwege veranderde politieke, economische en kerkelijke omstandigheden. De oude scheidslijnen tussen zendende en ontvangende kerken vervaagden en een zoektocht naar nieuwe multilaterale samenwerkingsverbanden was gestart. Maar, stelt het rapport, de 'present structures do not provide adequate vehicles for developing joint strategy [in mission]'.⁶

Herstructurering

Het moratoriumdebat – dat het Westen zou moeten afzien van uitzendingen omwille van een gezonde groei van voormalige zendingskerken – bereikte een hoogtepunt in de periode 1968-1973. Kerken in het Zuiden protesteerden in die jaren heftig tegen de suprematie van de westerse zending. Zij hadden er geen enkele behoefte aan om de controversie oecumenisch-evangelisch, die zij als een westerse theologische kwestie zagen, tot hun eigen probleem te maken.⁷ In het zoeken naar nieuwe missionaire structuren wilden zij de aandacht richten op sociale gerechtigheid en de lokale zending van elke kerk.

Deelnemers aan Wereldraadconferenties in Uppsala en Bangkok debatteerden over de factor macht in zendingsrelaties en concludeerden dat er veelal sprake was van machtsongelijkheid. Besloten werd tot de opzet van het programma *Ecumenical Sharing of People*, om personele uitwisseling tussen kerken te faciliteren. Verschillende kerken in het Zuiden pleitten echter voor verdergaande stappen, namelijk het stopzetten van uitzending en de overdracht van financiële middelen om benodigde eigen ruimte voor (tot dusver ontvangende) kerken te creëren. De bezinning leidde

tot vergaande herstructureringsprocessen bij onder meer de in 1795 opgerichte London Missionary Society die in 1977 werd omgevormd tot de Council for World Mission, een vernieuwend samenwerkingsverband waarin uit het Londense zendingswerk ontstane kerken gezamenlijk besluiten over de inzet van ‘mensen en middelen’.

Wederzijds ‘oecumenisch leren’

In 1980 besloot de oecumenische zendingsbeweging de term *Ecumenical Sharing of People* te vervangen door *Ecumenical Sharing of Resources*. Het moest om meer gaan dan alleen het delen van zendingspersoneel. Het moest in de missionaire relaties gaan over het delen van de beschikbare middelen. Dit betekende geen einde aan uitzendingen als zodanig, maar wel kwam het accent te liggen op wederzijds ‘oecumenisch leren’. De nota *Nieuwe Wegen in Zending en Werelddiakonaat* van de Samen op Weg-commissie ‘Wederkerigheid en Uitwisseling’ (1998) maakte deze omslag ook duidelijk. Het accent in het zendingsdenken kwam te liggen op de missie van de lokale kerk. En lokale kerken daar en hier leren met elkaar in wederkerigheid hoe de plaatselijke missie gestalte kan krijgen.⁸

In de door de Wereldraad van Kerken in 1982 aanvaarde zendingsverklaring *Mission and Evangelism, an Ecumenical Affirmation* is deze verschuiving al zichtbaar. De verklaring formuleert op klassieke wijze dat ‘the proclamation of the kingdom of God inaugurated in Jesus the Lord, crucified and risen’ het hart vormt van de roeping van de kerk in de wereld. Vervolgens ligt de nadruk echter niet op uitzending, maar op de lokale missie van de lokale kerk (par. 6):

‘Through its internal life of eucharistic worship, thanksgiving, intercessory prayer, through planning for mission and evangelism, through a daily lifestyle of solidarity with the poor, through advocacy even to confrontation with the powers that oppress human beings, the churches are trying to fulfil this evangelistic vocation.’

De zending krijgt dus primair lokaal gestalte, maar heeft daarbij wel de participatie van kerken elders nodig. In dat verband had sectie III van de Wereldzendingsconferentie te Bangkok in 1973 al gesteld: ‘the more free and the more local the church is allowed to become in its mission, the more it will need “agents of catholicity” that God provides’. Deze voor zending benodigde ‘agents’ konden zowel christen-immigranten, buitenlandse studenten, tijdelijke werknemers of een zendingswerker zijn. Een ‘Christian from outside’ moest de lokale kerk behoeden voor een introverte houding. Kerken in het Westen moesten eveneens leren mensen uit de wereldkerk in hun midden te ontvangen.

De zendingsverklaring van 1982 sloot aan bij de in Bangkok besproken notie van katholiciteit en stelde:

‘Every local congregation needs the awareness of its catholicity which comes from its participation in the mission of the Church of Jesus Christ in other parts of the world. Through its witnessing stance in its own situation, its prayers of intercession for churches in other parts of the world, and its sharing of persons and resources, it participates fully in the world mission of the Christian Church.’

Katholiciteit en participatie zijn in deze passage sleutelbegrippen. Zonder participatie in het missionaire werk van kerken elders ontstaat er geen besef van katholiciteit. Dat betekent echter niet dat de zendingsverklaring pleit voor uitzending als invulling van de participatie in het missionaire werk. Uitzending komt in de paragraaf erna in de zendingsverklaring wel aan de orde, maar dan in relatie tot het moratoriumdebat. Dit debat stelde het uitzenden en ontvangen van zendingswerkers juist ter discussie ‘in order to encourage the recovery and affirmation of the identity of every church, the concentration on mission in its own place and the freedom to reconsider traditional relations’ (par. 38). De verklaring ontkent daarmee niet dat het legitiem is zendingswerkers uit te zenden, want ‘out of this sense of being the whole church in mission, we recognize the specific calling to individuals or communities to commit themselves full-time to the service of the church, crossing cultural and national frontiers’ (par. 40). Het gaat dan echter om een ‘specialized calling’, die opgevat kan worden als een ‘symbolic concentration of the missionary vocation of the whole church’.

De zendingsconferentie in San Antonio (1989) onderstreepte dat uitzending niet los kon staan van een verzoek van de lokale kerk. Uitzendingen dienden dan ook te functioneren binnen de door de ontvangende kerk gestelde kaders. Zij waren vooral ‘invoelende oecumenische ambassadeurs’, die zich bescheiden op dienden te stellen. Tijdens de hierop volgende conferentie in San Salvador (1996) ging de aandacht uit naar de verhouding van evangelie en cultuur. Aan de zendingswerker werd daarbij vooral de rol toebedacht van kritisch meedenker in de evaluatie van contextualisatie. De lokale kerk kan daarin niet zonder de universele gestalte van de christelijke gemeenschap. Het oecumenisch leren van en met elkaar werd daarin opnieuw onderstreept.

Zending vanuit de marges

Opmerkelijk is dat *Together Towards Life*, de nieuwe zendingsverklaring van de Wereldraad van Kerken (2013), in het geheel niet meer spreekt over zendings-

werkers. Alleen artikel 76, dat refereert aan ‘mission trips’, vormt wellicht een uitzondering. Dit artikel gaat echter over het fenomeen van ultrakorte missionaire inzetten (vaak door jongeren). De verklaring gaat geheel voorbij aan de feitelijke groei van het aantal zendingswerkers in de afgelopen decennia. Het accent in deze nota is niet alleen verschoven van cross-culturele uitzending naar zending door de lokale kerk, maar ook naar zending vanuit de marges. Het zijn niet de professionele zendingswerkers, maar de gemarginaliseerden die weet hebben van wat het leven bedreigt en wat het versterkt en die daardoor richting kunnen geven aan het missionaire werk.⁹

Ontwikkelingen in evangelische kring

De veranderende oecumenische visie op zending leidde in de jaren zeventig tot een heftig conflict over de betekenis van het heil. Behoudende zendingsorganisaties hadden moeite met de ‘kerkelijke’ in plaats van de ‘missionaire’ agenda, maar zij misten vooral de nadruk op de urgentie van de verkondiging aan niet-christenen.¹⁰ Begin jaren zeventig verwijderden zij zich daarom van de Wereldraad en creëerden nieuwe samenwerkingsverbanden. Zo zette de in 1974 opgerichte Lausanne-beweging voluit in op het mobiliseren van mensen voor cross-culturele zending. Het aantal uitzendingen via onafhankelijke evangelische zendingsorganisaties groeide in de jaren zestig en zeventig hard. Al in 1968 was het aantal via evangelische organisaties uitgezonden zendingswerkers hoger dan het aantal uitgezonden via kerkelijke zending.¹¹

Dit uiteengaan concentreerde zich op sterk conflicterende visies over het heil – zoals zichtbaar was rondom de hierboven al genoemde zendingsconferentie over ‘Salvation Today’ in Bangkok (1973) en op de overtuiging dat de zending binnen de Wereldraad van Kerken niet voldoende aandacht kreeg.¹²

‘Integrale zending’

Voor evangelischen was de urgentie van evangelisatie doorslaggevend. Zo wijst het *Lausanne Covenant* (1974), in navolging van de evangelische voorman Donald McGavran, in artikel 9 op de 2,7 miljard mensen die ‘have yet to be evangelised’.¹³ Hetzelfde artikel erkent overigens dat het moratoriumdebat niet zonder belang was, immers ‘the reduction of foreign missionaries and money may sometimes be necessary to facilitate the church’s growth and self-reliance’. Bij deze constatering blijft het echter niet, want de middelen die daardoor beschikbaar komen kunnen dan worden ingezet in nog niet met het evangelie bereikte gebieden.

De *Amsterdam Declaration* (2000), het slotdocument van de tweede internati-

onale conferentie van 'itinerant evangelists', onderstreept in artikel 1 de urgentie 'to work toward the evangelization of every remaining unreached people group' en erkent de noodzaak tot het ontwikkelen van strategieën om hen te bereiken.¹⁴ Het nadrukkelijke accent op eeuwig heil en de oproep tot bekering betekent overigens niet dat de sociale vraagstukken buiten beeld blijven. Zowel het *Lausanne Covenant*, het *Manila Manifesto* (1989) als ook het *Cape Town Commitment* (2010) geven daarvan duidelijk blijk.¹⁵ Met name het laatstgenoemde document wil de sociale dimensie van het heil niet ondergeschikt maken aan de verkondiging en kiest voor 'integrale zending'.

Urgentie van evangelisatie

Het theologische accent van de Lausanne-beweging op de bijbelse oproep het evangelie te verkondigen aan hen die het nog niet hoorden, leidde met betrekking tot de uitzending van zendingswerkers tot een andere ontwikkeling dan in oecumenische kring. Hoewel ook in de evangelische beweging het besef leefde dat door de opkomst van de 'jonge kerken' een nieuw tijdperk voor de zending aangebroken was en dat de missionaire arbeid in 'evangelistic partnership' met deze kerken uitgevoerd diende te worden, bleef er een groot accent liggen op het uitzenden van zendingswerkers. Artikel 8 van het *Lausanne Covenant* stelt in dit verband:

'De overheersende positie van de westerse zendingsinstanties neemt snel af. God doet in de jonge kerken een grote bron ontstaan, waaruit Hij ten behoeve van de wereld-evangelisatie kan putten en toont daardoor dat de verantwoordelijkheid voor de verkondiging van het evangelie voor het gehele Lichaam van Christus geldt. Iedere kerk moet daarom God en zichzelf vragen wat zij moet doen, om zowel in eigen omgeving actief te zijn, als ook zendelingen naar andere delen van de wereld te zenden. Wij dienen voortdurend onze verantwoordelijkheid ten aanzien van de verkondiging van het evangelie en onze rol in het zendingswerk te evalueren. Op deze wijze groeit het partner-zijn van de kerken en het wereldwijde karakter van de kerk van Christus zal duidelijker naar voren komen.'¹⁶

In het artikel 9, over de urgentie van de opdracht tot evangelisatie, is de weerslag van de oecumenische discussies over de positie van de zendingswerker duidelijk zichtbaar:

'Een vermindering van het aantal zendelingen en een afname van de stroom van buitenlands geld kan soms nodig zijn in een land dat het evangelie gehoord heeft om zodoende de nationale kerken de kans tot zelfstandige groei te geven en om ook

over middelen te kunnen beschikken voor gebieden die het evangelie nog niet gehoord hebben. Meer en meer moeten zendelingen, in een gezindheid van ootmoedige dienstverlening, bereid zijn van en naar alle zes continenten te gaan. Het doel moet zijn, alle beschikbare materialen te benutten om zo spoedig mogelijk ieder de gelegenheid te geven het goede nieuws te horen, te begrijpen en aan te nemen.¹⁷

De verzelfstandiging van voormalige zendingskerken, stelt het document, kan dus leiden tot afname van zendingspersoneel. Het criterium voor uitzending is vooral of een regio al dan niet bereikt is met het evangelie.

Accent op missionaire taak van de kerk

Opmerkelijk is dat het *Manila Manifesto* weinig aandacht geeft aan de zendingswerker. In de theologische uitwerking van evangelisatie haken de schrijvers aan bij het *missio Dei*-concept: God zelf is de evangelist bij uitstek en zijn ‘fellow workers’, de ‘missionary work force’, zijn de leden van de gemeente. Ieder lid van de gemeente is een getuige.¹⁸ Het is dan ook de lokale kerk die primair verantwoordelijk is voor de verbreiding van het evangelie. Het ontwikkelen van een missionaire strategie is de taak van de lokale christelijke gemeenschap.¹⁹ Maar, stelt het manifest, de lokale kerk mag de wereldwijde taak niet vergeten: ‘A church which sends out missionaries must not neglect its own locality, and a church which evangelizes its neighborhood must not ignore the rest of the world.’²⁰

Het klassieke en ‘simplistische’ onderscheid tussen zendende en ontvangende kerken wordt daarbij overstegen, want ‘the great new fact of our era is the internationalization of missions’ en ‘the number of Two-Thirds World missionaries will soon exceed those from the West’.²¹

Krachtig samenspel

Het *Cape Town Commitment* (2010), vrucht van het derde zendingscongres van de Lausanne-beweging, houdt onverkort vast aan de opdracht het goede nieuws bekend te maken aan alle volken, met name aan nog niet bereikte groepen.²² Ook in deze verklaring ligt het accent niet op de zendingswerker, maar op de missionaire taak van de kerk en van elke gelovige, als discipel van Christus.²³ Clericalisme in de zending wordt stellig afgewezen: ‘we must reject the kind of clericalism that restricts the ministry of God’s Word to a few paid professionals, or to formal preaching in church pulpits’.²⁴ Missionair werk wordt gezien als een krachtig samenspel van getuigende gemeenteleden, zendingsorganisaties, theologische opleidingen en lokale kerken.²⁵ Christopher Wright, evangelisch missioloog en ‘architect’ van het *Cape Town Commitment*, legt nadrukkelijk de verbinding van zending en uitzenden, wanneer hij

schrijft: 'The mission of God's people, then, calls them to participate in a long and rich tradition of sending and being sent that originates within God the Holy Trinity. The God of the Bible is the sending God.'²⁶ Kerken omschrijft hij voorts als 'communities around the world, planted, nurtured and connected through ministries of sending, going and supporting'.²⁷

Kerken zijn daarin, stelt het *Cape Town Commitment*, met elkaar verbonden als partners in wereldwijde zending. Dit partnerschap begint met het belijden van verdeeldheid in de zending: 'we have engaged in mission in ways that prioritize and preserve or own identities (ethnic, denominational, theological etc.)'.²⁸ De schrijvers erkennen verschuivingen in wereldwijd missionair werk en onderschrijven dat het oude zendingspatroon 'from the West to the Rest' tot een einde is gekomen, maar zij accepteren niet dat het Westen geen verantwoordelijkheid voor het zendingswerk meer zou hebben. Immers, schrijven zij: 'There is no sense in rejecting the past triumphalism of the West, only to relocate the same ungodly spirit in Asia, Africa, or Latin America.' Ze pleiten voor een partnerschap met 'emerging mission movements' en een relativering van de rol van geld. Het moet in de zending gaan om de erkenning dat we van elkaar afhankelijk zijn:

'Partnership is about more than money, and unwise injection of money frequently corrupts and divides the Church. Let us finally prove that the Church does not operate on the principle that those who have the most money have all the decision-making power. Let us no longer impose our own preferred names, slogans, programmes, systems and methods on other parts of the Church. Let us instead work for true mutuality of North and South, East and West, for interdependence in giving and receiving, for the respect and dignity that characterizes genuine friends and true partners in mission.'

Deze stellingname over wederkerigheid en onderlinge afhankelijkheid roept herinneringen op aan de Indiase bisschop Azariah, die in 1910 de deelnemers van de Wereldzendingsconferentie te Edinburgh opriep: 'give us friends'. Zendingswerkers, stelde hij, moeten te midden van de mensen echte bereidheid tonen 'to be to them not a lord and master but a brother and a friend'.

Herschikking van mensen en middelen

Anders dan in oecumenische kring leidden de evangelische uitgangspunten wat betreft wederkerigheid en onderlinge afhankelijkheid niet tot een beleidsmatige afname van het aantal uitzendingen. Het leidde wel tot een herschikking van mensen en middelen.

Deze herschikking is onder meer zichtbaar in de vorming van internatio-

nale zendingsteams, waarin uitgezondenen uit 'oude' en 'jonge' kerken, van het noordelijk en van het zuidelijk halfrond, met elkaar het zendingswerk uitvoeren. Tevens vond in de jaren tachtig een herziening plaats van de missionaire doelen. Zo werden nieuwe strategieën voor wereldevangelisatie ontwikkeld, die het accent legden op 'frontier missions'. Zendingswerkers zouden meer moeten worden ingezet op het primaire missionaire doel, namelijk de verkondiging van het evangelie aan 'onbereikten'.²⁹ Zo bespraken deelnemers aan de World Consultation on Frontier Missions (Edinburgh 1980) noodzakelijke aanpassingen in de missionaire strategie aan de hand van het nieuwe concept *hidden peoples* (later vervangen door de term 'unreached peoples'). Volgens de conferentiedocumenten zou het gaan om ca. 16.000 'verborgen' etnische of sociologisch gedefinieerde groepen (dat wil zeggen nog onvoldoende in het zicht van zendingsorganisaties) die geen eigen kerk in hun midden hadden.³⁰

De locatie van deze laatstgenoemde conferentie was bewust gekozen. De evangelische organisatoren profileerden zich daarmee als de erfgenamen van de eerdere oecumenische zendingsconferentie te Edinburgh in 1910 en stelden dat de WCC's Commission on World Mission and Evangelism die rol ten onrechte claimde. De leden van die commissie vertegenwoordigden immers kerken, en geen zendingsorganisaties.³¹ Met spijt constateerden zij dat op de zendingsconferentie in Bangkok (1973) slechts enkele zendingsleiders aanwezig waren.

De belangwekkende consultatie van 1980 te Edinburgh had op termijn grote invloed op het uitzendbeleid van zendingsorganisaties. 'Mensen en middelen' zouden moeten worden ingezet voor het werk onder nog niet bereikte volken en bevolkingsgroepen, en het zendingswerk in landen met een hoog percentage christenen zou moeten worden afgebouwd. De ontwikkeling van strategieën als het '10/40 window' (missionair werk in landen tussen de tiende en veertigste breedtegraad waar weinig christenen wonen) en de missionaire ondersteuning van *insiders movements* (volgelingen van Jezus in bijvoorbeeld islam en hindoeïsme) kunnen in het verlengde hiervan worden gezien.

Deze strategische keuzes laten overigens onverlet dat het merendeel van evangelische zendingswerkers nog steeds werkzaam is onder 'bereikte' volken, en in functies die het zwaartepunt leggen op sociaal werk en gemeenteopbouw. In evangelische zending is vaak geen sprake van pionierszending door westerse zendingswerkers.³² Juist omdat zij vaak werken op plaatsen waar kerken zijn, is in evangelische zendingskringen een gesprek over partnerschap met lokale kerken steeds nadrukkelijker aan de orde.

Uitzendbeleid in discussie: Nederland

In 1988 gaf het Hendrik Kraemer Instituut, het toenmalige trainingsinstituut voor missionair werk van de hervormde en gereformeerde kerken, de nota 'Waarom zenden wij nog mensen uit?' in bespreking.³³ Dit stuk is te verstaan als een Nederlandse reactie op gevoerde discussies in oecumenische kring, zoals hierboven geschetst. De nota wijst op drie zaken die een rol spelen in de discussies over uitzendbeleid, namelijk de visie op de verkondiging van het evangelie (zending in engere zin), op assistentie van partners overzee en tot slot op het onderhouden van de relatie met zusterkerken (oecumenische dimensie).

De schrijvers geven – opmerkelijk genoeg – geen antwoord op de vraag of kerken zendingswerkers moeten blijven uitzenden, maar concluderen dat de verlegenheid met de zendingsopdracht het kardinale probleem is.³⁴ Christenen die zich inzetten voor de naaste zouden daardoor in de verleiding komen hun geloof te privatiseren 'tot een belangrijke, maar persoonlijke inspiratie'.³⁵ Bekeringsarbeid is daardoor niet meer in beeld. De nota constateert daarom dat de vraag naar uitzendbeleid ons vooral terugwerpt op onszelf en ons eigen (on)geloof. Deze constatering kunnen we verstaan als een oproep om missionair werk in de eigen Nederlandse context serieuzer te nemen.³⁶

Het is niet verwonderlijk dat deze nota een vervolg moest krijgen, aangezien de opgeworpen vraag naar het waarom van uitzendingen niet werd beantwoord en de opstellers hun visie op zending en uitzending niet uitwerkten. In de vervolgnota 'Over zending en uitzending' (1991)³⁷ was dit wel het geval. De schrijvers wilden twee vragen beantwoorden. Ten eerste: impliceert het gegeven dat zending wezenlijk is voor kerk-zijn ook het uitzenden van zendingsarbeiders? En ten tweede: zouden we uitzendende instanties nu in het leven roepen om met uitzending te beginnen? De schrijvers beantwoordden de eerste vraag ontkennend. Zij onderstreepten zending als wezenskenmerk van de kerk, maar wezen erop dat de ontkerstening in het Westen vroeg om missionaire inzet in de eigen omgeving:

'Het ligt niet langer meer voor de hand dat zending iets is dat mensen vanuit het christelijke westen doet uitgaan naar landen overzee. Het is noodzakelijk geworden dat de westerse christenen zich gaan bezinnen op hun zendingsopdracht thuis. Ze moeten zich daarbij niet al te zeer laten beïnvloeden door het feit dat de kerkelijke organisaties die zich met zending bezighouden nu eenmaal zijn ingesteld op kerken overzee en daarom niet geneigd zijn om zich nu opeens met zending in Nederland bezig te gaan houden ...'³⁸

Zending definieerden de schrijvers daarbij als ‘het geloofwaardig doorvertellen en voorleven van het verhaal van de bevrijdende komst van Jezus Christus in onze wereld’.³⁹ Zij onderscheidden daarbij nadrukkelijk tussen apostolaat en diaconaat, tussen getuigenis en dienst.

De tweede vraag beantwoordden de opstellers positief. Zij achtten het van belang om relaties met kerken elders te onderhouden en ervaringen in de wereldkerk met elkaar te kunnen delen. Uitzendingen hadden en hebben daarin een legitieme plaats. Zij beschouwden dit echter niet zozeer als zending, maar als oecumene, c.q. oecumenische uitwisseling.⁴⁰ Daarbij tekenden de auteurs aan dat uitzendingen niet alleen kerken elders ten goede moeten komen, maar ook hier. Wederzijds delen van gaven veronderstelt evenwicht en tweerichtingsverkeer.

In de aangeduide periode speelden deze discussies in evangelische kringen nauwelijks een rol. Ten eerste was inzet voor missionair werk in eigen land voor evangelischen een vanzelfsprekendheid. Het accent op persoonlijk getuigenis is immers een kenmerk van evangelische spiritualiteit. Ten tweede stelden evangelische organisaties weinig principiële vragen bij de noodzaak tot uitzending. De urgentie om de wereld met het evangelie te bereiken stond voorop. Ontwikkelde missionaire strategieën gingen dan ook over de vraag *waar* en *hoe* organisaties zendingswerkers konden inzetten, niet over de vraag *of* zij deze moesten uitzenden.

Waar staan we nu?

De nota ‘Over zending en uitzending’ noemde vier motieven voor uitzending: de zendingsopdracht zoals verwoord in Mattheüs 28 (bekeringsmotief); uitzenden als uitvloeisel van vroegere zendingsactiviteiten (‘verplichtingen’ aan partnerkerken met betrekking tot materiële hulp en personele ondersteuning); uitzenden van mensen om kerken elders te helpen in hun getuigenis en dienst aan de wereld (kerk-opbouw, vormingswerk) en tot slot uitzending met als doel om de oecumenische relatie te onderhouden (wederkerige kerkelijke relatie).⁴¹

Kerken en organisaties die zijn aangesloten bij de Nederlandse Zendingsraad en Missie Nederland hebben uiteenlopende visies op zending en uitzending. Uitzendende organisaties hanteren daarom ook verschillende motieven. Leden van evangelische signatuur, zoals de Overseas Missionary Fellowship (OMF), leggen van oudsher veel nadruk op het eerste motief. Operatie Mobilisatie zet sterk in op de oproep Jezus na te volgen, maar ook verlenen zij materiële hulp, zoals bijvoorbeeld aan de vluchtelingen uit het Midden-Oosten die op de Griekse eilanden aankomen. Interserve zendt mensen uit in ‘dienende’ functies, maar het bekeringsmotief is zeker niet uit beeld geraakt. Kerk in Actie zendt vooral uit op basis van het derde en vierde mo-

‘Zal de Zendingsschool aan haar doel beantwoorden, dan behoort zij als de plaats, waaruit de boden des Heils in de wereld zullen uitgaan, in het teeken van dat Heil te staan en dus een woonstede des Heiligen Geestes te wezen. Dit moet blijken zowel in het Onderwijs als in de leiding van het Internaat; van leiders en leerlingen beide wordt verwacht, dat zij ernaar streven als discipelen van Christus zich door den Heiligen Geest te laten leiden. (...) Het doel van de Nederlandsche Zendingsschool is niet om veel en velerlei wetenschap te doen aanleeren, maar om wel-onderwezene, met de Heilige Schrift en het Christendom welbekende, en met eenvoudigen, ootmoedigen en vromen Christenzin vervulde zendelingen te vormen, die niet aanzien en gewin zoeken, maar hartelijk getrouwe Evangelieboden willen zijn en voor den naam en de zaak des Heeren alles veil hebben [bereid zijn het leven daarvoor te geven – red.]’

Uit: *School- en huisregels Nederlandse Zendingsschool, 1928*

tief. In het werk van de GZB zijn met name de eerste drie motieven zichtbaar.

Organisaties die niet meer uitzenden doen dat ten dele om principiële, maar ook om pragmatische redenen. Zo zendt Verre Naasten vooral om pragmatische redenen geen zendingswerkers meer uit (zie het artikel van Klaas Harink op blz. 40-45). Illustratief is een publicatie over vijftig jaar vrijgemaakte zending op Papoea, die als titel kreeg *Van zending naar oecumene*.⁴² De zendingskerken zijn zelfstandig geworden en behoeven geen zendingswerkers meer. Maar Verre Naasten is niet principieel tegen uitzending. De Doopsgezinden en het Zeister Zendingsgenootschap zenden om vergelijkbare redenen geen mensen voor zendingswerk meer uit. Dat geldt bijvoorbeeld ook voor de Christelijk Gereformeerde Kerken. In dit kerkgenootschap is de herwaardering van het binnenlands missionaire werk opmerkelijk. Zo maakten zij ook in de kerkordelijke regelingen duidelijk de missionaire situatie in Nederland voluit serieus te nemen. De kerk schiep ruimte voor de eisen die missionair werk stelt aan gemeentevorming en aan het missionaire werk verbonden evangelisten.⁴³

In de gehanteerde motieven voor uitzending deden zich sinds het begin van de jaren negentig geen bijzondere verschuivingen voor. Maar opmerkelijk is vooral dat zowel in evangelische als oecumenische kring de aandacht voor de lokale missionaire context sterk opkwam. Evangelisatie en kerkplanting, evangelisten en gemeentestichters kunnen zich in Nederland verheugen in grote belangstelling. Kerken en theologische opleidingen spelen daar inmiddels op in en ontwikkelen trainingsprogramma's voor pioniers. Het gaat daarbij niet meer alleen om uitzending naar verre streken, maar ook om een 'zending' (een 'bijzondere opdracht') binnen de eigen landsgrenzen.

In andere westerse landen is dit eveneens zichtbaar. ‘Evangelism reclaimed’ was de veelzeggende titel van een conferentie die de Wereldraad van Kerken onlangs in Noord-Amerika organiseerde.⁴⁴ In de motieven voor uitzending mag dan in de laatste twee decennia niet veel zijn verschoven, dat is wel het geval voor het gesprek over de bestemming van de gezondene. Een dubbelaccent is inmiddels ontstaan. Organisaties zenden missionair werkers uit naar Bangladesh, maar ook naar de multiculturele Utrechtse wijk Kanaleneiland of seculier Amsterdam.

Gespreksvragen

1

Het Hendrik Kraemer Instituut stelde in de discussienota van 1988 de vraag naar het waarom van uitzendingen aan de orde. Wat zijn voor u redenen om (wel of niet) zendingswerkers uit te zenden?

2

Zowel in de oecumenische als in de evangelische beweging kwam een groot accent te liggen op de lokale verantwoording voor het missionaire werk. Hoe kunnen zendingsorganisaties en zendingswerkers invulling geven aan partnerschappen met lokale kerken en/of organisaties?

3

Deze bijdrage van Gerrit Noort stelt in de laatste alinea dat in uitzendingen een ‘dubbelaccent’ is ontstaan. Welke plaats zouden zendingsorganisaties moeten inruimen voor zending in eigen land?

¹ Enkele onderdelen van dit artikel zijn eerder gepubliceerd in G. Noort, W. van Saane, ‘Tussen geven en ontvangen. Mensen uitzenden als deel van de missie van de kerk’, *Kerk en Theologie* 2015 (66/2), 169-183.

² *Christelijk getuigenis in een multireligieuze wereld*, Genève/Utrecht 2012, 12. Dit document is opgesteld door de World Council of Churches, de World Evangelical Alliance en de Pontifical Council for Interreligious Dialogue.

³ Th. Schirmacher, ‘A New Horizon of World Christianity. Convergence between the Ecumenical and

Evangelical Understandings of Unity and Mission!?', niet-gepubliceerde lezing 3 mei 2013, in verkorte vorm gepubliceerd in *TussenRuimte* 2014 | 2, 46-51.

⁴ W. Günther, *Von Edinburgh nach Mexico City*, Stuttgart 1970, 131.

⁵ I.P.C. van 't Hof, *Op zoek naar het geheim van de zending. In dialoog met de wereldzendingconferenties 1910-1963*, Wageningen 1972, 216.

⁶ Geciteerd naar E. Jansen Schoonhoven, *Wederkerige Assistentie van Kerken in Missionair Perspectief*, Leiden 1977, 58.

⁷ E. Jansen Schoonhoven, *Wederkerige Assistentie*, 58-59. Zie ook *Notulen moderamen NZR*, 29 juni 1966. Verkuyl, algemeen secretaris van de NZR, wees er toen al op dat het in de zendingafdeling van de WCC in de komende jaren zou draaien om de verhouding tot de conservatieve evangelicalen.

⁸ *Nieuwe wegen in Zending en Werelddiakonaat: Wederkerigheid en Uitwisseling*, SoW-commissie voor Wederkerigheid en Uitwisseling. Februari 1998, par. 2.1; 2.2.1; 2.5; 2.6.3. Zie voor deze teksten bijlage 3 op blz. 99-103 in dit NZR-Cahier 2.

⁹ *Together Towards Life. Mission and Evangelism in Changing Landscapes*, Genève 2013, 14-21.

¹⁰ Zie hierover uitvoerig: R.E. Hedlund, *Roots of the Great Debate in Mission. Mission in Historical and Theological Perspective*, Bangalore, 1993.

¹¹ D.L. Robert, 'Missionaries, sent and received, worldwide, 1910-2010', in: T.M. Johnston en K.R. Ross (eds), *Atlas of Global Christianity 1910-2010*, Edinburgh 2009, 258-259.

¹² A. Glasser sprak n.a.v. de WCC-assemblee in Nairobi (1975) van 'the WCC's preoccupation with a long and valid agenda of churchly concerns', die in directe zin de aanleiding vormde voor een evangelische zendingconferentie over missionaire strategie (Edinburgh 1980). Zie *Missiology*, IV/2 (April), voorwoord. Zie ook A. Starling, *Seeds of Promise. World Consultation on Frontier Mission, Edinburgh '80*, Pasadena 1981, 17-27.

¹³ *Lausanne Covenant*, art. 9 ('The urgency of the evangelistic task'), zie www.lausanne.org/en/documents/lausanne-covenant.html.

¹⁴ *The Mission of an Evangelist*, Minneapolis 2000, 450.

¹⁵ *Lausanne Covenant*, art. 5 ('Christian social responsibility'); *Manila Manifesto*, A4 ('The Gospel and Social Responsibility'), *Cape Town Commitment*, IIB ('Building the peace of Christ in our divided and broken world'), zie www.lausanne.org/en/documents. Zie ook het *Report of the Consultation on the Relationship between Evangelism and Social Responsibility* (Grand Rapids 1982) en het rapport *Transformation: the Church in response to human need* (Wheaton 1983), zie www.lausanne.org/en/documents.

¹⁶ *Lausanne Covenant*, art. 8 ('Churches in evangelistic partnership').

¹⁷ *Lausanne Covenant*, art. 9.

¹⁸ *Manila Manifesto*, B5 ('God the evangelist'), B6 ('The human witness') en B11 ('The challenge of AD 2000 and beyond').

¹⁹ *Manila Manifesto*, B8 ('The local church').

²⁰ *Manila Manifesto*, B8 ('The local church').

²¹ *Manila Manifesto*, B9 ('Cooperating in evangelism').

²² *Cape Town Commitment*, I/10B, IID/1. In bijlage 2 op blz. 89-98 van dit NZR-Cahier is de tekst van de behandelde paragrafen integraal opgenomen.

²³ *Cape Town Commitment*, IIA.

²⁴ *Cape Town Commitment*, IID/1D.

²⁵ Dit blijkt impliciet uit de oproep in IID/2A-E.

²⁶ C.J.H. Wright, *The Mission of God's People. A Biblical Theology of the Church's Mission*, Grand Rapids 2010, 220.

²⁷ C.J.H. Wright, *The Mission of God's People*, 221.

²⁸ *Cape Town Commitment*, IIF/2.

²⁹ Zie D.B. Barrett, J.W. Reapsome, *Seven Hundred Plans to Evangelize the World: The Rise of a Global Evangelization Movement*, New Hope 1988. Zie ook W. Scott, *Evangelical Strategies for the Eighties*, uitgave WEF, Colorado Springs 1980; en *Countdown to AD2000. The Official Compendium of the Global Consultation on World Evangelization by AD2000 and Beyond, January 5-8, Singapore 1989*, Pasadena 1989.

³⁰ Zie het verslag van deze conferentie: A. Starling (ed.), *Seeds of Promise. World Consultation on Frontier Mission, Edinburgh '80*.

³¹ A. Starling (ed.), *Seeds of Promise*, 21: '... while the CWME theoretically continues the function and mandate of the 1910 meeting, for most of the world it has become structurally incapable of doing so'.

³² E. van de Poll, *Door de wereld gaat het Woord. Actuele thema's in mondiale zending*, Heerenveen 2013, 181-190.

³³ J.N. Breetvelt, S. Gerssen, M.J.M. Janse de Jonge, J. van der Kolk, J. Tennekes, J.J. Visser, 'Waarom zenden wij nog mensen uit? Enkele overwegingen', ongepubliceerde HKI-nota, Oegstgeest juni 1988, 1.

³⁴ 'Waarom zenden wij nog mensen uit?', 16

³⁵ 'Waarom zenden wij nog mensen uit?', 17.

³⁶ 'Waarom zenden wij nog mensen uit?', 18.

³⁷ J.N. Breetvelt, M. Janse de Jonge, J. van der Kolk, B. Plaisier, J. Tennekes, J. Visser, 'Over zending en uitzending', *Wereld en Zending* 1991/1, 62-78.

³⁸ 'Over zending en uitzending', 65.

³⁹ 'Over zending en uitzending', 69.

⁴⁰ 'Over zending en uitzending', 75.

⁴¹ 'Over zending en uitzending', 64. Zie uitvoeriger: *Nieuwe Wegen voor Zending en Wereldiakonaat: Wederkerigheid en Uitwisseling*, bijlage 3 in dit NZR-Cahier 2.

⁴² Zie bijv. G. Harinck, G.R. de Graaf (red.), *Van zending naar oecumene. Vijftig jaar gereformeerde zending op Papua, 1956-2006*, Barneveld 2006.

⁴³ Kerkorde CGK, artikelen 4 en 21.

⁴⁴ 'Reclaiming Evangelism', conferentie van de Wereldraad van Kerken, georganiseerd in samenwerking met de Raad van Kerken van de Verenigde Staten van Amerika en van Canada, 1-3 november 2015, Nashville, USA. Het handboek is bedoeld voor de Europese regio.

4 Enkele spanningsvelden

Gerrit Noort

In de motieven voor uitzending is sinds de jaren tachtig niet veel verschoven, maar dat neemt niet weg dat er in de missionaire context wel degelijk veel in ontwikkeling is. Op die veranderingen kunnen we hier niet uitgebreid in gaan¹, wel noemen we in vogelvlucht enkele van de belangrijkste ontwikkelingen. Daarna brengen we een aantal spanningsvelden in kaart die samenhangen met uitzendingen.

Verandering van de context

Wie nadenkt over uitzendingen zal zich rekenschap moeten geven van zowel de maatschappelijke als de kerkelijke context. Over de maatschappelijke context van de afgelopen twee decennia verschenen veel publicaties die ook in missionaire kring meer of minder onder de aandacht zijn gekomen. Het is genoegzaam bekend dat de secularisatie in westerse landen doorzet en dat betrokkenheid bij institutionele religie afneemt, maar dat zich tegelijkertijd een herleving van religie aftekent.

Dubbele transformatie

Het rapport *Geloven in het publieke domein* (2006) maakte duidelijk dat het bij deze verandering gaat om een dubbele transformatie: religie (en aandacht daarvoor) keert ondanks de secularisatie terug, maar het is geen heropleving van ‘klassieke godsdienst’. Het betreft veeleer een ingrijpende transformatie naar nieuwe vormen van religie, vaak niet-institutioneel gebonden spiritualiteit.² Daarnaast gaat het om de gevolgen van migratie naar westerse landen. ‘Faith is on the move’, ook naar onze streken. Migranten, meestal praktiserend religieus, brengen hun geloof mee en stichten nieuwe (overwegend) christelijke en islamitische geloofsgemeenschappen.³

Kerken die sinds de jaren negentig hernieuwd evangelisatie op de agenda zetten, raken steeds meer doordrongen van de impact van deze dubbele transformatie. Door

de zich doorzettende krimp van kerken groeit het besef dat we oude structuren niet langer kunnen vasthouden. De volkskerk is passé, schreef Arjan Plaisier, scriba van de Protestantse Kerk in Nederland in verband met het rapport *Kerk 2025*. De kerkleden moeten accepteren ‘dat er “witte plekken” op de kaart van Nederland ontstaan waar geen kerk meer is’.⁴ Daarmee wordt een klassieke missionaire term toegepast op de Nederlandse context. Van oudsher immers vonden uitzendingen plaats naar die ‘witte’ (letterlijk nog niet in kaart gebrachte) plekken.

Wankele wereldorde

Recentelijk zijn we ons zeer bewust van de instabiele situatie in het Midden-Oosten. Voor zendingswerk brengt dat nieuwe uitdagingen met zich mee, want uit overwegingen van naastenliefde weten we ons geroepen zorg te bieden aan vluchtelingen. Het Clingendael Instituut spreekt van een ‘wankele wereldorde’.⁵ Daarbij wijst het instituut niet alleen op het Midden-Oosten, maar ook op de politieke, militaire en economische aspiraties van Rusland. Het rapport komt tot de conclusie dat in meerdere landen overheden niet langer in staat zijn om vrede te waarborgen. In deze zogenaamde *failed states* neemt de rol van niet-gouvernementele organisaties daarom toe, want zij kunnen wel bijdragen aan vrede en stabiliteit.

Deze wankele wereldorde stelt ook vragen aan het uitzenden van mensen. De heikele kwestie is namelijk of uitzending bijdraagt aan maatschappelijke instabiliteit. We moeten erkennen dat maatschappelijke onrust het gevolg kan zijn van zendingswerk, zeker wanneer daarin het accent ligt op evangelieverkondiging en de oproep tot een wisseling van religie.

‘World Christianity’

Naast de maatschappelijke context noemen we enkele ontwikkelingen in de kerkelijke context. In verband met uitzendingen is de belangrijkste daarvan ongetwijfeld dat we ons in de laatste twee decennia goed rekenschap gingen geven van de consequenties van de wereldwijde verspreiding van het christelijk geloof. Bijna overal zijn vitale kerken te vinden. We spreken in dat verband van *World Christianity*. Daarbij gaat het niet alleen over de wereldwijde presentie van de kerk, maar ook over zelfstandige kerken die stuk voor stuk een bijdrage leveren aan de samenleving en die als christelijke gemeenschappen elkaar op basis van gelijkwaardigheid tegemoet treden. Deze ontwikkeling had consequenties voor uitzendingen. Vanuit elke kerk, waar dan ook, kunnen immers zendingswerkers worden uitgezonden. Zo zonden Pinkstergemeenten in Zuid-Korea zendelingen naar het Verenigd Koninkrijk en de Koptisch-orthodoxen in Egypte zendingsbisschop Antonious Markos naar Ghana.

De context voor uitzendingen is daarmee ingewikkelder geworden. ‘Interdepen-

dentie' in de zending (een term uit het *Cape Town Commitment*), de vorming van internationale teams, uitwisselingsprogramma's en wederkerig leren staan allemaal in het perspectief van *World Christianity*. Dit heeft er onder meer toe geleid dat partnerschappen in het zendingswerk vaak niet meer gezocht worden langs confessionele lijnen, maar op basis van geestelijke verwantschap en wederzijds herkenning in visie en missionaire doelstellingen. Zo werken GZB'ers genoeglijk samen met de evangelische Overseas Missionary Fellowship (OMF) en worden evangelische zendingswerkers soms lid van een Oosters-Orthodoxe Kerk.

Veel gegadigden

In westerse landen speelt de laatste decennia een grote rol dat door de krimpende kerk middelen voor zendingswerk afnemen. Tegelijkertijd staat zending en missionair werk bij kerkleden in de belangstelling. Het aantal gegadigden voor missionair pionierswerk in Nederland is groeiende, zoals onder meer zichtbaar is bij theologie-studenten. Zendingsorganisatie Interserve berichtte dat zij in 2014 een ongekend groot aantal gesprekken voerde met mensen die een zendingsroeping ervaren en die hopen op uitzending. Plaatsing (uitzending) is echter niet altijd mogelijk of wenselijk. Ontvangende partners stellen steeds hogere opleidingseisen, al dan niet ingegeven door visumregelingen, en uitzendingen worden in toenemende mate gewogen in het kader van wederkerigheid en gelijkwaardigheid. Uitzendtermijnen worden steeds korter en een zoektocht naar vernieuwende uitzendmodellen tekent zich af. Nieuw is onder meer de expliciete vraagstelling, bijvoorbeeld bij de GZB, welke meerwaarde een uitzending heeft voor kerken in Nederland. Het gaat daarbij om de vraag hoe de uitzending bijdraagt aan ons eigen geloofsverstaan in Nederland. Daarnaast willen uitzendende instanties voorkomen dat zendingswerkers alleen *gapfillers* zijn (tijdelijke invulling van een vacature die de ontvangende instantie niet kan vervullen). Het gaat daarbij om de vraag hoe de uitgezondene werkelijk een inhoudelijke bijdrage kan leveren aan de missionaire beweging.

Tendens: zonder bemiddeling

Tot slot signaleren we, in het kader van ontwikkelingen in de kerkelijk-missionaire context, dat steeds vaker uitzendingen plaatsvinden zonder bemiddeling van een zendingsorganisatie. Dat betekent dat de zendingswerker als kleine zelfstandige het benodigde regelt en zonder institutionele inbedding vertrekt naar het bestemmingsland. In de praktijk volgen deze mensen geen voorbereidende missionaire training.

Het minder waarde hechten aan een institutionele bedding past in deze tijd waarin met enig dedain gekeken wordt naar instituties, maar tegelijkertijd baart het zorgen. Deze zendingswerkers zijn immers niet goed voorbereid op een cultuurschok

en in het verleden geleerde lessen in het missionaire werk zijn hun veelal onbekend. Dit leidt tot een verhoogd risico op *missionary attrition* (missionaire ‘slijtage’) en daarmee tot het mislukken van een uitzending.

Dilemma’s en spanningsvelden

De bovenstaand beschreven ontwikkelingen maken duidelijk dat er sprake is van verschillende spanningsvelden en zelfs dilemma’s. Zo onderschrijven bijvoorbeeld alle kerkelijke organisaties het belang van wederkerigheid in de missionaire beweging, maar tegelijkertijd stuiten zij op praktische bezwaren als het gaat om de uitvoerbaarheid en haalbaarheid daarvan. Daarnaast zijn zowel oecumenische als evangelische organisaties het er op hoofdlijnen over eens dat de kerk primair lokaal verantwoording draagt voor het missionaire werk. Maar toch blijven zendingsorganisaties zich richten op missionair werk in landen ver weg van het thuisland, aangezien de vraag om mensen uit te zenden nog steeds gesteld wordt, zowel door buitenlandse partnerkerken als door gemeenten en christenen in eigen land. In het onderstaande gaan we op deze en andere spanningsvelden nader in.

1. De *locus* van de zending

Naar welk ‘zendingsveld’ moeten zendingsorganisaties mensen uitzenden? Is het wel terecht dat zendingsorganisaties, in het spoor van een koloniaal verleden, zich uitsluitend blijven richten op grensoverschrijdende zending, terwijl de missionaire taken binnen de landsgrenzen in de laatste vijftig jaar exponentieel zijn toegenomen? De eerder genoemde HKI-nota ‘Over zending en uitzending’ (1991, zie bijlage 1 in dit Cahier, blz. 74-88) riep op om een omslag te maken van zending ver weg naar missionaire presentie in de eigen lokale context. Welke redenen zijn er om te blijven inzetten op betrokkenheid bij missionair werk in andere contexten?

We zagen al in het voorgaande hoofdstuk dat de oecumenische zendingsbeweging vanaf het begin van de jaren zestig een groot accent legde op ‘zending in zes continenten’ en op het primaat van de lokale kerk in het vervullen van de zendingsopdracht in het eigen continent (en in eigen land). Dat betekent dat zendingsorganisaties de missionaire verantwoordelijkheid van de lokale kerk erkennen en daar niet langs heen werken. Zij werken in partnerschap, op verzoek van de lokale kerk. Bij evangelischen constateerden we een vergelijkbare ontwikkeling, hoewel dit gedachtengoed aanmerkelijk later tot bloei kwam en nog geen gemeengoed is geworden. Dat laatste geldt vooral voor onafhankelijke evangelische zendingen, die niet aan een kerkelijke denominatie zijn verbonden.

Deze ontwikkeling leidde tot het eveneens in het voorgaande hoofdstuk ge-

noemde voorstel om te komen tot *ecumenical sharing of personnel*. Is het gelukt om dit voornemen te realiseren? Het heeft inderdaad geleid tot wederkerige uitwisseling van personeel. Maar daarbij zijn wel kanttekeningen te plaatsen. Westerse kerken bleken per saldo moeite te hebben om niet-westerse zendingswerkers in hun midden te ontvangen. Daarin speelden niet alleen praktische zaken een rol (moeite om visa en werkvergunningen te krijgen), maar ook superioriteitsgevoelens aan westerse zijde. Zo kregen buitenlandse zendingswerkers in Nederland opmerkelijk vaak de vraag wat zij hier wilden *leren*. Een evaluatie van de wederkerige missionaire inzetten in de Nederlandse Hervormde Kerk, in de jaren tachtig en negentig, gaf geen onverdeeld positieve uitslag. Er was veel waardering voor hun inzet, maar de weerbaarheid van het werken in de context van de Nederlandse samenleving en kerk werd ook gezien. Zo bleek het niet gemakkelijk voor de buitenlandse zendingswerkers om hun werk gestalte te geven te midden van de Nederlandse superioriteitsgevoelens.⁶

Hoe deze uitwisseling van personeel, met het oog op de lokale én 'katholieke' (dat wil zeggen vanuit het perspectief van de wereldkerk) zending van de kerk, daadwerkelijk vorm kan krijgen blijft een spanningsveld. Volgens Bangkok kan dit slechts gestalte krijgen in een volwassen interkerkelijke relatie, waarin dominantie en afhankelijkheid geen rol meer mogen spelen. Zonder deze volwassen relatie zou personele uitwisseling niet mogen plaatsvinden. In dat geval zou een moratorium op uitzendingen de enige (uit)weg zijn om de zending van Christus verder te brengen.

Ook ruim veertig jaar na het moratoriumdebat moeten we vaststellen dat het uitbannen van afhankelijkheid en dominantie een weerbarstige kwestie bleek, maar dat het desondanks niet tot een opschorten van uitzendingen kwam. *Mainline* kerken in het Westen zijn weliswaar minder mensen gaan uitzenden, maar het totaal aan uitgezonden zendingswerkers is juist toegenomen. Dat maakt duidelijk dat de richtlijnen van Bangkok slechts voor een beperkt deel van de kerken en zendingsgenootschappen richtinggevend zijn geweest. Nieuwe missionaire bewegingen kwamen op, vooral in het Zuiden, die het accent juist weer legden op het uitzenden van mensen.

In Nederland hebben kerk en zending de voorstellen van de nota 'Over zending en uitzending', met name waar het gaat om de inzet voor zending in eigen land, niet gehonoreerd. De inmiddels sterk toegenomen inzet op missionair werk in eigen land is niet het gevolg van de inzet van de zendingsorganen, want zij bleven gericht op het buitenland. De gegroeide inzet is vooral het gevolg van een breed besef in de kerken dat de overdracht van het evangelie in eigen land dreigt te stokken.

Bij initiatieven tot missionaire vernieuwing is een samenwerking van buitenland- en binnenlandorganen niet of nauwelijks tot stand gekomen. Niet alleen blijkt leren in wederkerigheid moeizaam concreet te maken, maar ook de financiële mid-

delen worden blijvend ingezet voor het buitenlandwerk (met uitzondering van de middelen voor communicatie en fondswerving). Zo zenden de zendingsorganisaties – anders dan het aloude Nederlands Zending Genootschap in de jaren 1800-1830 – in de regel geen mensen uit in eigen land. Wel verbindt bijvoorbeeld de organisatie Frontiers haar meerjarige trainingstrajecten aan het participeren in evangelisatiewerk onder moslims in eigen land en overwegen enkele zendingsorganisaties om middelen in te zetten voor missionair werk onder migranten. Missionair werk onder ‘autochtone’ Nederlanders laten zij echter over aan organen voor evangelisatie. De geografische benadering blijkt hardnekkig.

2. De meerwaarde van de ideale zending

Een tweede spanningsveld betreft het formuleren van de ‘meerwaarde’ van de zendingswerker. Gaat het om het ‘brengen’ van het evangelie, het ‘halen’ van vernieuwende perspectieven op wereld en geloof, of om beide?

Hans Visser en Wilbert van Saane stellen dat de ideale zending iemand is die gedurig leert. Daarmee doelen zij niet op het verwerven van steeds meer kennis, maar op een zich open stellen voor nieuwe werelden en nieuwe perspectieven op het geloofsverstaan. Door de ontmoeting met andere christenen, schrijven zij, leren we hoe God zich openbaart in een gegeven cultuur. Alleen met anderen krijgen we deel aan ‘alles wat Jezus onderwezen heeft’. Niet meer uitzenden of niet meer spreken over de ervaring van de zendingswerker zou daarom een verarming van de *gemeente* betekenen. Het verhaal van de zendingswerker betreft immers geen ‘exotische toegift bij het geloof’, maar het geeft meer zicht op de wereldwijde kerk en het werk van God.⁷

Wat zegt dit inhoudelijk over het uitzenden van zendingswerkers? De notie van het leerlingchap is immers niet altijd expliciet verbonden geweest aan het zendingschap. Veelal lag het accent op het onderwijzen (*lehren*) en niet op het *lernen*. Toenemende ruimte voor contextualisatie maakte duidelijk dat weliswaar meer aandacht uitging naar het leren *over* plaatselijke opvattingen, maar dit impliceerde niet altijd een verschuiving naar leren *van* de plaatselijke cultuur. Het *lernen* stond vaak ten dienste van het *lehren*. Het moest de geloofsverkondiging vergemakkelijken. Het accent op *lernen*, als wederzijds leerproces om samen de breedte en diepte van God te leren verstaan, is relatief nieuw. Datzelfde geldt daarmee ook voor de visie op de zendingswerker als intermediair die een bijdrage dient te leveren aan het geloofsverstaan in de Nederlandse context.

Het spanningsveld kent twee aspecten. Allereerst gaat het daarbij om diverse rollen die in de zendingswerker verenigd worden. Hij heeft een *job description* die grotendeels gericht is op het uitoefenen van een lokale functie, anderzijds wordt de

rol als intermediair steeds prominenter benoemd. De verhouding tussen beide is niet altijd helder afgebakend. Bovendien zijn de criteria, waarmee we bepalen of de intermediaire rol goed is ingevuld, ontoereikend. De opdracht aan de zendingswerker – het leveren van een substantiële bijdrage aan het geloofsverstaan in Nederland ('het vinden van nieuwe woorden voor ons geloof') – blijft mede daardoor een moeilijk te realiseren ideaal.

3. Roeping versus 'moratorium'

De vraag om een moratorium (zie hfdst. II.3, blz. 49-52) had vooral te maken met de wens van kerken in het Zuiden om tot gelijkwaardige verhoudingen te komen. Uitzending werd daarin als een hinderpaal gezien. Daarbij kwam dat kerken in het Zuiden in steeds mindere mate behoefte hadden aan *gapfillers* naarmate de kerkelijke kadervorming contouren kreeg.

In westerse landen melden zich echter met regelmaat mensen die aangeven dat zij zendingsroeping hebben. Gemeenten erkennen deze roepingen niet altijd, vaak omdat ze het uitzenden van mensen niet (meer) als wenselijk zien. In die situaties wenden deze mensen zich meestal rechtstreeks tot een zendingsorganisatie. In andere gevallen erkent de gemeente de roeping en verwacht dat zendingsorganisaties een mogelijkheid voor uitzending bieden. Institutionele reacties daarop variëren van simpele afwijzing ('we hebben geen vacatures') tot accommodatie ('zendingswerk bij mensen zoeken'). In de praktijk betekent de eerste reactie dat een deel van de geroepenen zich wendt tot evangelische organisaties, die meer gericht zijn op het werven van mensen voor uitzending.

Het spanningsveld tussen een terughoudend uitzendbeleid en individuele roepingen is lastig weg te nemen, maar missionaire educatie kan hierin een belangrijke rol spelen. Dat is zeker het geval voor kerkelijke gemeenten die verzoeken om uitzending van een gemeentelid.

4. De rol van het geld

Geldwerving voor uitzending van Nederlandse zendingsmensen is gemakkelijker dan geldwerving voor het salaris van een Ghanese theologisch docent. Dit spanningsveld kan het uitzendbeleid beïnvloeden. Datzelfde gold lange tijd ook voor de in de genoemde HKI-nota's bepleite omslag naar zending in Nederland. Aan dat pleidooi is door zendingsorganisaties geen gehoor gegeven. Inmiddels lijkt de wal het schip te keren. Door de kerkelijke krimp en het groeiend gevoel van missionaire urgentie wordt het, merkwaardig genoeg, steeds gemakkelijker om fondsen te vinden voor missionair werk in eigen land.

De vraag is waarom zendingsorganisaties geen gehoor gaven aan de oproep in de

HKI-nota. Het simpelste antwoord is dat elk instituut de neiging heeft zichzelf te continueren. We vinden al snel – en niet zelden ook ter zake doende – argumenten die pleiten voor continuïteit. Dit simpele antwoord volstaat echter niet, want de redenen zijn complexer. Velen vinden het uitzenden van zendingswerkers namelijk om uiteenlopende redenen, principieel en praktisch, nog steeds nodig.

De vraag die we onszelf daarbij wel met enige regelmaat moeten stellen is waarop deze blijvende ondersteuning voor missionair werk in het buitenland gebaseerd is. Waarom heeft het prioriteit en waarom vereist het de inzet van de (financiële) middelen? Houden we klassieke zendingsstructuren in stand of zijn de structuren inmiddels voldoende afgestemd op de nieuwe context van *World Christianity*?

Enkele vragen voor nu

In de discussie over het uitzenden van mensen zijn naast principiële ook pragmatische afwegingen aan de orde. We noemen kort, zonder de pretentie compleet te zijn, drie vragen die nadere overweging verdienen.

1. Financiering relatie of tekort?

Uitzendingen kosten veel geld en inspanning. Vormen teruglopende inkomsten, in een krimpende kerk, een legitiem argument om minder mensen uit te zenden? Of zou dan een verschuiving moeten optreden van projectfinanciering naar uitzending? De oude kwestie van de verhouding van project- en relatiedenken verdient blijvend overweging. Willen we in de missionaire relaties vooral onderstrepen dat de mensen de gave zijn (bevorderen van het getuigenis door *koinonia*) of gaat het primair om barmhartige en solidaire financiering van het tekort (bevorderen van getuigenis door *diakonia*)? Hoewel we dit niet tegen elkaar moeten uitspelen, kan het wel helpen om deze vraag principieel en praktisch goed te doordenken.

Uiteraard moet deze vraag ook aan de orde komen vanuit het perspectief van de partnerkerk. Richten zij zich met een ondersteuningsverzoek tot ons en waarop leggen zij prioriteit? De kans is aanwezig dat de partnerkerk meer behoefte heeft aan een financiële impuls dan aan de zoveelste westerse medewerker die na een paar jaar weer vertrekt. Het kan echter ook zijn dat de partnerkerk de presentie van zendingswerkers juist ziet als bevestiging van de christelijke *koionia* en daaraan meer waarde hecht dan aan een ‘hulprelatie’. Zendingsorganisaties in eigen land zijn ervoor verantwoordelijk om zichzelf de vraag te stellen hoe de investering in het uitzenden van mensen (vanuit Nederland) wezenlijk bijdraagt aan het missionair kerk-zijn elders.

‘Contacten overzee zijn gestroomlijnd, zakelijker geworden. Daadwerkelijke presentie, via zendingsarbeiders bijvoorbeeld, is aanzienlijk minder geworden. Men loopt hierdoor het gevaar dat de bronnen opdrogen en dat er stagnatie in de inhoudelijke communicatie optreedt. Financiële kanten zijn vaak prioritair. Van een werkelijk debat, een werkelijk geloofsgesprek is slechts mondjesmaat sprake.’

Uit: *Nieuwe Wegen voor Zending en Wereldiakonaat: Wederkerigheid en Uitwisseling*, 1998

2. Uitzending ook als bijdrage eigen geloofsverstaan?

Meer dan de financiële afweging komt de vraag naar voren hoe het uitzenden van mensen kan bijdragen aan het missionaire verstaan van ons eigen kerk-zijn in Nederland. Het stokken van de geloofsoverdracht aan komende generaties in eigen land roept in relatie tot de wereldkerk een tweeledige vraag op.

Ten eerste: hoe kunnen we samen met alle heiligen (wereldwijd) nieuwe impulsen vinden voor de communicatie van het evangelie aan onze kinderen? Wat kan daarin de rol zijn van christen-migranten in onze Nederlandse samenleving en hoe kunnen wij missionair samenwerken met kerken buiten Europa die ons willen ondersteunen in het doordenken en uitvoeren van de missionaire opdracht in onze samenleving?

Ten tweede: in toenemende mate verlangen we van uitgezonden zendingswerkers dat zij bijdragen aan het geloofsverstaan in Nederland. De implicatie daarvan moet zijn dat aanstaande zendingswerkers op dit punt getraind worden. De vraag is immers hoe zij hun ervaringen elders vruchtbaar kunnen maken voor de christelijke gemeenschap in Nederland en dat het geen ‘exotische geloofservaring’ blijft. Het gaat hiermee om een nieuwe stap in de klassieke zoektocht naar partnerschap en wederkerigheid in zending, in dit geval in relatie tot een nieuwe contextuele gestalte van het christelijk geloof in Nederland.

3. Individueel roepingsbesef leidend of terughoudendheid in uitzending?

Een prangende vraag blijft de verhouding van geprofessionaliseerde missionaire organisatie en individueel roepingsbesef. Zendingorganisaties kunnen beleidsmatig gekozen hebben om geen of minder mensen uit te zenden, maar het heeft er alle schijn van dat de bedding van uitzendingen zich inmiddels heeft verlegd van kerkelijke zendingorganen naar evangelische zendingorganisaties. Terwijl veel bovenplaatselijke kerkelijke organen terughoudend zijn om individuele zendingsoepingen te erkennen (op basis van overwegingen met betrekking tot de gelijkwaardige

relatie met partnerkerken elders), erkennen plaatselijke gemeenten de roepingen meestal wel en zijn bereid als uitzendende gemeente op te treden.

Hierdoor ontstaat een merkwaardige situatie. De institutionele kerkelijke zending wil immers niet uitzenden, terwijl dit toch gebeurt via evangelische of niet-confessioneel gebonden zendingsorganisaties. In reactie daarop zijn in de afgelopen twee decennia vernieuwende modellen ontwikkeld, zoals de ‘buitengewoon zendingswerkers’ (GZB en Kerk in Actie), waarin de kerkelijke organen een samenwerkingsvorm met evangelische organisaties hebben gerealiseerd.⁸ Een spannende vraag in deze constructies is wie verantwoordelijkheid draagt voor het missionair beleid en voor de aansturing van het werk van de zendingswerker. Is dit de onafhankelijke evangelische organisatie of de kerkelijke? Is dat het Nederlandse bestuur of de leider van het internationale team?

De verschuiving van de bedding voor uitzendingen vergt diepgaand gesprek. Zowel in relatie tot de missionaire opdracht als ook tot de verhouding van kerk en zending. De situatie vertoont inmiddels veel gelijkenis met die rond het jaar 1800. In die tijd ontstonden zendingsgenootschappen, omdat de Nederlandse Hervormde Kerk na het faillissement van de Vereenigde Oostindische Compagnie geen intentie had om de missionaire taken op te pakken. Ook toen waren er discussies over de positie van de zendingswerkers en hun verankering in de lokale gemeente.

Gespreksvragen

1

Als inkomsten van zendingsorganisaties teruglopen, waarop zou dan bezuinigd moeten worden: op het uitzenden van zendingswerkers, op het verstrekken van financiële ondersteuning aan partnerkerken? Welke redenen liggen aan uw keuze ten grondslag?

2

Waarom zouden we van zendingswerkers mogen verlangen dat zij bijdragen aan het ‘geloofsverstaan in eigen land’? Welke argumenten voor en tegen kunt u noemen?

3

Deze bijdrage van Gerrit Noort stelt dat de bedding voor uitzendingen zich verlegde van kerkelijke naar evangelische zending. Hoe denkt u over deze verschuiving en de consequenties daarvan?

-
- ¹ Zie daarvoor G. Noort, W. van Saane, 'Tussen geven en ontvangen', *Kerk en Theologie* (66) 2015, 170-185. Dit artikel geeft vooral aandacht aan uitzending in relatie tot wederkerigheid van relaties.
- ² *Geloven in het publieke domein. Verkenningen van een dubbele transformatie*, rapport Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, Amsterdam 2006.
- ³ *Faith on the Move. The Religious Affiliation of International Migrants*, rapport Pew Research, 2012.
- ⁴ Zie *Trouw*, 1 oktober 2015.
- ⁵ *Een wankel wereldorde. Clingendael Strategische Monitor 2014*, Den Haag 2014.
- ⁶ J. Breetvelt, G. Noort e.a., 'Evaluatie inzet van predikanten en missionair werkers uit partnerkerken in Nederland. Leermomenten uit 7 ervaringen', niet-gepubliceerd rapport Dienstencentrum van de Protestantse Kerk in Nederland, Utrecht december 2001.
- ⁷ J.J. Visser, W. van Saane, in: J. Breetvelt, Ph. Quarles van Ufford (red.), *Als uw leerlingen tussen de volken*, Zoetermeer 2010, 102.
- ⁸ De Raad voor de Zending (Nederlands Hervormde Kerk), voorloper van Kerk in Actie, stelde het buitengewoon zendingsarbeiderschap al in 1979 in. De mogelijkheid tot benoeming werd geboden aan 'kerkleden die zich, ook in het werk dat zij overzee doen, willen beschouwen als een gezondene van Christus en daarmee een band willen aangaan met de Hervormde Kerk' (zie Archief RvdZ, raadstukken februari 1985, bijlage X148/85). Dit model was vooral bedoeld voor ontwikkelingswerkers die via Dienst over Grenzen werden uitgezonden, maar dit werd allengs verbreed tot uitgezonden via evangelische organisaties. De GZB volgde in 1995. De Gereformeerde kerken kenden dit uitzendmodel niet.

Over zending en uitzending

Nota Hendrik Kraemer Instituut, 1991

Deze bijlage bevat de integrale tekst van de nota Over zending en uitzending, die in 1991 door het voormalige Hendrik Kraemer Instituut in discussie werd gegeven. Hoofdstuk II.3 van dit Cahier verwijst verschillende malen naar deze nota, vanwege de rol die deze in de jaren negentig speelde in discussies over uitzendingbeleid. De HKI-nota werd eerder gepubliceerd in Wereld en zending. Tijdschrift voor missiologie, 1991/1, blz. 62-78.

De auteurs ervan gaan in op de motieven voor uitzending en evalueren deze. Zij komen tot de conclusie dat het voor het realiseren van de zendingsopdracht niet nodig is om mensen te blijven uitzenden. Ze geven prioriteit aan het getuigenis in de eigen gesecculariseerde context, maar hechten wel belang aan het delen van het geloof tussen Nederlandse kerken en kerken elders. Daarin komt de notie wederkerigheid ('gaven delen wereldwijd') aan de orde. Juist in dat kader achten de auteurs uitzending wel noodzakelijk. Zonder uitzending wordt het delen van de gaven uiterst moeilijk. Het venster op de wereldkerk blijft nodig.

Inleiding

In onze¹ vorige nota getiteld *Waarom zenden we nog mensen uit?* hebben we allerlei kritische vragen gesteld, zonder onze eigen visie op zending en uitzending duidelijk te maken. Uit de discussies die er rond de nota zijn gevoerd werd duidelijk dat we daaraan niet kunnen ontkomen. We zullen daarom in wat volgt een poging doen een visie op zending en uitzending te ontwikkelen waarin de problemen die we signaleerden in de nota, zijn verdisconteerd. Dat betekent dat we zullen proberen een antwoord te geven op de vraag of het nog wel zinvol is mensen uit te zenden naar overzee en, zo ja, wat dan wel de zin is van die uitzending.

Zoals we in onze vorige nota hebben gesignaleerd wordt het kerkelijk denken over zending vaak in allerlei opzichten beïnvloed door de identiteitscrisis waaraan de westerse christenheid lijdt en door de belangen van de kerkelijke organisaties die zich met zending bezighouden. Op zichzelf is daarmee de inhoud van dat denken niet zonder meer gediskwalificeerd. Identiteitsproblemen en belangen kunnen immers een aansporing zijn om creatief en vernieuwend over de grondvragen van het

christen-zijn en het kerk-zijn na te denken. Anderzijds maakt dit alles het wel vaak moeilijk om er onbevangen over na te denken. We moeten daarom de durf hebben om onszelf twee vragen te stellen, namelijk:

- Impliceert het gegeven dat zending wezenlijk is voor kerk-zijn ook het uitzenden van zendingsarbeiders naar de derde wereld?
- Zouden we in de huidige situatie ook blijven uitzenden als we geen uitzendende instanties hadden? Zouden we, als ze er niet al waren, die instanties ook nu nog in het leven roepen om alsnog met uitzending te gaan beginnen?

1. Motieven voor uitzending

Om te beginnen is het wellicht goed ons nog even de verschillende (elkaar meestal overlappende) motieven voor uitzending voor ogen te brengen. In de eerste plaats kan men mensen uitzenden om (overeenkomstig de zendingsopdracht van Jezus zoals deze is opgetekend aan het slot van het Mattheüs-evangelie en de uitzending van de 72 in het evangelie van Lucas) als zendeling aan mensen in verre en vreemde landen het evangelie van verlossing en bevrijding te verkondigen.

In de tweede plaats kan het uitzenden van mensen een voortvloeisel zijn van vroegere zendingsactiviteiten. Door het uitzenden van zendelingen in vroeger tijd, zijn er in de derde wereld dochterkerken ontstaan waarmee de Nederlandse kerken een aparte relatie onderhouden die voor de identiteit van de betrokken kerken van groot belang kan zijn. Uitzenden staat dus vaak ten dienste van het onderhouden van die relatie.

In de derde plaats zenden Nederlandse kerken mensen uit om, zoals wel wordt gezegd, kerken (en christenen) overzee te helpen zo goed mogelijk kerk (en christen) te zijn in hun getuigenis en hun dienst aan de wereld. Vaak gaat het daarbij om de opbouw van het kerkelijk leven (theologische opleiding, vormings- en toerustingswerk) en om de dienst van de plaatselijke kerk aan de wereld (medische zending en dergelijke). In veel gevallen betreft het ook uitzending in het kader van werelddiaconaat of ontwikkelingssamenwerking, gericht op het bevorderen van wat we 'ontwikkeling' noemen.

Het vierde motief is dat van het onderhouden van oecumenische contacten. Uitzending is dan uitvloeisel van het deel zijn van een wereldkerk waarvan de verschillende lokale representanten met elkaar meelevens, meewerken, meedenken en (soms) mee lijden.

In wat volgt willen we allereerst de beide eerste motieven aan een nader onderzoek onderwerpen. In de daarop volgende paragraaf komen vervolgens de beide andere aan de orde. Tenslotte sluiten we af met een aantal kanttekeningen bij de hele discussie.

2. Zendingsopdracht en uitzending

a. Het eerste motief

Om te beginnen kunnen we constateren dat het eerste motief in de zendingsactiviteiten van de Nederlandse Hervormde Kerk en de Gereformeerde Kerken eigenlijk geen rol meer speelt. Zendingen van het ouderwetse slag worden nog slechts uitgezonden door groeperingen en kerken aan de rechterzijde van het kerkelijk spectrum en door evangelische organisaties. Naar onze mening is dat een juiste ontwikkeling. Op zichzelf behoeft de zendingsopdracht dus nog geen uitzending naar verre en vreemde landen te impliceren. De kerken in Azië en Afrika kunnen tenslotte ook voluit kerk zijn zonder dat ze mensen uitzenden naar andere delen van de wereld. Zolang er in hun eigen continent nog zo veel zending is te verrichten, is er geen reden om af te reizen naar verre en vreemde streken.

De zendingsimpuls vanuit het westerse christendom zoals deze in de negentiende en de eerste helft van de twintigste eeuw gestalte kreeg, was er een vanuit een gekerstende wereld naar die delen van de wereld waar het evangelie onbekend was. Het uitzenden van mensen naar landen overzee als uitvloeisel van de zendingsopdracht, had dus te maken met prioriteiten zoals die golden in een heel bepaald tijdsgewricht. Inmiddels is de situatie ingrijpend veranderd. In Afrika en Azië zijn inmiddels een groot aantal jonge kerken ontstaan, terwijl in West-Europa een snel om zich heen grijpende ontkerstening plaats vond, waardoor de kerken geleidelijk aan naar de marge van de samenleving worden geschoven en het christelijk geloof een privézaak is geworden zonder al te veel maatschappelijk belang. Veel Nederlanders groeien op zonder ooit van het evangelie te hebben gehoord. Tegelijkertijd groeit het besef dat de levenswijze van de westerse consumptiemaatschappij vastloopt omdat de moderne technologie lijkt dol te draaien, het leefmilieu wordt vernietigd en de maatschappij steeds verder scheef groeit. Voor de steeds kleiner wordende christelijke gemeenschap komt het er meer dan ooit op aan juist in de eigen omgeving in woord en daad getuigen te zijn van Jezus.

Er is daarom alle reden de zendingsprioriteiten van een eeuw geleden nog eens te heroverwegen. Niet langer meer staat een gekerstende wereld tegenover een niet-gekerstende wereld overzee. Dat bewustzijn klinkt ook duidelijk door in de conceptie van 'zending in zes continenten'. Het ligt niet langer meer voor de hand dat zending iets is dat mensen vanuit het christelijke westen doet uitgaan naar landen overzee. Het is noodzakelijk geworden dat de westerse christenen zich gaan bezinnen op hun zendingsopdracht thuis. Ze moeten zich daarbij niet al te zeer laten beïnvloeden door het feit dat de kerkelijke organisaties die zich met zending bezighouden nu eenmaal zijn ingesteld op kerken overzee en daarom niet erg geneigd om zich nu opeens met zending in Nederland bezig te gaan houden, terwijl de kerkelijke organen die

zich traditioneel bezighouden met het missionaire werk in eigen land veel minder omvangrijk, kapitaalkrchtig en gezichtsbepalend zijn voor de kerk.

Natuurlijk is de ongelijke organisatorische ontwikkeling van beide takken van zending een probleem. Als de situatie werkelijk vraagt om het verleggen van de zendingsprioriteiten, dan zal er immers meer moeten gebeuren dan het overhevelen van wat geld van ‘zending’ naar ‘evangelisatie’. Zo’n omschakeling van zending ver weg naar zending dichtbij is echter geen eenvoudige opgave. Het eerste is immers in allerlei opzichten gemakkelijker dan het tweede. Het zou een fundamentele herbezinning noodzakelijk maken op de vraag hoe het evangelie geloofwaardig en relevant kan worden verkondigd in de wereld van alledag waarin Nederlandse christenen leven. Het is daarom maar al te begrijpelijk dat we de zendingsopdracht die onlosmakelijk verbonden is met het kerk-zijn, liever beleven in het helpen en uitzenden van mensen naar kerken overzee dan in een missionaire inzet in onze eigen omgeving.

b. Het tweede motief

Maar ook al is het eerste motief voor uitzending – namelijk de prediking van het evangelie aan alle volken – niet of nauwelijks meer actueel, het tweede motief, namelijk het onderhouden van contact met kerkgemeenschappen die voortkomen uit zendingsactiviteiten uit het verleden, blijft recht overeind staan. Het zendingsverleden brengt verplichtingen met zich mee op het terrein van materiële hulp zowel als personele ondersteuning die moeten worden gehonoreerd ook als de zendingsprioriteiten zouden moeten worden verlegd.

Als we hier spreken over ‘verplichtingen’ dan klinkt dat enigszins afstandelijk in de oren. Het is daarom goed te noteren dat het hier gaat om het in stand houden van vaak sterk emotionele banden die zijn geworteld in een gemeenschappelijke geschiedenis die niet kan en mag worden genegeerd. Dat neemt echter niet weg dat naar alle waarschijnlijkheid de aanvankelijke moeder/dochterrelatie zich geleidelijk aan zal ontwikkelen tot een oecumenische zuster/zuster-relatie, waardoor het motief van het onderhouden van historische relaties geleidelijk aan zal opgaan in het motief van het onderhouden van oecumenische contacten. Dit motief, hoe belangrijk het ook nog steeds moge zijn in de huidige zendingspraktijk (denk bijv. aan de relatie van de Gereformeerde zending met de Javaanse kerk en de banden die de GZB heeft met de Torajakerk), zal ons daarom hier niet verder meer bezighouden.

c. Zending en uitzending

Dit alles betekent dat we een ontkennend antwoord geven op de vraag of het uitzenden van mensen naar andere culturen wezenlijk is voor het realiseren van de zendingsopdracht van de gemeente van Christus. Wáar de kerken hun zendingsarbeid

verrichten, is volstrekt afhankelijk van de situatie waarin ze zich bevinden en de prioriteiten die daarbij moeten worden gesteld. Daarmee doen we niets af aan het feit dat uitzending nog steeds vaak met zending te maken heeft. Dat geldt bijvoorbeeld voor zendingsarbeiders die als docent van een theologische hogeschool uitgaan. Er is in zo'n geval niet sprake van diaconaat of ontwikkelingssamenwerking, maar van zending aangezien het vaak gaat om assistentie bij het zendingswerk van de partnerkerk. De zendingsarbeider participeert in zo'n geval in de zendingsopdracht van de kerk bij wie hij of zij werkzaam is. Onze stelling is echter dat dit soort assistentie, hoe zinvol ook, niet absoluut noodzakelijk onderdeel is van de zendingstaak van de kerken in Nederland.

Nu moeten we met zo'n uitspraak natuurlijk erg voorzichtig zijn, want het hangt er maar van af wat je onder zending verstaat. Het is heel goed mogelijk het woord zending zó in te vullen dat het in feite alles omvat wat de gemeente van Christus behoort te doen. Zending is dan niets meer of minder dan het gestalte geven aan het evangelie in geloofwaardig spreken, leven en handelen, of, in wat andere woorden, het deelnemen aan de *missio Dei*, de zending van God die de komst van zijn Rijk tot stand brengt. Als we zending zó veelomvattend invullen is het niet meer één van de drie letters van ZWO, maar alle drie die letters bijeen. En nog heel wat meer, omdat ook het diaconaat en het pastoraat in de Nederlandse situatie eronder valt. Als in het kader van zo'n allesomvattende zendingsdefinitie de vraag wordt gesteld 'gemeente, wat maak je van je zending', dan gaat het onder meer óók om werelddiaconaat en mondiaal gemeente-zijn en de vraag die we stelden kan dan nog slechts bevestigend worden beantwoord want het ligt voor de hand dat voor 'dienst over de grenzen' mensen zullen worden uitgezonden.

Zulk een alomvattend spreken over zending is voor veel missiologen klaarblijkelijk heel aantrekkelijk, want het is een heel gebruikelijk antwoord op de vraag wat zending eigenlijk is. Onzes inziens heeft zo'n benadering echter grote nadelen, en wel om twee redenen. Allereerst impliceert dit spreken over zending dat de klassieke onderscheidingen tussen apostolaat en diaconaat in feite zinloos zijn geworden. Ze brengen immers, zo zegt men, onderscheidingen aan in een geheel dat slechts als een eenheid van getuigenis en dienst kan worden begrepen. Het is echter de vraag of het voortdurend in één adem noemen van beide zaken niet het gevaar met zich mee brengt dat één van beide taken – namelijk het apostolaat – wordt overschaduwd door de andere. In elk geval zal het duidelijk zijn dat in het kader van zo'n allesomvattende benadering van zending de vraag die wij ons hier stellen – namelijk of uitzending een noodzakelijk uitvloeisel is van de zendingsopdracht van de gemeente – in feite niet meer gesteld kan worden. Zending is dan immers zo ongeveer alles wat van de gemeente van Christus verwacht mag worden – dus ook 'dienst over de grenzen'.

Een conceptie die het stellen van serieuze vragen in feite belemmert, werkt eerder versluisend dan verhelderend.

Ons tweede bezwaar tegen zo'n alomvattende invulling van het begrip zending is dat daarmee het toch populaire spreken over ZWO – zending is iets dat direct te maken heeft met werelddiaconaat en ontwikkelingssamenwerking – in feite onmogelijk wordt gemaakt. Als zending alles is wat maar van een gemeente gevraagd kan worden (als zending dus ook diaconaat en ontwikkelingssamenwerking inhoudt), kan daarnaast niet ook over zending worden gesproken in nevenschikking met diaconaat en ontwikkelingssamenwerking. Het begrip zending zou anders immers in twee heel verschillende betekenissen worden gebruikt, hetgeen slechts verwarring kan geven.

Het zal duidelijk zijn dat de vraag die we stelden naar de relatie tussen 'zending' en 'uitzending' zo'n nevenschikking wél vooronderstelt. In het kader van de behandeling van het eerste motief werd over zending gesproken als een activiteit die staat naast de activiteiten van 'werelddiaconaat' en 'ontwikkelingssamenwerking'. Onze vraag maakt dus gebruik van het onderscheid dat in de formule ZWO tussen de drie soorten activiteiten wordt gemaakt. Dat onderscheid is ook niet zonder grond. Het woord 'zending' roept immers vanuit de kerkelijke traditie een activiteitenpatroon op waarin 'verkondiging' en 'getuigenis' centraal staan, terwijl allerlei vormen van 'dienst' daaromheen zijn gerangschikt. In diezelfde traditie klinkt in de woorden 'werelddiaconaat' en 'ontwikkelingssamenwerking' juist 'dienst' als centrale categorie door. Het maken van dat onderscheid in de formule ZWO laat onverlet dat de formule vooral wil benadrukken dat de samenstellende elementen daarvan wezenlijk bij elkaar horen, omdat woord en daad niet zonder elkaar kunnen, gericht als ze zijn op de totale mens.

d. Zending in Nederland

De vraag of het voor het realiseren van de zendingsopdracht nodig is om mensen uit te zenden, hebben we ontkennend beantwoord. Het succes van de zendingsinspanning uit het verleden en de snel voortschrijdende secularisatie van onze eigen samenleving brengen ons tot de conclusie dat de prioriteit van de Z van ZWO niet meer 'daar', maar 'hier' ligt. Als we het over de zendingsopdracht in engere zin hebben dan dient het accent te worden verlegd van 'uitwendige' naar 'inwendige' zending. Daarom is het eigenlijk te betreuren dat via de ZWO-formule de Z van zending vast blijft geketend aan de W en de O. Daardoor blijft de comfortabele indruk bestaan dat zending iets is voor de derde wereld. Die suggestie is ons misschien ook wel welkom. Het is immers verleidelijk om de pijn die voortkomt uit de ontkerstening van cultuur en samenleving te verdoven met – relatief – succesvolle activiteiten el-

ders. Het is tenslotte veel gemakkelijker om wat aan onze zendingsopdracht te doen door de kerken overzee te assisteren bij het realiseren van hun zendingsopdracht, dan aan onze eigen opdracht te gaan werken. Als we eerlijk zijn zitten we immers met die opdracht behoorlijk in onze maag.

Waar het gaat om onze eigen situatie is het de vraag of we nog wel een woord voor de wereld hebben. Sterker nog: we blijken vaak zelfs niet eens meer een woord voor onze eigen kinderen te hebben. Zending is het geloofwaardig doorvertellen en voorleven van het verhaal van de bevrijdende komst van Jezus Christus in onze wereld. Dat verhaal doet het in vele niet-geseculariseerde landen van de derde wereld uitstekend, maar in onze eigen samenleving blijkt het steeds moeilijker om dat verhaal te slijten. Niet alleen aan buitenstaanders, maar ook zelfs aan jongeren die binnen de kerk opgroeien. Waar het dus gaat om het getuigen van de hoop die in ons is, staan we in onze onmiddellijke omgeving vaak met de mond vol tanden. De daden willen er vaak nog wel komen, maar de woorden niet. Concluderend: het onder ogen zien van de uitdaging van de zendingsopdracht betekent in de huidige situatie dus niet zozeer uitgaan, als wel hier blijven.

3. Uitzending, oecumene en gemeente-zijn in een mondiale samenleving

Het wordt tijd over te gaan op de behandeling van de beide andere motieven, namelijk 'diaconaat en ontwikkelingssamenwerking' en 'oecumene'. Deze beide motieven zijn nauw met elkaar verwant. Het besef deel uit te maken van een wereldkerk is de laatste decennia sterk gegroeid. Dit oecumenisch bewustzijn heeft ingrijpende invloed gehad op de concepten die werden ontwikkeld ter rechtvaardiging van uitzending, zoals bijvoorbeeld 'wederkerige assistentie' en 'gaven delen wereldwijd' ('*ecumenical sharing of resources*'). Als we die assistentie en dat delen inderdaad als een wezenlijke zaak van de kerk zien, dan ligt het voor de hand daarbij niet alleen te denken in termen van materiële hulpbronnen (geld), maar ook aan het uitzenden van mensen die uitgaan naar plaatsen waar ze kerken en andere instanties die zich inzetten voor ontwikkeling, kunnen bijstaan.

Hiervoor hebben we gezien welke praktische problemen het uitzenden van zendingsarbeiders met zich meebrengt en hoe groot soms de spanning kan zijn tussen de visies die in missiologische kring zijn ontwikkeld en de werkelijkheid waarop ze betrekking hebben. Laten we daarom eens proberen de situatie zo open mogelijk onder ogen te zien en ons de vraag stellen in welke opzichten kerken afkomstig uit verschillende delen van de wereld elkaar kunnen assisteren, welke hulpbronnen ze reëel met elkaar kunnen delen en welke rol daarin het uitzenden van mensen kan hebben. Die vraag kunnen we in drieën opdelen, namelijk:

- wat hebben wij dat zij niet hebben?
- wat hebben zij dat wij niet hebben?
- hoe is het mogelijk met elkaar te delen?

a. Wat hebben wij dat zij niet hebben?

Waar het gaat om de eerste vraag zijn er twee hulpbronnen die wij in het algemeen meer hebben dan zij, namelijk enerzijds materiële rijkdom en technisch vermogen en anderzijds kennis van de eeuwenoude christelijke traditie. Die rijkdom spreekt voor zich en behoeft geen verdere toelichting. Waar het echter gaat om de tweede hulpbron is een nadere toelichting op zijn plaats.

Traditie is het geheel aan ervaringen, inzichten en symbolen die eerdere generaties christenen verwierven in de situatie waarin zij leefden. Deze traditie is bovenal een theologische traditie. Vele generaties westerse theologen hebben zich bezig gehouden met het verzamelen van kennis omtrent de geschiedenis van de christelijke kerk, met het lezen en herlezen van de Bijbel en met de fundamentele vragen van de eigenlijke inhoud van het evangelie. Deze kennis van kerkgeschiedenis, bijbelexegese en de resultaten van systematisch-theologische reflectie is voor ons als huidige generatie gelovigen van belang omdat we in ons pogen iets te verstaan van het evangelie altijd op de schouders staan van vorige generaties. Met de erfenis die we van hen ontvangen kunnen wij ons voordeel doen, zowel bij het realiseren van de opdracht om concreet gestalte te geven aan het christelijk geloof, als bij onze reflectie op de eigenlijke inhoud van het evangelie.

De ervaringen, inzichten en symbolen die bijna 2000 jaar christendom hebben opgeleverd zijn vanzelfsprekend ook voor de jonge kerken van belang. Niet zonder reden vroeg Filippus aan de kamerheer uit Morenland: 'Verstaat gij ook wat gij leest?'. Voor het verstaan van de Bijbel is het van groot belang dat daarbij gebruik kan worden gemaakt van wat vorige generaties aan kennis en inzicht hebben verworven. Als we ervan uitgaan dat we slechts 'met alle heiligen' een idee kunnen krijgen van de hoogte en diepte van Gods liefde, dan behoren bij die heiligen ook degenen die ons zijn voorgedaan. Dat geldt voor elke nieuwe generatie van westerse christenen, dat geldt ook voor christenen overzee. Vanzelfsprekend zullen ze daarbij evenals wij dat doen, een vrij gebruik maken van datgene wat de traditie ons te bieden heeft. Ook zij zullen eruit halen wat ze kunnen gebruiken en laten liggen waar ze niets mee kunnen aanvangen. De traditie is als het ware het materiaal waarmee christenen aan de gang gaan om in de situatie waarin zij zijn gesteld, de weg van bevrijding en navolging te vinden.

Op dit moment is er binnen de westerse christenheid meer dan elders op de wereld kennis van deze 'hulpbron' voor een christelijke geloofspraxis voorradig. We

staan daarom voor de opgave deze gave te delen met anderen. Dat betekent dat het goed is mensen uit te zenden om deze hulpbron beschikbaar te maken voor die kerken overzee die daar behoefte aan hebben.

Dat geldt des te meer omdat de westerse christenheid ook beschikt over ruime ervaring met de confrontatie tussen het christelijk geloof en de moderne, wetenschappelijke, technologische en industriële cultuur die zich geleidelijk aan over de wereld verspreid heeft. Zo heeft de westerse theologie veel waardevolle inzichten opgedaan omtrent de wijze waarop het evangelie zich verhoudt tot de ontdekkingen van de moderne wetenschap. Ze was immers wel genoodzaakt een nieuwe manier van omgaan met Bijbel en traditie te ontwikkelen. In vele kerken overzee is deze problematiek op dit moment nog niet direct acuut en het is bepaald niet zeker dat zij dezelfde maatschappelijke ontwikkelingen door zullen maken als wij in het westen. Toch kan de ervaring van westerse theologen in principe een waardevolle 'hulpbron' zijn voor kerken overzee als ze in hun eigen bestaan met overeenkomstige ontwikkelingen worden geconfronteerd.

Nu moeten we met de gedachte dat we onze kennis van de traditie en onze ervaring met moderniseringsprocessen moeten delen met kerken overzee, wel oppassen. Onze kennis en onze ervaringen zijn immers aan alle kanten bepaald door de culturele en maatschappelijke context waarin wij leven en de wijze waarop we ze onder woorden brengen is gebonden aan onze eigen verstaanshorizon. De kerken overzee leven in een andere context en een andere verstaanshorizon. Het ligt daarom voor de hand dat ze vaak sterk selectief en heel autonoom omgaan met de door ons aange-reikte kennis. Ze moeten die immers gebruiken in de culturele en maatschappelijke context waarin zij leven. De kennis die we delen is dus niet meer dan een hulpbron: het is materiaal om mee aan de gang te gaan.

Dat dwingt ons tot uiterste bescheidenheid. Natuurlijk hebben westerse christenen die worden uitgezonden hun eigen oordeel over de wijze waarop het christelijk geloof feitelijk functioneert in het land waar ze hun werk verrichten en ze hebben zo hun oordelen over de wijze waarop daar het christelijk geloof eigenlijk gestalte zou moeten krijgen. Ze dienen zich echter bewust te zijn van het feit dat zo'n oordeel onvermijdelijk bepaald is door de eigen westerse context met alle beperkingen en vooringenomenheden van dien. Het belang van die ideeën en dat oordeel voor hun partners is dus slechts beperkt. Dat betekent dat westerse christenen met hun partners overzee slechts vruchtbaar kunnen meedenken over de vraag hoe het christelijk geloof handen en voeten moet krijgen in de situatie waarin de kerken daar leven, zolang ze zich realiseren dat ze er eigenlijk geen verstand van hebben. Het is daarom niet aan hen om bijvoorbeeld 'bewustwordings-arbeid' te verrichten. Voor die arbeid is het immers onontbeerlijk dat men de culturele en maatschappelijke context van de

mensen op wie men zich richt, daadwerkelijk deelt. Een westerse deskundige of ontwikkelingswerker, hoezeer hij zich ook identificeert met zijn omgeving, is en blijft in culturele en maatschappelijke zin een outsider. Natuurlijk mag van hem verwacht worden dat hij kritisch meedenkt over de oplossing van de problemen waarmee de mensen onder wie hij leeft worden geconfronteerd. Hij kan dat echter alleen doen vanuit zijn eigen (cultureel bepaalde) visie. Westerse theologische visies en maatschappijanalyses zijn in andere continenten van betrekkelijk weinig nut.

b. Wat hebben zij dat wij niet hebben?

Als we ons vervolgens afvragen in welke opzichten kerken overzee beschikken over gaven die wij in het westen niet hebben, moet dat verschil in culturele en maatschappelijke context eveneens goed in het oog worden gehouden. De kerken over zee hebben zonder twijfel een groot aantal gaven waarop wij slechts jaloers (zouden) kunnen zijn. Er is daar vaak meer zendingsdrang, meer geloof (in de zin van een onvoorwaardelijk vertrouwen op God), meer warmte, meer enthousiasme en meer dankbaarheid, meer gemeenschapszin ook. De christelijke spiritualiteit heeft daar vaak een heel eigen, originele vorm gevonden, waar de Nederlandse traditie vaak koel en verstandelijk bij afsteekt. Ze leven ook vaak in maatschappelijke situaties waar goed en kwaad vaak duidelijk tegenover elkaar staan, waar wel duidelijke keuzen gemaakt móéten worden en waar van christenen offers worden gevraagd waarvoor wij in ons veilige Nederland slechts de allergrootste bewondering kunnen hebben.

Het opvallende is dat niet al deze gaven door Nederlandse christenen in gelijke mate worden gewaardeerd. In het algemeen is er meer belangstelling voor de ervaringen die christenen overzee hebben opgedaan met een duidelijk maatschappelijk engagement dan voor hun persoonlijke vroomheid of hun bekeringsijver. Vaak vinden we die vroomheid ouderwets en die bekeringsijver overdreven. We ervaren hun geloofsbeleving als iets waarmee we eigenlijk weinig zouden kunnen beginnen. Dit heeft te maken met het feit dat zij in een heel andere culturele context leven dan wij. Zij leven in een cultuur die in sterke mate van religieuze noties is doortrokken (vaak zelfs van christelijke noties) en wij leven in een steeds verder gesecculariseerde cultuur. Het ontbreekt ons dientengevolge vaak aan de openheid om werkelijk jaloers te zijn op de gaven die zij hebben en begeren zeker niet om in al die gaven te delen. Onze hele geloofsbeleving en visie op het evangelie wordt immers in sterke mate beïnvloedt door de cultuur waarin wij leven. Vandaar dat we vaak meer respect hebben voor de daden die christenen overzee vanuit hun geloof stellen, dan voor de woorden die ze over het geloof spreken.

Onze bereidheid om in hun geven te delen moet dus niet worden overschat. Hetzelfde geldt overigens ook voor de mogelijkheden tot delen, want juist geloofsbele-

ving, spiritualiteit, gemeenschapszin, e.d. zijn heel sterk gebonden aan de culturele context waarbinnen ze tot ontwikkeling kwamen. Hoewel we, als we kennismaken met andere culturen, vaak constateren dat we er nog veel van zouden kunnen leren, zijn de mogelijkheden daartoe minder groot dan we geneigd zijn te denken. Maar al te vaak is de constatering van het van-elkaar-kunnen-leren buitengewoon oppervlakkig. We zien in de levenswijze van anderen vaak heel aantrekkelijke kanten die we zo zouden willen overnemen. Maar culturele gegevens zijn meestal niet los van elkaar te verkrijgen. Men kan niet bepaalde elementen uit een cultuur wegplukken en in een heel andere context overplanten. Zo is het heel gemakkelijk te zeggen dat we nog veel kunnen leren van de gemeenschapszin van Afrikaanse christenen, maar zouden we bijvoorbeeld bereid zijn daarvoor onze zorgvuldig gekoesterde privacy op te geven of de verplichting op ons willen nemen willekeurig welke neef of nicht in ons gezin op te nemen of anderszins maatschappelijk te promoten?

c. Hoe is het mogelijk met elkaar te delen?

Hoewel er dus wel in principe het een en ander aan gaven te delen valt tussen de Nederlandse kerken en de kerken in de derde wereld, is de praktijk van dat delen niet zonder problemen. De onevenwichtigheid in de relatie tussen de Nederlandse kerken en de kerken overzee is daarom tot op zekere hoogte onvermijdelijk. Westerse kerken beschikken eenvoudigweg over meer gaven-die-gedeeld-kunnen-worden dan de kerken overzee. Geld en kennis van de traditie kunnen nu eenmaal gemakkelijker gedeeld worden dan vroomheid, spiritualiteit en gemeenschapszin. Ons probleem is dus minder het geven dan wel het ontvangen. (Dat blijkt wel uit het feit dat we eigenlijk niet zo goed raad weten met de assistentie die we – overigens in uiterst bescheiden omvang – van overzee hebben gekregen in de vorm van missionaire predikanten.) Aangezien het inderdaad zaliger is te geven dan te ontvangen, schept deze onevenwichtigheid vooral voor de kerken overzee een onbevredigende situatie die moeilijk is op te lossen.

Een bepaald type obstakels voor de ontwikkeling van een gelijkwaardige relatie kwam tot op dit moment niet aan de orde, maar verdient toch onze aandacht. Het gaat om problemen die sociologisch begrijpelijk zijn, maar daarom niet minder moeilijk op te lossen. Zo is er bij de kerken overzee soms een zekere irritatie bespeurbaar over het feit dat ze hier altijd te maken krijgen met zendingsinstanties als het gaat over ‘gaven delen wereldwijd’. Daarmee wordt immers de uit het verleden stammende ongelijkheid tussen de zending bedrijvende kerk en het zendingsveld gecontinueerd. Liever zouden kerken contact hebben van synode naar synode, terwijl theologische hogescholen liever direct contact zouden willen hebben met hogescholen en universiteiten hier, in plaats van met zendingsinstanties. Vanuit het

Nederlandse perspectief is het echter min of meer vanzelfsprekend dat dit soort zaken worden geregeld door zendingsorganen omdat daarin nu eenmaal de expertise op het punt van dit soort contacten aanwezig is. Bovendien ligt het voor de hand dat organen die deze taken reeds sinds jaar en dag hebben niet graag overbodig willen worden.

Maar ook bij de kerken overzee zijn allerlei uit het verleden stammende obstakels voor het ontwikkelen van gelijkwaardige relaties. Bij het proces van volwassenwording hoort de fase van het voortdurend aanklagen van wat de vroegere 'moeders' deden en nog doen. Meer in het algemeen staat ook een bepaalde wijze van denken over de ontwikkelingsproblematiek een volwassen relatie in de weg. We bedoelen het denken in termen van slachtoffers en schuldigen. (De these van het 'zij zijn arm omdat wij rijk zijn'). Het voortdurend aan de orde stellen van de schuldvraag is iets wat menselijke relaties op den duur ernstig verstoort. En wat voor mensen geldt, geldt ook voor kerken. Het maakt het kerken overzee ook moeilijk om met de kerken hier creatief mee te denken over hun noden.

Maar wat de moeilijkheden ook zijn, het uitzenden in het kader van 'gaven delen wereldwijd' blijft een noodzakelijkheid. En dat niet alleen omdat wij over materiële hulpbronnen beschikken en kennis van de traditie hebben die de kerken overzee goed kunnen gebruiken. We kunnen niet dan tot onze schade geen kennis nemen van wat er elders in de wereldkerk aan ervaringen is opgedaan. Zo blijkt bijvoorbeeld dat het kennisnemen van de grote-stadsproblematiek in een land als Peru van groot belang kan zijn voor het zich bewust worden van de problemen van de grote steden hier. Kerkmensen die zich uit conservatisme en vooringenomenheid plegen af te sluiten voor de ervaringen die een bepaald deel van de Nederlandse kerken reeds met deze problemen heeft opgedaan, blijken gevoelig te zijn voor de ervaringen die een van hen opdeed in een ver en vreemd land. Onze ogen kunnen dus geopend worden via de omweg van de ervaringen die uitgezonden overzee opdeden. Hetzelfde geldt voor de ervaringen die uitgezonden opdoen met de gemeenschapszin en de spiritualiteit van de kerken overzee. Ook deze ervaringen kunnen nuttig gemaakt worden voor het gemeente-zijn in Nederland. De openheid voor andere vormen van spiritualiteit is vaak groter als het gaat om dingen die van overzee afkomstig zijn. Profeten zijn in eigen stad niet geëerd. Alleen daarom is het goed wat 'profeten' uit te wisselen.

Het belang van het onderhouden van relaties met kerken overzee kan ook in een wat bredere zin niet gemakkelijk worden overschat. Het besef onderdeel te zijn van een wereldkerk, de gedachte dat overal op deze wereld christenen leven met wie we ons verbonden voelen is van groot belang ook voor ons persoonlijk geloof. Hetzelfde geldt voor het weten van de vaak hartverwarmende ervaringen en moedige daden

van christenen in verre en vreemde landen. Het delen van gaven in deze allerruimste zin kan daarom heel bemoedigen en inspirerend zijn. Het is en blijft dus alleszins de moeite waard te zoeken naar wegen om dat delen zo goed mogelijk te optimaliseren. Het kan in de eerste plaats worden gerealiseerd door mensen van daar naar hier te halen. Het probleem is dan echter dat deze mensen hier worden geconfronteerd met het probleem dat ze hun inzichten moeten slijten in een kerkelijke wereld die ze niet kennen (zoals dat natuurlijk ook geldt voor de Nederlandse uitgezonden overzee). Het ligt daarom voor de hand zeker ook gebruik te maken van de inzichten en ervaringen van mensen die wij naar overzee uitzenden. Voor hen is het immers gemakkelijker de vertaling van daar naar hier te maken. Daarvoor is het echter noodzakelijk hun taak in de toekomst breder te formuleren. Ze moeten niet langer alleen worden uitgezonden om iets te gaan brengen, maar ook om iets te gaan halen. Dat betekent dat, willen we werkelijk profijt hebben van ervaringen van uitgezonden, het noodzakelijk is niet alleen de uitzending van deze ‘verspieters’ goed te organiseren, maar ook hun terugkeer.

Het zal uit het bovenstaande duidelijk zijn geworden dat onzes inziens uitzending van mensen overzee van belang blijft. De organisaties die daarvoor zorg dragen zouden er dus moeten komen als ze er al niet waren. Wel kunnen we ons afvragen of we die organisaties nu zendingsorganisaties moeten blijven noemen. Beter ware het wellicht te spreken over een ‘bureau buitenland’ van de betreffende kerk of over ‘organisaties ten behoeve van oecumenische uitwisseling’.

4. Conclusies

In de beide voorgaande paragrafen hebben we in feite een antwoord gegeven op onze uitgangsvraag. Dat antwoord luidt: de Nederlandse kerken zenden mensen uit om:

- historische relaties te onderhouden (zolang als er nog ‘moeder/dochter’-relaties zijn);
- kerken overzee te laten delen in onze materiële rijkdom en in onze kennis van de traditie;
- verspieters uit te zenden naar overzee om ervaringen en inzichten te verzamelen die voor de kerken hier belangrijk kunnen zijn.

We kunnen dit antwoord ook wat persoonlijker formuleren. We zenden als Nederlandse kerken mensen uit:

- omdat we de veelkleurigheid van de wereldkerk nodig hebben om ‘te vatten hoe groot de breedte en lengte en hoogte en diepte is en te kennen de liefde van Christus’;
- omdat we het meeleven met het wel en wee van de kerken overzee ervaren als versterkend en bemoedigend voor ons geloof en
- omdat het onderhouden van relaties met kerken in andere cultuurgebieden een kritische factor in stand houdt die wij (en zij) goed kunnen gebruiken om allerlei vanzelfsprekendheden van een vraagteken te kunnen voorzien.

Bij dit antwoord willen we echter wel een aantal kanttekeningen plaatsen. De eerste is dat uitzending alleen zinvol is wanneer we de problemen die dat met zich meebrengt ook eerlijk onder ogen willen zien en niet voortdurend toedekken onder een zachte deken van mooie woorden. Een tikkelkje meer realisme zou de uitzendingsonderneming geen kwaad doen. Visies moeten immers gestalte krijgen in een weerbarstige maatschappelijke werkelijkheid waar ook christenen zich niet aan kunnen onttrekken. Mooie woorden verschaffen alleen visie als ze ons beter toerusten om creatief met de feitelijke problemen om te gaan. Een kritische doorlichting van onze mooie woorden is daarom voortdurend noodzakelijk.

De tweede kanttekening betreft het feit dat in de huidige situatie onvoldoende aandacht is voor de wenselijkheid dat uitzending ook de kerken in Nederland ten goede zou moeten komen. Als we mensen uitzenden in het kader van het wederzijds delen van gaven, dienen de voorwaarden hier aanwezig te zijn om die gaven te ontvangen. Daarvoor is een mentaliteitsverandering nodig die met name gericht zou moeten zijn op openheid voor en het serieus nemen van de spiritualiteit zoals kerken die in de niet-geseculariseerde samenlevingen van de derde wereld hebben verworven. Daarnaast is er ook de noodzaak van een aangepaste organisatorische infrastructuur ten behoeve van de teruggekeerden. Als de verspieters die we uitzonden in Nederland terugkomen, moeten ze systematisch de mogelijkheid krijgen hun ervaringen ten nutte te maken voor de Nederlandse kerken.

De derde kanttekening is dat het uitzenden van mensen overzee weinig (meer) heeft te maken met de opdracht van de gemeente om te getuigen van de hoop die in haar is. In de huidige situatie bevinden de zendingsvelden zich eerder hier dan daar. Ze zijn bovendien bepaald nog niet wit om te oogsten. Het hanteren van alomvattende definities van zending en het systematisch ineenschuiven van apostolaat en diaconaat, maskeert de identiteitscrisis waarin Nederlandse christenen verkeren en versluiert het feit dat niet zozeer de daad als wel het woord ons moeilijkheden geeft. De inspiratie die we als Nederlandse christenen ontleen aan bijvoorbeeld de Latijns-Amerikaanse bevrijdingstheologie, heeft wat dat betreft gevaarlijke kanten. In

een niet-geseculariseerde cultuur als die van Latijns-Amerika is het accentueren van het maatschappelijk handelen volstrekt verantwoord omdat godsdienstig spreken nog een relatief vanzelfsprekende zaak is. In de geseculariseerde West-Europese samenlevingen kan het leggen van hetzelfde accent een heel andere betekenis hebben en resulteren in het systematisch naar de achtergrond schuiven van de problemen die we hebben met het spreken over het geloof.

Het is daarom goed de vraag naar de zendingsopdracht van de Nederlandse kerken toe te spitsen op wat op dit moment ons grootste probleem is, namelijk: hoe kunnen we het verhaal van Jezus weer op een geloofwaardige en aansprekende wijze vertellen in onze eigen omgeving, aan de mensen met wie wij persoonlijk te maken hebben. Zolang we dat probleem niet hebben opgelost, hebben we als Nederlandse christenen aan onze zendingsopdracht niet voldaan.

¹ Deze HKI-nota werd opgesteld door J. Tennekes (rapporteur), J.N. Breetvelt, M. Janse de Jonge, J. van der Kolk, B. Plaisier, J. Visser.

DEEL III | BIJLAGE 2

Fragmenten uit:

Cape Town Commitment

Lausanne Beweging, 2010

De twee bijdragen in dit NZR-Cahier getiteld ‘Contouren van een discussie’ (II.3) en ‘Enkele spanningsvelden’ (II.4) van de hand van Gerrit Noort, verwijzen naar het Cape Town Commitment, de zendingsverklaring die de Lausanne Beweging in 2010 vaststelde. In deze bijlage geven we de betreffende citaten en verwijzingen in hun bredere context weer, om zo een betere indruk te krijgen van de manier waarop de verklaring spreekt over zending en missionair werkers. De vertaling is met toestemming overgenomen uit Totaal christendom. Zending in de hele wereld, van Kaapstad tot Lausanne (Henk P. Medema, Ede 2011, blz. 21-126, 147-150 en 173-178).

Inleiding

Als leden van de wereldwijde kerk van Jezus Christus belijden wij blijmoedig onze toewijding aan de levende God en zijn heilsplan door middel van de Persoon van de Here Jezus Christus. Daarom hernieuwen wij onze toewijding aan de visie en doelstellingen van de Lausanne Beweging.

Dit betekent twee dingen:

In de eerste plaats blijven we toegewijd aan de taak om op de hele wereld te getuigen van Jezus Christus en zijn leer. Het Eerste Congres van Lausanne (1974) werd belegd met het oog op wereldevangelisatie. Belangrijke bijdragen aan de wereldwijde gemeente waren: (i) Het Convenant van Lausanne, (ii) een nieuw besef van het aantal onbereikte mensen, en (iii) de (her)ontdekking van het holistisch karakter van zowel het bijbelse Evangelie als de christelijke zending. Het Tweede Congres van Lausanne in Manilla (1989) leidde tot het ontstaan van meer dan driehonderd strategische samenwerkingsverbanden op het gebied van wereldevangelisatie, waaronder vele internationale in alle delen van de wereld.

En in de tweede plaats blijven we toegewijd aan de belangrijkste documenten van de Beweging – het Convenant van Lausanne (1974) en het Manifest van Manilla (1989). Beide documenten geven duidelijk uitdrukking aan de kernwaarden van het bijbelse Evangelie en passen deze toe op de praktijk van onze zending, op manie-

ren die nog steeds relevant en uitdagend zijn. We belijden dat we niet trouw zijn geweest aan bepaalde afspraken in beide documenten. Maar we staan er nog steeds achter, terwijl we voortdurend op zoek blijven naar manieren om de eeuwige waarheid van het Evangelie uit te drukken en toe te passen in de alsmaar veranderende wereld van onze eigen generatie.

Onveranderde realiteiten

In een wereld die zichzelf constant in een razend tempo opnieuw probeert uit te vinden, blijven bepaalde dingen hetzelfde. Deze geweldige waarheden vormen de bijbelse motivatie voor onze zendingsbetrokkenheid.

- Mensen zijn verloren. Deze onderliggende toestand van de mens is en blijft zoals de Bijbel het beschrijft: door onze zonden en rebellie vallen wij onder het rechtvaardige oordeel van God en zonder Christus zijn wij dan ook zonder hoop.
- Het Evangelie is goed nieuws. Het Evangelie is geen concept dat aanvullingen nodig heeft, maar een verhaal dat op nieuwe manieren verteld moet worden. Het is het onveranderde verhaal van wat God heeft gedaan om de wereld te redden, met name door middel van de historische feiten van het leven, het sterven, de opstanding en de heerschappij van Jezus Christus. In Christus is er hoop.
- De missie van de kerk duurt voort. Gods missie blijft zich uitstrekken tot aan de einden der aarde en het einde van de wereld. De dag zal komen waarop de koninkrijken van de wereld het koninkrijk van onze God en zijn Christus zullen zijn en God met zijn verlost mensheid in een nieuwe schepping zal wonen. Tot die dag duurt de deelname van de kerk aan Gods missie voort, met blijde drang, en met nieuwe en opwindende mogelijkheden en kansen in elke generatie, inclusief de onze.

De passie van onze liefde

Deze verklaring is ingebed in de taal van de liefde. Liefde is de taal van verbondenheid en verbinding. De bijbelse verbonden, oud en nieuw, zijn de uitdrukking van Gods verzoenende liefde en genade voor een verloren mensheid en een bedorven schepping. Omgekeerd roepen ze om onze liefde. Onze liefde blijkt uit vertrouwen, gehoorzaamheid en gepassioneerde toewijding aan onze Heer van het verbond. Het Convenant van Lausanne omschreef evangelisatie als 'de hele kerk die het hele Evangelie naar de hele wereld brengt'. Dat is nog steeds onze passie. Daarom belijden wij dit convenant nogmaals door het benadrukken van:

- onze liefde voor het hele Evangelie, in de vorm van Gods geweldige, goede nieuws in Christus, voor elk aspect van zijn schepping, omdat deze verwoest is door zonde en het kwaad;
- onze liefde voor de hele kerk, als Gods kinderen, verzoend door Christus uit alle landen, volken en naties van alle tijden, om Gods missie in deze tijd te delen en Hem voor eeuwig te verheerlijken in de toekomstige eeuw;
- onze liefde voor de hele wereld, zo ver van God verwijderd maar Hem zo na aan het hart; de wereld die God zo liefhad dat Hij zijn eniggeboren Zoon gaf om haar te redden.

Gegrepen door deze drieledige liefde wijden wij onszelf opnieuw toe aan de hele kerk, om het hele Evangelie te geloven, te gehoorzamen en te delen, en door de hele wereld in te gaan om discipelen uit alle volken te maken.

Uit: Deel I

Voor de Heer die wij liefhebben: de geloofsbelijdenis van Kaapstad

1. Wij hebben lief

Wij hebben lief omdat God ons het eerst heeft liefgehad. Gods missie vloeit voort uit Gods liefde. De missie van Gods kinderen vloeit voort uit onze liefde voor God en voor alles waar God van houdt. Wereldevangelisatie vloeit voort uit Gods liefde voor ons en via ons. Wij belijden het primaat van Gods genade. Onze reactie op die genade is geloof, wat we laten zien door in gehoorzaamheid lief te hebben. Wij hebben God lief omdat Hij ons het eerst heeft liefgehad en zijn Zoon stuurde als verzoening voor onze zonden.

- C. Door onze overtuigingen en doelen dus in termen van liefde te vervatten, gaan we de meest fundamentele en veeleisende bijbelse uitdaging aan die er bestaat:
1. de Heer onze God liefhebben met ons hele hart, ziel, verstand en al onze kracht,
 2. onze naaste (ook vreemdelingen en vijanden) liefhebben als onszelf,
 3. elkaar liefhebben zoals God in Christus ons heeft liefgehad, en
 4. de wereld liefhebben met de liefde van Degene die zijn enige Zoon gaf, opdat de wereld door Hem gered kon worden.
- D. Deze vorm van liefde is niet alleen een geschenk dat God in ons hart uitstort. Het is tegelijk een gebod dat de gehoorzaamheid van onze wil vereist. Deze liefde be-

tekent gelijkvormigheid aan Christus, onwrikbaar in volharding, zachtmoedig in nederigheid, onverzettelijk tegen het kwaad en tegelijk teder bij barmhartigheid voor iedereen die lijdt, moedig onder lijden en zelfs trouw tot in de dood. Aan deze vorm van liefde gaf Christus op aarde gestalte, en de maat ervan is de verheerlijkte opgestane Heer.

(...)

9.C. (over Israël en de volken)

Jezus roept al zijn discipelen op om een grote familie onder de volken te zijn, een verzoend broederschap waarbinnen alle zondige barrières zijn neergehaald door zijn verzoenende genade. Deze kerk is een gemeenschap vol genade, gehoorzaamheid en liefde door de gemeenschap met de heilige Geest, waarbinnen de heerlijke eigenschappen van God en de kostbare karakteristieken van Christus worden weerspiegeld en Gods veelkleurige wijsheid te zien is. Als de meest zichtbare exponent van het koninkrijk van God is de kerk de gemeenschap van de verzoenden die niet langer voor zichzelf leven, maar voor de Verlosser die hen liefheeft en zijn leven voor hen gaf.

10. Wij hebben Gods missie lief

Wij zijn op wereldevangelisatie gericht omdat dit zo'n centrale rol speelt bij het doorgronden van God, de Bijbel, de kerk, de menselijke geschiedenis en de uiteindelijke toekomst. De hele Bijbel openbaart dat Gods missie erop gericht is om alle dingen in hemel en op aarde in harmonie met Christus te brengen, door het verzoenende bloed van het kruis. Bij het volvoeren van deze missie zal God de schepping, die gebroken is door zonde en kwaad, veranderen in een nieuwe schepping waar geen plaats meer is voor zonde, kwaad of vloek. God zal zijn belofte vervullen aan Abraham om alle volken op aarde te zegenen, door middel van het Evangelie van Jezus Christus, de Messias, het zaad van Abraham. God zal de gebroken wereld van naties die uiteengedreven zijn onder het oordeel van God, veranderen in een nieuwe mensheid die, uit elke stam, taal, volk en natie verlost door het bloed van Christus, vergaderd zal worden om onze God en Redder te aanbidden. God zal de heerschappij van dood, verderf en geweld vernietigen, wanneer Christus zal terugkeren om zijn eeuwige heerschappij van leven, gerechtigheid en vrede te vestigen. En dan zal God, Immanuel, onder ons wonen, en zal het koninkrijk van de wereld het koninkrijk van onze Heer en zijn Christus worden, waarna Hij in alle eeuwigheid zal regeren (Ef. 1:9-10; Kol. 1:20; Gen. 1-12; Openb. 21-22).

- A. Onze deelname aan Gods missie. God roept zijn kinderen op om zijn missie te delen. De kerk uit alle naties is via de Messias Jezus verbonden met Gods volk uit het Oude Testament. Samen met hen zijn wij via Abraham geroepen om een zegen en een licht voor alle naties te zijn. Samen met hen moeten wij gevormd en onderwezen worden door de wet en de profeten: in een wereld vol zonde en lijden moeten wij een gemeenschap vol heiligheid, mededogen en gerechtigheid zijn. Wij zijn verlost door het kruis en de opstanding van Jezus Christus en aangejord door de kracht van de heilige Geest, om te getuigen van wat God in Christus tot stand heeft gebracht. De kerk is er om God tot in alle eeuwigheid te aanbidden en te verheerlijken en om deel te nemen aan de transformerende missie van God binnen de geschiedenis. Onze missie is volledig ontleend aan Gods missie, richt zich op de hele schepping en is geworteld in de verzoenende overwinning van het kruis. Tot dit volk behoren wij en van dit volk belijden wij het geloof en delen wij de missie.
- B. De integriteit van onze missie. De basis van al onze zendingsactiviteiten is gelegen in alles wat God in Christus heeft gedaan om de hele wereld te verlossen, zoals geopenbaard in de Bijbel. Onze evangeliserende taak is om dat goede nieuws aan alle volken bekend te maken. De context van al onze zendingsactiviteiten is de wereld waarin wij leven, de wereld van zonde, lijden, onrechtvaardigheid en wanorde van de schepping, waarin God ons zendt om in de naam van Christus lief te hebben en te dienen.

Daarom moeten al onze activiteiten een combinatie zijn van evangelisatie en toegewijde betrokkenheid in de wereld, beide aangestuurd en gevormd door de volledige bijbelse openbaring van het Evangelie van God.

‘Evangelisatie zelf is de proclamatie van de historische, bijbelse Christus als Verlosser en Heer, met het doel om mensen te overtuigen persoonlijk tot Hem te komen om op die manier met God te worden verzoend (...) De resultaten van evangelisatie omvatten gehoorzaamheid aan Christus, inlijving bij zijn kerk en verantwoordelijke dienstbaarheid in de wereld (...) Wij belijden dat evangelisatie en sociaal-politieke betrokkenheid allebei onderdeel uitmaken van onze christelijke plicht. Want beide zijn noodzakelijke uitdrukkingsvormen van onze visie op God en de mensheid, onze liefde voor onze naaste en onze gehoorzaamheid aan Jezus Christus (...) De verlossing die wij proclameren, hoort ons totaal te veranderen, zowel op het gebied van persoonlijke als sociale verantwoordelijkheden. Geloof zonder werken is dood.’ (citaat van par. 4 en 5 uit het *Lausanne Verbond*)

‘Integrale missie is de proclamatie en het toonbeeld van het Evangelie. Het is niet zo dat evangelisatie en sociale betrokkenheid gewoon zij aan zij gedaan moeten worden. Nee, bij geïntegreerde missie heeft onze proclamatie sociale gevolgen terwijl wij mensen oproepen tot liefde en berouw op elk gebied van het leven. En onze sociale betrokkenheid heeft evangelistische consequenties wanneer we getuigen van de transformerende genade van Jezus Christus. Als wij de wereld negeren, verraden wij het woord van de God die ons uitzendt om de wereld te dienen. Als wij het woord van God negeren, hebben wij de wereld niets te bieden.’
(citaat uit het *Micha Manifest*)

Wij verbinden ons aan de integrale en dynamische uitwerking van elk aspect van zending waartoe God zijn kerk roept.

- God gebiedt ons alle volken de waarheid van Gods openbaring en het Evangelie van Gods reddende genade door Jezus Christus bekend te maken en alle mensen op te roepen tot berouw, geloof, de doop en gehoorzaam discipelschap.
- God gebiedt ons zijn eigen karakter te weerspiegelen door barmhartige zorg voor de behoeftigen en om de waarden en de kracht van het koninkrijk van God te tonen door het najagen van gerechtigheid en vrede en de zorg voor Gods schepping.

Als antwoord op Gods grenzeloze liefde voor ons in Christus, en vanuit onze overvloedige liefde voor Hem, wijden wij ons bij vernieuwing toe, met de hulp van de heilige Geest, aan gehoorzaamheid aan alles wat God gebiedt, met zelfverloochende nederigheid, vreugde en moed. Wij hernieuwen dit verbond met de Heer – de Heer die wij liefhebben omdat Hij ons het eerst heeft liefgehad.

(...)

Uit: Deel II

Voor de wereld die wij dienen

II D. De wil van Christus onderscheiden voor wereldevangelisatie

1. Onbereikte en onbenaderde volken

Het is het verlangen van Gods hart dat alle mensen toegang hebben tot de kennis van Gods liefde en zijn verlossingswerk door Jezus Christus. Verdrietig en beschaamd erkennen wij dat er duizenden bevolkingsgroepen op aarde zijn voor wie die toegang

nog steeds niet mogelijk is gemaakt door een christelijk getuigenis. Dit zijn onbereikte volken, in die zin dat er onder hen aantoonbaar geen gelovigen en kerken zijn. Veel van deze volken zijn ook onbenaderd, in die zin dat wij op dit moment geen kerken of organisaties kennen die zelfs ook maar proberen het Evangelie met hen te delen. Helaas wordt slechts een gering percentage van de middelen van de kerk, zowel aan mankracht als aan materiaal, aangewend voor de minst bereikte volken. Per definitie betreft dit volken die ons niet zullen vragen om het goede nieuws te komen brengen, omdat zij eenvoudigweg niet van het bestaan ervan weten. Toch vormt hun aanwezigheid in ons midden, tweeduizend jaar nadat Jezus ons opdroeg onder alle volken discipelen te maken, niet alleen een vermaning met betrekking tot onze ongehoorzaamheid, niet alleen een vorm van geestelijk onrecht, maar ook een stille ‘roep uit Macedonië’.

Laten wij als wereldwijde kerk opstaan en op deze uitdaging inspelen, door:

- A. berouw te hebben over onze blindheid voor de permanente aanwezigheid van zo veel onbereikte volken op onze wereld en ons gebrek aan haast om het Evangelie met hen te delen.
- B. onze toezegging te vernieuwen om naar die mensen te gaan die het Evangelie nog niet hebben gehoord, ons te verdiepen in hun taal en cultuur, hun de vleesgeworden liefde en zelfverloochenende dienstbaarheid van het Evangelie te tonen, om het licht en de waarheid van de Here Jezus Christus in woord en daad over te dragen, zodat hun ogen door de kracht van de heilige Geest worden geopend voor de wonderbaarlijke genade van God.
- C. ons erop te richten het gebrek aan bijbels uit de wereld te helpen, aangezien de Bijbel onmisbaar blijft voor evangelisatie. Om dit te bereiken, moeten we:
 1. ons haasten om de Bijbel te vertalen in de talen van volken die nog geen enkel deel van Gods woord in hun moedertaal bezitten;
 2. mondelinge versies van de boodschap van de Bijbel breed beschikbaar maken (zie ook ‘Mondelinge culturen’ hieronder).
- D. ons erop richten om onwetendheid over de Bijbel binnen de kerk uit de wereld te helpen, aangezien de Bijbel onmisbaar blijft voor de vorming van discipelen naar het beeld van Christus.
 1. We zien uit naar een nieuwe bezieling van Gods wereldwijde kerk voor de cruciale noodzaak van bijbels onderwijs, zodat de kerk verder groeit in haar bediening, eenheid en volwassenheid. Wij verheugen ons in de gaven van

iedereen die Christus aan de kerk heeft gegeven als woordverkondiger en exegeet. We zullen er alles aan doen om hen op te merken, te bemoedigen, op te leiden en te steunen met betrekking tot de verkondiging en uitleg van Gods woord. Daarbij moeten we ons echter verzetten tegen het soort klerikalisme dat de bediening van Gods woord voorbehoudt aan een selecte groep van betaalde professionals en van formele prediking vanaf de kansel. Er bestaan veel meer mannen en vrouwen die overduidelijk de gave van verzorger van, of onderwijzer voor Gods kinderen hebben gekregen en deze informeel, buiten officiële structuren, maar met een mandaat van de heilige Geest benutten. Ook zij moeten herkend, bemoedigd en toegerust worden om het woord van God op de juiste manier te kunnen hanteren.

2. We moeten bijbellezen stimuleren bij de generatie die zich op dit moment meer op digitale communicatiemiddelen richt dan op boeken, door digitale methoden voor bijbelstudie te stimuleren die diezelfde diepte bieden als de traditionele manier met pen en papier.

- E. Evangelisatie moet te allen tijde aan de basis liggen van elk aspect van onze geïntegreerde zendingsactiviteiten, omdat het Evangelie zelf de bron, inhoud en autoriteit is van elke bijbels onderbouwde vorm van missie. Alles wat we doen moet zowel een belichaming zijn als een uitspraak van Gods liefde en genade en zijn verlossende werk door Jezus Christus.

2. Mondelinge culturen

De meerderheid van de wereldbevolking bestaat uit mensen die alleen mondeling communiceren. Ze doen geen kennis op via geschreven middelen, omdat ze analfabeet zijn of omdat hun cultuur er niet op is ingesteld, en meer dan de helft van hen behoort tot de onbereikte mensen zoals hierboven beschreven. Van deze groep zijn er naar schatting weer 350 miljoen mensen zonder een enkele bijbeltekst in hun moedertaal. Naast deze primair mondeling ingestelde mensen zijn er ook veel secundair verbaal ingestelden, dat wil zeggen mensen die technisch gezien kunnen lezen, maar de voorkeur geven aan mondelinge communicatie, zeker gezien de stijgende mate van visuele kennisoverdracht en de groeiende beeldcultuur.

Als we dit probleem onderkennen en er iets aan willen doen, moeten we:

- A. meer gebruikmaken van gesproken middelen in programma's voor het maken van discipelen, zelfs onder gelovigen die kunnen lezen.
- B. een gesproken verhalenbijbel beschikbaar maken, met voorrang in de moedertaal van onbereikte en onbenaderde volken.
- C. zendingsgenootschappen en missionaire organisaties aanmoedigen om monde-

- linge methoden te ontwikkelen, waaronder: de productie van gesproken bijbelverhalen voor evangelisatie, het maken van discipelen en leiderschapstrainingen, samen met specifiek afgestemde trainingen voor zendingspioniers, evangelisten en gemeentestichters. Zij zouden effectieve gesproken en visuele middelen kunnen aanwenden om het hele bijbelse verlossingverhaal over te dragen, met inbegrip van het vertellen van verhalen, zang, dans, poëzie, kunst en toneel.
- D. plaatselijke kerken op met name de zuidelijke continenten bemoedigen om contact te leggen met onbereikte bevolkingsgroepen in hun regio door middel van gesproken methoden die geënt zijn op hun specifieke wereldbeeld.
 - E. theologische opleidingen aanmoedigen tot de invoer van onderwijstrajecten voor zendelingen, missionarissen en kerkleiders op het gebied van gesproken methoden.

3. Leiders gericht op Christus

De snelle groei van de kerk op zoveel plekken blijft oppervlakkig en kwetsbaar, deels door het gebrek aan letterlijk gedisciplineerde leiders, deels omdat zo velen hun positie gebruiken voor wereldse macht, arrogantie en persoonlijke verrijking. Het gevolg is dat Gods kinderen lijden, Christus wordt onteerd en evangelisatie wordt ondermijnd. De meest aangedragen oplossing is 'leiderschapstraining'. Hoewel er een sterke toename is van dit soort trainingen, blijft dit probleem nog steeds bestaan, en waarschijnlijk om twee redenen:

In de eerste plaats is het trainen van leiders in gelijkvormigheid aan Christus de omgekeerde wereld. Bijbels gezien horen alleen mensen aan wier leven duidelijke eigenschappen van volwassen discipelschap af te lezen zijn, benoemd te worden tot leidinggevende functies. Als wij ons vandaag de dag geconfronteerd zien met veel leiders die nauwelijks kenmerken van werkelijk discipelschap vertonen, bestaat er geen andere mogelijkheid dan de basisprincipes van discipelschap op te nemen in hun leiderschapontwikkeling. De grote schaal waarop we bij leiders in de mondiale kerk ongelijkvormigheid aan Christus en werelds leiderschap zien, lijkt een groeiend bewijs van afgeroomde evangelisatie, de veronachtzaming van werkelijk discipelschap en schrale geestelijke groei. Het antwoord op falend leiderschap is niet méér trainingen in leiderschap, maar betere trainingen in discipelschap. Leiders moeten eerst discipelen van Christus zijn.

In de tweede plaats concentreren bepaalde leiderschapstrainingen zich meer op te compacte kennis, technieken en vaardigheden dan op bijbelse kwaliteiten en eigenschappen. Christelijke leiders daarentegen horen een dienstbaar hart, nederigheid,

integriteit, reinheid, gebrek aan hebzucht, een biddende gesteldheid, afhankelijkheid van Gods Geest en een diepe liefde voor mensen te hebben. Verder missen bepaalde leiderschapstrainingen specifieke training in de belangrijkste vaardigheid uit Paulus' opsomming van vereisten: het vermogen om Gods woord aan Gods kinderen te onderwijzen. Bijbels onderwijs is en blijft dus de belangrijkste basis voor discipelschap, terwijl het tegelijk het grootste gebrek vormt bij veel huidige kerkleiders.

- A. We verlangen ernaar dat er veel meer werk wordt gemaakt van discipelschap door middel van het, op de langere duur, onderwijzen en voeden van nieuwe gelovigen, zodat degenen die God roept en aan de kerk geeft als leiders, volledig voldoen aan de bijbelse criteria voor volwassenheid en dienstbaarheid.
- B. Wij hernieuwen onze toewijding aan gebed voor onze leiders. We zien ernaar uit dat God het aantal bijbelgetrouwe en gehoorzame leiders vermenigvuldigt, hen beschermt en hen bemoedigt. We bidden dat God leiders die zijn naam onteren en het Evangelie in diskrediet brengen, zal vermanen, hun positie ontnemt of tot verootmoediging brengt. En we bidden voor het opstaan van een nieuwe generatie geestelijk volwassen en dienstbare leiders die maar één passie hebben: Christus steeds beter leren kennen en gelijkvormig aan Hem worden.
- C. Degenen onder ons op leidende posities moeten zich hun kwetsbaarheid realiseren en accepteren dat ze rekenschap hebben af te leggen binnen het lichaam van Christus. Wij raden hen aan zich te onderwerpen aan een groep of commissie.
- D. Wij adviseren theologische opleidingen, naast elke andere aanbieder of verzorger van leiderschapstrainingen, ten sterkste om zich meer te richten op geestelijke vorming en karaktervorming, niet alleen op technische kennis en functionaliteit. We verheugen ons over de plekken waar dat al gebeurt, als onderdeel van de allesomvattende ontwikkeling van de leider als persoonlijke totaliteit.

Fragmenten uit:

Nieuwe Wegen voor Zending en Wereld- diakonaat: Wederkerigheid en Uitwisseling

Commissie Wederkerigheid en Uitwisseling, 1998

Vanaf de jaren tachtig bespraken kerkelijke zendingsinstanties uitzending van zendingswerkers steeds vaker in de context van wederkerige kerkelijke relaties. Het gegroeide besef dat op alle continenten zelfstandige kerken waren ontstaan, leidde tot een nadruk op partnerschap en gelijkwaardigheid. In de praktijk was dat geen gemakkelijke opgave. Westerse kerken en zendingsgenootschappen beschikten over veel geld en zendingspersoneel, terwijl voormalige zendingskerken evenwichtige relaties verlangden waarin de macht van het geld niet vorm en inhoud van de zendingrelatie dicteerde. Ook westerse kerken moesten leren om te ontvangen. Uitwisseling moest daarom in de plaats komen van eenrichtingsverkeer vanuit ‘the West to the rest’. Wederkerigheid moest de kwaliteit van de relatie worden (zie hierover het themanummer van TussenRuimte over wederkerigheid (2015 | 3).

De commissie Wederkerigheid en Uitwisseling van de Samen op Weg-kerken bezon zich op deze thematiek en gaf in 1998 een discussienota in bespreking. Deze nota bood grondige reflectie, maar gaf ook tal van aanbevelingen voor een praktische invulling van wederkerigheid en uitwisseling in het werk van zending en wereld-diakonaat. Het ging, stelden de schrijvers, om het vinden van nieuwe wegen. Uit deze nota lichten we enkele fragmenten die van belang zijn voor de discussie over het uitzenden van zendingswerkers.

Uit: Deel II:

Bijbels-theologische overwegingen bij wederkerigheid en uitwisseling

II.2 Veranderingen in de missionaire situatie

Het christelijk geloof breidt zich voor de eerste maal wereldwijd uit in de periode van de late 15^e tot de late 18^e eeuw. Azië en Amerika worden missionair gebied. Vanaf die tijd tot de eerste decennia van de twintigste eeuw is er sprake van een zendingsbeweging *vanuit* Europa, en later ook vanuit de V.S., naar andere continenten.

In de twintigste eeuw komt er in die beweging verandering. De visie van Westerse christenen op evangelisatie en zending verandert ingrijpend. In de praktijk van zending en diakonaat wordt dit op tal van manieren zichtbaar. Groeiende aandacht voor wederkerigheid en uitwisseling is zonder twijfel een van de duidelijkste sporen van deze veranderingen.

II.2.1 Taal van verandering

De veranderingen komen helder in beeld wanneer men een blik werpt op het spraakgebruik. De laatste decennia blijkt 'het gewicht van de ander' zeer toegenomen. Sommige missiologen hebben de ontwikkelingen in deze eeuw als zo ingrijpend ervaren dat ze spreken van een totaal nieuwe situatie waaraan zij hun vak en methoden moeten aanpassen (*paradigm shift*).

De verschuiving is op vele manieren onder woorden gebracht. Een paar voorbeelden mogen volstaan: 'van expansie naar communicatie'; 'van monoloog naar dialoog'; van het 'tot christen maken van de niet-christelijke wereld' naar 'zending in zes continenten'; van 'universeel naar contextueel'; van 'continentaal naar nationaal' en van 'nationaal naar lokaal'. Men heeft er op gewezen hoe strijdlustig de toon op de Wereld Zendingsconferentie in Edinburgh (1910) nog is. Daar gaat het om het dragen van het evangelie naar de gehele niet-christelijke wereld ('*carrying the gospel to all the non-Christian world*') en 'de onmiddellijke verovering van de wereld door het evangelie' ('*the immediate conquest of the world*'). Hierna worden de kernwoorden voor goede missionaire presentie: *quest for justice*, bevrijding, inculturatie, *interreligious dialogue*.

We hoeven hier niet in te gaan op de vragen en problemen waarvoor de veranderingen ons hebben gesteld. Het begrip *missio* wordt steeds problematischer; het blijkt steeds moeilijker goed te definiëren. Voor ons is belangrijk te constateren dat er, in het geheel van veranderingen, sprake is van twee belangrijke accentverschuivingen. Allereerst komt er aandacht voor de beleving van het geloof in de eigen, kleine, vaak zo andere situatie. De eigen context mag een rol spelen bij het spreken over God en het vieren van het geloof. In de tweede plaats komt een gevoel op van nieuwe verbondenheid met kerken overzee. Om een beeld te gebruiken: zij zijn niet meer de jonge boom die geplant en beschermd moet worden, zij worden tot bron waaruit geput kan worden. Dialoog blijkt nodig en verrijkend. Derde Wereld-theologen delen hierin. In de Verklaring van Seoul (1975) bijvoorbeeld wordt zending (*mission*) dan ook geformuleerd in termen van een wereldwijd bondgenootschap tussen kerken. Men spreekt over *newpartnership*: 'Mensen zijn verantwoordelijk voor elkaar en elkaar verantwoording schuldig. We hebben elkaar nodig om te leren wie we zijn

voor God. Daarom moeten we naar elkaar luisteren, onszelf zien door de ogen van de ander, onze radeloosheid delen, ons falen samen belijden ...'

II.2.2.1 Veranderingen overzee

Aan een snelle expansie van het christendom in de wereld is, voorlopig (?), een einde gekomen. Daar waar het (protestants) christendom groeit, is dit meestal te danken aan evangelisatie en missionaire activiteiten van lokale kerken overzee. De snelle opmars van pinksterkerken in Latijns-Amerika en daarbuiten is hier een recent voorbeeld van. In hun praktijk gaan zendings- en diakonale organen van Westerse protestantse kerken reeds geruime tijd uit van een missionaire situatie waarin steeds meer de nadruk is komen te liggen op het verdiepen van bestaande contacten. Veel missionaire en diakonale arbeid speelt zich momenteel af in landen die reeds lang geleden met het christendom in aanraking kwamen. Het pionierswerk is daar gedaan. Dit feit is van wezenlijke betekenis voor het werk dat overzee nog verricht wordt.

Op de meeste plaatsen is het accent verschoven van bekering en evangelisatie naar 'gesprek', 'aanwezigheid' en assistentie. Bovendien is de laatste jaren sprake van een omgekeerde beweging. Nu worden naar het ontkerkelijkte Europa missionarissen uitgezonden uit die gebieden die juist via Europese zendelingen met het christendom in aanraking kwamen.

Voor de kerken overzee geldt dat zij inmiddels een lange geschiedenis achter de rug hebben; zij beschouwen zichzelf als onafhankelijk. Velen zijn ook financieel onafhankelijk van de kerk in het Westen. Sommige van hen sturen dus eigen zendelingen of evangelisten naar het Westen. Vele van deze kerken hebben eigen liturgische vormen ontwikkeld. Vele zijn zich bewust geworden van het bijzondere van de eigen situatie en hebben geleerd over geloof en traditie na te denken met het oog op die situatie of context. In het voetspoor hiervan ontwikkelden zich de laatste decennia de Derde Wereld-theologieën, die van grote betekenis zijn voor de Westerse theologie. Nooit eerder waren thema's als armoede, migratie, afhankelijkheid, economie, vervolging, vernedering en gender met zoveel nadruk ook op de agenda van de Westerse theologie geplaatst. De verhoudingen tussen wat vroeger wel 'moederkerk' en 'dochterkerk' genoemd werd zijn met dit alles wezenlijk veranderd. In de slechtste gevallen is het gekomen tot breuk en verwijdering, in de beste tot leergesprekken en vruchtbare confrontatie.

Sommige kerken overzee zullen de komende jaren te maken krijgen met culturele processen waar de Westerse kerken al langer mee geconfronteerd zijn. Men kan bijvoorbeeld denken aan het feit dat, met name in de grote steden in Latijns-Amerika, ook in de Derde Wereld van groeiende ontkerkelijking sprake is. Men denke tevens aan de nieuwe situatie die in Oost-Europa en de voormalige Sovjet Unie is ontstaan.

Ook deze situatie kan aan een gesprek een extra dimensie geven en de noodzaak voor Wederkerigheid en Uitwisseling nog eens benadrukken.

Hoe divers de ontwikkelingen overzee ook waren, duidelijk is dat er voor de Westerse kerken sprake is van een nieuw 'tegenover', een gesprekspartner die ruimte opeist en verdient, een zoon of dochter die volwassen is geworden en als zodanig aan het gesprek wil deelnemen.

Uit het slot van II.2.4:

We vatten samen. De korte bijbels-theologische verkenning maakt het belang van het onderlinge gesprek over geloof en God duidelijk. Over God spreken doe je met elkaar. We weten nog zo weinig van God. Samen weten we meer. Over God spreken doe je ook met het oog op de concrete geschiedenis en de werkelijkheid waarin je leeft. In dat gesprek kijk je vooral naar misstanden, ongelijkheid, armoede, geweld dat mensen mensen aandoen, kostbaar bloed van onschuldigen dat door mensen wordt vergoten. Maar ook samen het positieve ontdekken 'naar God toedenken'. Zo zal de worsteling om de waarheid inhoud krijgen.

Uit II.2.5: De actuele situatie

Het vormt een geweldige uitdaging voor organen van ZWO hetgeen boven aan de orde is gesteld ook op het grondvlak van de kerken te bespreken. WeU kan hier een fundamentele rol spelen.

Immers, wat in missiologische theorieën gepropageerd wordt, hoeft daarom op het grondvlak van de kerk nog geen werkelijke praktijk te zijn. Daar zijn ons inziens de nieuwe uitdagingen en taken tot dusverre nog maar zeer ten dele opgepakt. Het is niet moeilijk in de Hervormde en Gereformeerde wereld ZWO-commissies te vinden die er nog een zeer eenzijdige opvatting van zending als een 'van-hier-naar-daar-beweging' op na houden. De uitdaging van de nieuwe situatie wordt zeker nog niet overal ten volle gezien. Men kan dit feit als kenmerkend beschouwen voor de (overgangs)situatie van zending en diakonaat. Men kan zich zelfs afvragen of de toename van het 'gewicht van de ander' en de daarmee samenhangende bescheidenheid van zendingsinstanties juist niet tot een groeiende afstand tot de ander heeft geleid.

Wanneer men kijkt naar de praktijk van de laatste decennia wordt dit duidelijk. Contacten overzee zijn gestroomlijnd, zakelijker geworden. Daadwerkelijke presentie, via zendingsarbeiders bijvoorbeeld, is aanzienlijk minder geworden. Men loopt hierdoor het gevaar dat de bronnen opdrogen en dat er stagnatie in de inhoudelijke communicatie optreedt. Financiële kanten van contacten zijn vaak prioritair. Van een werkelijk debat, een werkelijk geloofsgesprek met de ander is slechts mondjesmaat sprake en slechts in zeer beperkte mate op het niveau van de gewone kerkgan-

gers. De nieuwe theoretische inzichten lijken nog nauwelijks uitgewerkt in nieuwe, vooral ook op lokaal niveau inspirerende en vruchtbare strategieën.

Uit II.2.6.3: Op de wijze van het gesprek

Als ideale vorm van elkaar verstaan en van elkaar leren, wordt vaak het beeld van het gesprek gebruikt. ‘Gesprek’ is hier een metafoor. Onder gesprek moet meer verstaan worden dan ‘praten’ met elkaar. Ook non-verbale communicatie – samen bloemen schikken, samen stilzijn, samen muziek maken, mensen genezen, samen het geloof vieren – kan tot diepgaand verstaan leiden. Ook diakonaat, assistentie, nabijheid vallen onder het gesprek.

Ook voor activiteiten gericht op Wederkerigheid en Uitwisseling kan het beeld van het gesprek gebruikt worden. Tegelijkertijd is daarmee duidelijk hoe werkelijke Wederkerigheid in Uitwisseling gestalte krijgt. Elkaar werkelijk, diepgaand verstaan, veronderstelt openheid, kracht, kennis van zaken en geduld om naar elkaar te luisteren. Het gesprek met christenen uit andere culturen mag daarom niet lijken op het verhoor van een gevangene of een therapie voor een zieke of een toeristische reis. Dat is maar al te vaak gebeurd in de zendingsgeschiedenis en gebeurt helaas nog steeds. Achter tal van overigens zeer populaire uitwisselingsprogramma’s verbergen zich zeer koloniale en onbijbelse opvattingen van zending en ‘aanwezigheid’ in de Derde Wereld. Hier wordt de ‘ander’ vooral gezien als de zieke die gezond gemaakt moet worden, de niet-christen die bekeerd moet worden, de ‘arme’ die geholpen moet worden. Nee, het gesprek met de ander zal niet utilitair mogen zijn, alleen gericht op het gebruik van de ander voor het dienen van welk eigen doel ook (het hervinden van de eigen identiteit of de eigen vitaliteit). Het zal een open, langdurig gesprek moeten zijn, waarin beide kanten in staat zijn de agenda te bepalen.

Bij dit gesprek, waarin het vooral zal gaan over de godservaring, moet men bedenken dat geen enkel religieus systeem integraal aanwezig is in menselijke ervaring. Niemand heeft de gehele christelijke leer in zijn bloed! Geloof is geen dogmatiek, maar weerspiegeling van geleefd leven! Niet alle leer hoeft besproken te worden!

Personalia

Foka (drs. F.R.) van de Beek is theoloog en stafmedewerker bij de Nederlandse Zendingsraad. Eerder werkte zij voor Kerk in Actie als docent aan het Protestantse Theologische Instituut in Cluj-Napoca, Roemenië, en daarvoor bij de Gereformeerde Zendingbond als regiocoördinator voor Latijns-Amerika.

Marieke (A.M.) van der Giessen-van Velzen is journaliste en heeft een eigen redactiebureau. Ze verzorgt onder meer de eind- en beeldredactie van het kwartaaltijdschrift *TussenRuimte – missionair • intercultureel • verbindend* dat wordt uitgegeven door de Nederlandse Zendingraad.

Klaas (K.) Harink is directeur van zending- en hulpverleningsorganisatie Verre Naasten (gereformeerd-vrijgemaakt). Hij was directeur van Vluchtelingenwerk Noord-Nederland/Fryslan en werkte eerder als programmaleider voor Verre Naasten in Congo en als directeur SOS-Kinderdorpen in Suriname.

Eleonora (MA E.D.) Hof rondt haar promotieonderzoek in de missiologie af aan de Protestantse Theologische Universiteit te Amsterdam. Ze onderzocht de rol van een theologie van kwetsbare, marginale missie in de postkoloniale context van het wereldchristendom. Ze is vijf jaar lid van de redactie van het kwartaaltijdschrift *TussenRuimte – missionair • intercultureel • verbindend*. In september hoopt ze te beginnen aan het Union Theological Seminary in New York.

Gerrit (dr. G.) Noort is directeur van de Nederlandse Zendingraad. Door de Hervormde Kerk werd hij in 1991 als zendingspredikant uitgezonden naar Indonesië. Na terugkeer in 1995 was hij verbonden aan de Hervormde zending te Oegstgeest en aan Kerk in Actie te Utrecht. Gedurende deze periode was hij tevens werkzaam als docent aan het Hendrik Kraemer Instituut.

De context van zending en uitzending is sinds de jaren negentig ingrijpend veranderd. Missionair pionieren en gemeentes-tichting staan in eigen land nu hoog op de agenda. Internationaal vindt het missionaire werk steeds meer plaats in de context van een wankele wereldorde. Ook staat de vraag hoe de zedingswerker intermediair kan zijn tussen kerken en christenen steeds centraler. Hoe draagt de zedingswerker effectief bij aan wederkerigheid?

Uitzending nu laat een diversiteit van stemmen horen, waarbij het hoofdaccent ligt op

het gegeven dat kerken en organisaties ook in onze tijd uitzenden. Dit tweede Cahier van de NZR brengt in kaart hoe in oecumenische en evangelische kring het denken over uitzending zich ontwikkelde en geeft dit kleur door een inkijkje in de uitzendpraktijk van diverse kerken en missionaire organisaties.

Uitzending nu is de tweede uitgave in de serie reflectie en toerusting over missionaire en missiologische thema's die de Nederlandse Zedingsraad uitbrengt onder de titel **NZR-Cahiers**.

ISBN 871 37 919 0519 6

8 713791 905196